

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Часопис ЦИВІЛІСТИКИ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ

Випуск 24

Одеса-2017

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Ківалов Сергій Васильович – Національний університет «Одеська юридична академія», президент, професор кафедри адміністративного і фінансового права; д.ю.н., професор, академік НАПрН України, Заслужений юрист України

НАУКОВИЙ РЕДАКТОР, ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Харитонов Євген Олегович – Національний університет «Одеська юридична академія», зав. кафедри цивільного права; д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

Некіт Катерина Георгіївна – Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри цивільного права; к.ю.н.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Барзо Тімеа – Мішкольцький державний університет (Угорщина), зав. кафедри цивільного права; доктор філософії, доцент;

Борисова Валентина Іванівна – Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», зав. кафедри цивільного права № 1; к.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений працівник освіти України;

Бехруз Хашматула Набієвич – Національний університет «Одеська юридична академія», зав. кафедри права Європейського союзу та порівняльного правознавства; д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України;

Васильєва Валентина Антонівна – Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, директор, зав. кафедри цивільного права; д.ю.н., професор, Заслужений юрист України;

Голубєва Нелі Юріївна – Національний університет «Одеська юридична академія», зав. кафедри цивільного процесу, професор кафедри цивільного права; д.ю.н., професор;

Дзера Олександр Васильович – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри цивільного права; д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України;

Довгерт Анатолій Степанович – Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, зав. кафедри міжнародного приватного права; д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України;

Дудченко Валентина Віталіївна – Національний університет «Одеська юридична акаде-

мія», професор кафедри теорії держави і права; д.ю.н., професор, Заслужений юрист України;

Каракаш Ілля Іванович – Національний університет «Одеська юридична академія», професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права; к.ю.н., професор;

Ківалова Тетяна Сергіївна – Міжнародний гуманітарний університет, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства; д.ю.н., професор, Відмінник освіти;

Кожокар Євгенія Василівна – Державний університет Молдови (USM), професор кафедри підприємницького права; доктор хабілітат, професор;

Луць Володимир Васильович – Академія Муніципального управління, м. Київ, зав. кафедри цивільно-правових дисциплін; д.ю.н., професор, академік НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України;

Майданик Роман Андрійович – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, зав. кафедри цивільного права юридичного факультету; д.ю.н., професор, академік НАПрН України;

Мінченко Раїса Миколаївна – Інститут законодавства Верховної Ради України, завідувач відділу моніторингу; д.ю.н., професор, Заслужений юрист України;

Оборотов Юрій Миколайович – Національний університет «Одеська юридична академія», зав. кафедри теорії держави і права; д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України;

Халабуденко Олег Анатолійович – Міжнародний вільний університет Молдови (ULIM), доцент кафедри приватного права; доктор права, доцент;

Харитоньова Олена Іванівна – Національний університет «Одеська юридична академія», зав. кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права; д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України;

Чанишева Галія Інсафівна – Національний університет «Одеська юридична академія», декан соціально-правового факультету, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення; д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України;

Шишка Роман Богданович – Національний авіаційний університет, завідувач кафедри господарського права і процесу юридичного інституту; д.ю.н., професор, академік Академії наук вищої школи України.

Упорядник-укладач випуску

Спасова Катерина Іванівна – Національний університет «Одеська юридична академія», аспірант кафедри цивільного права.

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 8 від 20 травня 2017 р.)

Збірник зареєстровано Міністерством інформації України: свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 10996 від 15 лютого 2006 р.

Включено до Переліку наукових фахових видань України (юридичні науки): наказ № 153 від 14 лютого 2014 р. Міністерства освіти і науки України.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 5

ПИТАННЯ ТЕОРІЇ

- Матійко Микола Володимирович*
ФУНКЦІОНАЛІЗМ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ:
ОНТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ6
- Сірко Ростислав Богданович*
ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОГОВОРУ
ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ ЗАЛІЗНИЧНИМ
ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ 11
- Кізлов Сергій Андрійович*
ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ ПРО
ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ОБМЕЖЕННЯ» ТА
«ОБТЯЖЕННЯ» ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ПРАВІ ТА
ЗАКОНОДАВСТВІ 15
- Обіход Олена Миколаївна*
ДОГОВІР НАЙМУ БУДІВЛІ АБО ІНШОЇ
КАПІТАЛЬНОЇ СПОРУДИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ20
- Шахназарян Каріне Ернестівна*
ПИТАННЯ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ
ПРАВ НА ЧУЖІ РЕЧІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ
УКРАЇНИ27

ПРАКТИЧНА ЦИВІЛІСТИКА

- Вороніна Надія Вікторівна*
СТРАХУВАННЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ОСІБ
ВІД НЕЯКІСНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ31
- Орзіх Юрій Геннадійович*
ВИДАЧА СВІДОЦТВ ПРО ПРИДБАННЯ МАЙНА
З ПРИЛЮДНИХ ТОРГІВ (АУКЦІОНІВ) ТА
ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ РЕЧОВИХ ПРАВ НА
НЕРУХОМЕ МАЙНО НА ЙОГО ПІДСТАВІ36
- Перчеклій Інесса Миколаївна*
ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРІВ МІНИ
НЕРУХОМОГО ТА РУХОМОГО МАЙНА41
- Швидка Вікторія Георгіївна*
ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ)
ЖИТЛА47
- Шевченко Валерія Марківна*
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОФОРМЛЕННЯ
СПАДЩИНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОВЕДЕННЯМ
АТО 52

ПОРІВНЯЛЬНА ЦИВІЛІСТИКА

- Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна*
Подсядло Роксолана Петрівна
МЕДИЧНІ ПОСЛУГИ ТА МЕДИЧНА
ДОПОМОГА: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ
АНАЛІЗ57

Костова Наталія Іванівна

ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
В УКРАЇНСЬКОМУ ЗКОНОДАВСТВІ ТА
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ЄС62

Цибульська Ольга Юрївна

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗАПОВІДАЛЬНИЙ
ВІДКАЗ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ ЧЕСЬКОЇ
РЕСПУБЛІКИ66

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Токарева Віра Олександрівна

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ В ІНДУСТРІЇ МОДИ70

ПИТАННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА

Глиняна Катерина Михайлівна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ПРАВА
У АНГЛІЙСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ 75

Сафончик Оксана Іванівна

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПРИПИНЕННЯ
ШЛОБНО-СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН
ЄВРОСОЮЗУ 79

Драгомирова Юлія Василівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗІРВАННЯ
ШЛОБУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА
РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ83

ЦИВІЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ІТ-ПРАВА

Харитонов Євген Олегович

Харитоновна Олена Іванівна

«ІТ-ПРАВОВІДНОСИНИ» І ЗАГАЛЬНА
КАТЕГОРІЯ ПРАВОВІДНОСИН: ДО ПРОБЛЕМИ
СПІВВІДНОШЕННЯ87

Позова Діна Дмитрівна

СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-
ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВІДНОСИН93

ЦИВІЛІСТИКА БЕЗ КОРДОНІВ

Чумаченко Інна Євгенівна

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВОДНО-ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН97

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Бігняк Олександр Володимирович

LECTURE COURSE OF CORPORATE LAW

LECTURE 2. SUBJECTS OF CORPORATE
RELATIONS. CONCEPTS AND TYPES OF
CORPORATE RIGHTS AND LIABILITIES 102

AD MULTOS ANNOS

ВІТАЄМО З ЮВІЛЕЄМ КАРАКАША ІЛІЮ
ІВАНОВИЧА106

CONTENT

FOREWORD 5

THE THEORY ISSUES

Matiiiko Mykola Volodymyrovych
 FUNCTIONALISM IN CIVIL LAW:
 ONTOLOGICAL ASPECT6

Sirko Roman Bohdanovych
 DIFFERENT ASPECTS OF THE
 IMPLEMENTATION OF THE CONTRACT OF
 CARGO CARRIAGE BY RAILWAY TRANSPORT
 IN UKRAINE 11

Kizlov Sergey Andreevich
 TO THE FORMULATION OF THE QUESTION
 OF DETERMINING THE CATEGORIES
 OF «RESTRICTIONS» AND «ENCUMBRANCES»
 OF PROPERTY RIGHTS IN LAW AND
 LEGISLATION.....15

Obihod Olena Mykolayivna
 FEATURES OF LEGAL REGULATION OF THE
 LEASE CONTRACT OF A BUILDING OR OTHER
 CAPITAL FACILITY20

Shahnazaryan Karine Ernestivna
 ISSUES OF SYSTEMATIZATION AND
 CLASSIFICATION OF RIGHTS TO OTHER
 PEOPLE'S THINGS UNDER THE LAWS OF
 UKRAINE.....27

PRACTICAL CIVIL LAW

Voronina Nadiya Viktorivna
 INSURANCE AS A WAY TO PROTECT PEOPLE
 FROM LOW QUALITY MEDICAL CARE31

Orzikh Yurii Hennadiiovych
 ISSUING OF CERTIFICATES OF PURCHASING
 PROPERTY FROM PUBLIC AUCTION AND
 STATE REGISTRATION OF CORPOREAL
 RIGHTS UPON ITS BASE36

Perchliyi Inessa Mykolaivna
 CERTIFICATION OF REAL ESTATE AND
 MOVABLES BARTER AGREEMENTS41

Shvydka Viktoriya Georgiivna
 ESSENTIAL TERMS OF THE CONTRACT
 OF TENANCY47

Shevchenko Valeriya Markovna
 SPECIFIC PROBLEMS IN THE SUCCESSION
 PROCESS ON ACCOUNT OF ATO.....52

COMPARATIVE CIVIL LAW

Bernaz-Lykavetskaya Olena Mihailovna
Podsiadlo Roksolana Petrivna
 MEDICAL SERVICES AND MEDICAL ASSISTANCE:
 A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS57

Kostova Natalia Ivanovna
 ACCESS TO PUBLIC INFORMATION OF INFORMATION
 UKRAINIAN LEGISLATION AND
 EU COUNTRIES62

Tsybul'skaya Olga Yurievna
 GENERALS ABOUT A LEGACY ON THE CIVIL
 CODE OF CZECH REPUBLIC66

INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Tokareva Vira Oleksandrivna
 SOME ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY
 RIGHTS IN THE FASHION INDUSTRY.....70

QUESTIONS OF THE FAMILY LAW

Hlyniiana Kateryna Mykhailivna
 FEATURES OF FAMILY LAW IN THE ENGLISH
 LEGAL SYSTEM75

Safonchyk Oksana Ivanivna
 LEGAL CONSEQUENCES OF THE TERMINATION
 OF THE MARRIAGE AND FAMILY RELATIONS
 ACCORDING TO THE LEGISLATION OF
 UKRAINE AND EU COUNTRIES79

Dragomyrova Iuliia Vasylivna
 LEGAL REGULATION OF THE DIVORCE UNDER
 THE LAWS OF UKRAINE AND THE REPUBLIC OF
 POLAND.....83

CIVILIZATIONAL PROBLEMS OF IT LAW

Kharytonov Evhen Olehovych
Kharytonova Olena Ivanivna
 “IT LEGAL RELATIONSHIPS” AND THE GENERAL
 CATEGORY OF LEGAL RELATIONSHIP:
 THE PROBLEMS OF CORRELATION87

Pozova Dina Dmytrivna
 SOURCES OF LEGAL REGULATION93

CIVIL LAW WITHOUT BORDERS

Chumachenko Inna Evgenivna
 ABOUT THE LEGAL ADJUSTING
 OF THE WATER-LANDED RELATIONS.....97

MATERIALS FOR SELF-STUDY

Bignyak Oleksandr Volodymyrovych
LECTURE COURSE OF CORPORATE LAW
 LECTURE 2. SUBJECTS OF CORPORATE
 RELATIONS. CONCEPTS AND TYPES OF
 CORPORATE RIGHTS AND LIABILITIES102

AD MULTOS ANNOS

CONGRATULATIONS TO KARAKASH
 ILLEY IVANOVYCH106

ПЕРЕДМОВА

Шановні читачі!

Журнал «Часопис цивілістики» – офіційне видання, що спеціалізується на висвітленні новин, статей, анонсів в сфері цивільних правовідносин. На сторінках журналу публікуються матеріали з актуальних питань розвитку цивільного права і законодавства, а також погляди провідних учених і практикуючих юристів, експертів в області теорії та практики на сучасні правові проблеми.

Основні завдання журналу, сформульовані редакційною колегією, полягають у оптимальному поєднанні на сторінках видання науки і практики, проблем правового регулювання та правозастосування, висвітленні новацій у сфері цивільного права з метою вироблення єдиних підходів до вирішення проблем розвитку цивільного права в умовах євроінтеграції, приведення вітчизняного і міжнародного законодавства у відповідність зі світовими стандартами у сфері цивільних правовідносин, сприяння розвитку сучасної юридичної науки і юридичної освіти в Україні.

Журнал містить кілька актуальних рубрик, у тому числі: «Питання теорії», «Практична цивілістика», «Порівняльна цивілістика», «Права інте-

лектуальної власності», «Цивілістичні проблеми ІТ-права», «Цивілістика без кордонів».

Особливо слід зазначити, що у журналі публікуються матеріали присвячені такій новій та надзвичайно цікавій галузі цивілістики як ІТ-право. Зокрема, цей випуск журналу містить наукову публікацію професора Харитонова Є.О. та професора Харитонові О.І., у якій надається характеристика співвідношення «ІТ-правовідносин» і загальної категорії правовідносин.

Сподіваємося, що матеріал, поданий у двадцять четвертому номері журналу «Часопис цивілістики» буде корисним науковим робітникам, практикуючим юристам та усім, хто цікавиться проблемами цивілістики.

Включення до складу редакційної колегії журналу відомих фахівців з різних країн світу буде сприяти вирішенню проблем європейської наукової інтеграції та сприятиме підвищенню рівня наукових досліджень з цивілістики.

Запрошуємо Вас до активної співпраці з нашим науковим журналом!

Доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
президент Національного університету
«Одеська юридична академія»
Сергій Васильович Ківалов

пом зв'язку структурних одиниць, у п'ятому значенні функція – це об'єктивний наслідок, сприятливий для пристосованості та інтегрованості системи, на відміну від суб'єктивних намірів діячів, з якими вони приступають до реалізації своїх уявлень про функціональність [6, с. 324].

Стан дослідження теми. Як зазначає В.М. Піча: «За функціоналізмом суспільство – це нерозривний організм, який складається з взаємозалежних елементів, що виконують певні функції. Останні спрямовані на задоволення суспільних потреб і забезпечують цілісність і сталість суспільства. Суспільні явища та процеси можна пояснити, аналізуючи їх функції у суспільній системі» [8, с. 413].

Суспільство зберігає сталість, оскільки реалізуються всі необхідні для соціального організму функції, у тому числі функція соціального контролю, тобто механізму саморегуляції суспільства і соціальних груп, який забезпечує їхній безпосередній вплив на поведінку людей з метою порядку і стабільності.

Р. Мертон вводить поняття дисфункцій, тобто руйнівної функції та прихованих (латентних) функцій. Під латентними функціями розуміються ненавмисні та нерозпізнані результати соціальних дій щодо інших соціальних відносин. Як приклад Р. Мертон наводить ритуальні танці племені хопі, що виконуються з метою викликати дощ та мають латентну функцію об'єднання племені, яким би не був їхній вплив на погоду. За Мертоном, одні і ті ж самі елементи можуть бути функціональними щодо одних систем і дисфункціональними щодо інших. Дисфункції долаються в процесі поступових змін [7, с. 379-448].

Т. Парсонс, розвиваючи теорію структурного функціоналізму, дотримується думки про те, що існують чотири основні функції соціальної системи: адаптація, досягнення мети, інтеграція і відтворення структури, які забезпечуються різними підсистемами суспільства, дисфункціональними до інших. Так, всередині соціуму функцію адаптації забезпечує економічна система, функцію досягнення мети – політична система, функцію інтеграції – правові інститути та звичаї, відтворення структури – мораль, інститути освіти, виховання, сім'ї та ін. [9]. Критика функціоналізму, яка розгорнулася наприкінці 50-х до середини 60-х рр. XX ст., була скерована переважно проти його орієнтації на стабільність, рівновагу й інтегрованість суспільства, нездатності надати адекватний опис й аналіз конфліктних ситуацій.

На початку 70-х рр., коли кризові події попереднього десятиліття поставили під сумнів ідею про врівноважений стан суспільства, структурний функціоналізм став втрачати свої позиції. Однак у

80-х рр. і пізніше знову досягнений стан відносної стабільності і посилення стабілізаційної орієнтації в науці стимулювали нове звернення до функціоналізму. Зокрема є підстави говорити про неофункціоналізм – термін, яким в сучасній науці прийнято визначати коло ідей, яке розвиває сьогодні американський соціолог Дж. Александер та його однодумці. За Дж. Александером неофункціоналізм означає одночасно і спадкоємність з функціоналістською теорією, і її критику [10, с. 77-102].

Метою дослідження є дослідження проявів функціоналізму в цивільному праві.

Виклад основного матеріалу. Функціональний аспект дослідження права як системи, що існує в суспільстві, є особливо важливим. Ще В. Д. Сорокін зазначав, що «у працях ряду юристів закладено основи нового, з нашої точки зору, доволі перспективного та багатообіцяючого, напрямку у дослідженні радянського соціалістичного права. Мова йде про такий напрямок, який центр тяжіння переносить на аналіз соціального значення і ролі права, його зв'язків із системою наукового управління соціалістичним суспільством» [11, с. 34]. Необхідність такого спрямування юридичної думки викликана тенденцією збільшення ролі права у суспільстві. Р. О. Халфіна зазначала, що зростання виробничих сил, грандіозні завдання соціального і культурного розвитку суспільства, нові методи та засоби керування є можливими в результаті використання досягнень науки і техніки. Все це, на її думку, потребує узгодження, впорядкованості, координації, що обумовлено розширенням сфери правового регулювання, розвитком та оновленням традиційних методів правового впливу. Всебічний розвиток особистості у соціалістичному суспільстві, багатство проявів її творчої індивідуальності та запитів, виконання державою складних функцій, пов'язаних із задоволенням різносторонніх потреб громадян, обумовлюють необхідність більш тонких засобів правового впливу, які враховують усе багатство та складність індивідуальної та соціальної психології сучасної людини. Однією із цілей правового регулювання є забезпечення наукової обґрунтованості державних рішень у всіх галузях керівництва економічним, культурним та соціальним життям, взаємна узгодженість цих рішень, їх практичне здійснення. Важливе значення має і визначення форм взаємодії правового регулювання з іншими засобами соціального впливу [12, с. 4].

Звернення до загальнотеоретичних та галузевих досліджень дає можливість константувати наявність у радянській юриспруденції інтересу правознавців до дослідження функцій, ролі та цілей права у суспільстві. Дослідження В.Г. Смирнова, Т.Н. Радько, Н.А. Чечиної, А.Г. Міхайлянца, С.А. Іва-

нова, Р.З. Лившица, Ю.П. Орловського, Ю.Г. Ткаченко, В.М. Лебедева, А.Я. Риженкова, О.Г. Цикаришвили свідчать про наявність такого інтересу [13, с. 22-39; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20].

Вивчення цих питань визнавалося в окремих дослідженнях однією з найбільш актуальних проблем. Це пояснюється багатьма обставинами, у тому числі необхідністю розкриття соціальної цінності права і його галузей, подальшого посилення гарантій здійснення прав і виконання обов'язків суб'єктами, підвищення ролі права.

Можна також говорити про наявність досліджень функціонального аспекту цивільного права. Так, С. С. Алексєєв розкривав соціальну роль цивільного права [21, с. 162]. С. Н. Братусь, розглядаючи риси цивільно-правового методу, звертався до функціонального аналізу інститутів цивільного права [22, с. 55; 33, с. 90]. А.В. Венедиктов писав, що поряд з поновлюючою функцією цивільне право виконує регулятивну та попереджувально-виховну функції [23, с. 90]. Згадують про функції цивільного права і інші автори [24, с. 12-15; 25, с. 5-8; 26, с. 19-21; 27, с. 81-82]. Досліджувалася стимулююча функція цивільного права [28]. Викладу функцій присвячувалися самостійні розділи підручників [29, с. 19-22]. А.Я. Риженков окремо дослідив компенсаційну функцію цивільного права [17].

Майже у всіх сучасних підручниках з теорії права є розділи, присвячені розгляду функцій права [30, с. 53; 31, с. 285; 32, с. 156; 33, с. 206; 34, с. 247]. До досліджень окремих теоретичних питань все частіше включаються розділи, в яких розглядається функціональний аспект досліджуваного питання [35, с. 192; 36, с. 52]. Питанню функціонування права в цілому та окремих елементів правової системи присвячено цілий ряд статей [37, с. 4; 38, с. 126; 39, с. 144; 40, с. 19; 41, с. 9; 42, с. 7; 43, с. 66; 44, с. 29].

Функції цивільного права розглядаються у підручниках із цивільного права [45, с. 44; 46, с. 25;

47, с. 21; 48, с. 16; 49, с. 16]. Деякі розділи останніх містять функціональні характеристики окремих інститутів цивільного права. До таких характеристик вдаються й окремі автори спеціальних досліджень [50, с. 41].

Однак питання про функції цивільного права потребує подальшої розробки.

Висновки. При аналізі соціальної ролі цивільного права увага дослідників звичайно зосереджується на характеристиці виховного значення окремих цивільно-правових інститутів – договору, цивільної відповідальності, позовної давності та ін. [21, с. 169]. Іншими словами, автори прагнуть розкрити призначення цивільного права через призму його інститутів. З іншого боку, функції цивільного права часто служать ілюстрацією при розгляді основних функцій права в цілому, або цивілісти обмежуються зауваженням, що радянське цивільне право виконує такі ж функції що й все право. Здається, що перший і другий підходи є недостатніми для розкриття змісту основних функцій цивільного права. Необхідним є саме галузевий рівень вивчення.

По-друге, на цей час відсутні наукові розробки присвячені дослідженню зв'язку суб'єктивних цивільних прав, цивільних правовідносин, ефективності цивільно-правового регулювання з функціями даної галузі права. Це накладає відбиток на дослідження функцій права, його структурних підрозділів: відбувається зайва теоретизація питання про функції, закривається шлях до безпосереднього застосування знань про функції до вирішення практичних завдань.

По-третє, правознавці найчастіше вивчали соціальне призначення цивільного права, відзначали виховну спрямованість цивільно-правових норм, обґрунтовували стимулюючу роль цивільного права, але не ставили мети виявити критерії розмежування функцій цієї галузі права, її функціональні зв'язки з іншими галузями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Большая Советская Энциклопедия / [Ред. кол. : С. И. Вавилов (гл. ред.) и др.] – 2-е изд. – М. : Большая Советская Энциклопедия, 1978. -Т. 28. – 664 с.
2. Лейбниц Г.В. Сочинения в четырех томах / Г.В. Лейбниц; [ред., авт. вступ. ст. и примеч. И. С. Нарский.] – М. : «Мысль», 1983. (Философское наследие ; Т.87) Т. 2. – 685 с.
3. Кассирер Э. Философия символических форм / Э. Кассирер; [пер с нем. С. А. Ромашко; отв. ред Д. М. Носов] – СПб.: Университетская книга, 2002. – Т. 3. – 397 с.
4. Спенсер Г. Личность и государство / Г. Спенсер. – Челябинск: Социум, 2007. – 207 с.
5. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм; [пер. с фр. А.Б. Гофман]. – М.: Наука, 1991. – 574 с.
6. История социологии в Западной Европе и США: учебник для вузов / [П.П. Гайденко, В.И. Добренков, Л.Г. Ионин и др.]; отв. ред. Г. В. Осипов. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 563 с.
7. Мертон Р. Явные и латентные функции / Р. Мертон; [пер. с англ. Ю. Асيفا] // Американская социологическая мысль : тексты. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1994. – 496 с.
8. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник / [укладачі: В.М.Піча, Ю.В.Піча, Н.М.Хома та ін.]; за заг. ред. В.М.Пічі. – Львів : «Новий Світ», 2002. – 480 с.

48. Цивільне право України: Підручник: У 2-х томах / [А. Ю. Бабаскін, Т. В. Боднар, Ю. Л. Бошицький та ін.]; за заг. ред. Я. М. Шевченко. – Т. 1. Загальна частина. – К.: 2004. – 520 с.
49. Цивільне право України: Підручник: У 2-х томах / За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К.: 2004. – Т. 1. – 480 с.
50. Москаленко И. В. Методологические основы исследования и содержания информационной функции общих гражданско-правовых дефиниций / И. В. Москаленко // Право и образование. – 2004. – №6. – С. 38-43.

Матійко Микола Володимирович

ФУНКЦІОНАЛІЗМ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: ОНТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена дослідженню проявів функціоналізму в цивільному праві.

Розглянуті погляди вчених щодо напрямків впливу цивільного права на суспільні відносини, його ролі та соціального значення. Досліджено використання філософських та соціологічних знань у зазначеній сфері в історичному аспекті та сучасній цивілістиці. Охарактеризовано прояви функціоналізму в цивільному праві. Підкреслено значущість та перспективність зазначеного підходу на рівні цивільного права, його галузей та окремих інститутів. Зазначається про важливість функціоналізму в сфері юридичної практики.

Сформульовано пропозиції щодо подальшого розвитку функціоналізму в цивільному праві.

Ключові слова: цивільне право, функції цивільного права, інформаційна функція права, вплив цивільного права, призначення цивільного права.

Матийко Николай Владимирович

ФУНКЦИОНАЛИЗМ В ГРАЖДАНСКОМ ПРАВЕ: ОНТОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Статья посвящена исследованию проявлений функционализма в гражданском праве.

Рассмотрены взгляды ученых относительно направлений влияния гражданского права на общественные отношения, его роли и социального значения. Исследовано использование философских и социологических знаний в отмеченной сфере в историческом аспекте и современной цивилистике. Охарактеризованы проявления функционализма в гражданском праве. Подчеркнуто значимость и перспективность отмеченного подхода на уровне гражданского права, его отраслей и отдельных институтов.

Отмечается важность функционализма в сфере юридической практики. Сформулированы предложения относительно последующего развития функционализма в гражданском праве.

Ключевые слова: гражданское право, функции гражданского права, информационная функция права, влияние гражданского права, назначение гражданского права.

Matiiko Mykola Volodymyrovych

FUNCTIONALISM IN CIVIL LAW: ONTOLOGICAL ASPECT

The article is sanctified to research of displays of functionalism in a civil law.

The looks of scientists are considered in relation to directions of influence of civil law on public relations, his role and social value. The use of philosophical and sociological knowledge is investigational in the marked sphere in a historical aspect and modern civil law science. The displays of functionalism are described in a civil law. Meaningfulness and perspective of the marked approach are underline at the level of civil law, his industries and separate institutes. Importance of functionalism is marked in the field of legal practice.

Offering to of relatively subsequent development functionalismis set forth in a civil law.

Key words: civil law, functions of civil law, information function of law, influence of civil law, appointment of civil law.

УДК 347.44:347.763:656.2(477)

Сірко Ростислав Богданович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Чернівецького інституту Національного університету
«Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Для України з її розвинutoю транспортною системою транспортні договори та їх правове регулювання має особливе значення, про що свідчить чинне транспортне законодавство та велика кількість спорів між транспортними організаціями та клієнтурою, що пов'язані з договорами перевезення. А тому питання реалізації договору перевезення вантажів залізним транспортом за законодавством України набуває особливого значення.

У цивільно-правовій доктрині України застосовуються поняття «транспортні договори», під якими розуміються цивільно-правові договори, як правило, за участю транспортних організацій. Цим поняттям охоплюються різні типи договірних зобов'язань (перевезення, транспортна експедиція, буксирування, оренда (фрахтування на час) транспортних засобів тощо), при цьому головним серед цих договорів прийнято вважати договір перевезення вантажу. Іншим договорам приділяється допоміжна роль, значення яких полягає в забезпеченні й обслуговуванні центрального договору перевезення вантажу різними видами транспорту, що регламентується різними нормативно-правовими актами, зокрема, Конституцією України [1], Законами України «Про транспорт» [2], «Про залізничний транспорт» [3], ЦК України [4], ГК України [5], Статутом залізниць України [6], Правилами перевезень вантажів [7] тощо.

Стан дослідження теми. Теоретичну основу дослідження склали наукові праці таких правознавців, як Алексєєв С.С., Биков А.Г., Брагінський М.І., Вітрянський В.В., Гуревич Г.С., Дзера О.В., Довгерт А.С., Єгіазаров В.А., Іоффе О.С., Карлов О.О., Кейлін А.Д., Ковалевська Н.С., Луць В.В., Маковський О.Л., Медведєв Д.А., Рапопорт Я.І., Рубін А.М., Савічев Г.П., Сафончик О.І., Садіков О.М.,

Харитонов Є.О., Ходунов М.Є., Цинцадзе Р.Ш., Шварц Х.І., Шевченко Я.М., Шершеневич Г.Ф. та інших.

Метою статті є науковий аналіз цивільного законодавства України щодо аналізу окремих аспектів реалізації договору перевезення вантажів залізничним транспортом в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 908 ЦК [8] загальні умови перевезення визначаються ЦК України, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них. Слід зазначити, що деякі спеціальні акти були прийняті ще в умовах системи з планово-адміністративного регулювання економікою й на сьогоднішній день у значній своїй частині застаріли. Тому зазначені нормативні акти застосовуються, якщо вони не суперечать положенням ЦК України.

Проте така позиція має певні недоліки, на які зокрема, вказували деякі вчені-правознавці: 1) участь у зазначених договорах транспортних організацій не може бути критерієм для виокремлення відповідної класифікаційної групи договорів, оскільки вони представляють різні типи договірних зобов'язань; 2) вивчення системи транспортних договорів немає нічого спільного з юридичним співвідношенням різних договорів, що застосовуються у сфері транспортної діяльності. Наприклад, операції щодо доставки вантажу з пункту відправлення в пункт призначення, що здійснюється на виконання договору транспортного експедирування, за яким експедитор прийняв на себе зобов'язання організувати перевезення вантажу за маршрутом, що узгоджений сторонами; 3) визначення договору перевезення вантажу як основних транспортних договорів, значення яких зводиться до обслуговування названих договорів, найчастіше ускладнює

юридичну кваліфікацію різноманітних правовідносин, що опосередковують перевізний процес [9, с. 223].

У зв'язку з цим норми про договір перевезення, що містяться у главі 64 ЦК України, носять абстрактний характер, що проявляє себе в ряді договорів, які спрямовані на регулювання різних відносин, пов'язаних з перевезенням вантажів. Внаслідок цього слід погодитися з існуючою в літературі позицією щодо визначення системи договорів, що опосередковують перевезення вантажів (ст. 909 ЦК), в яку також входять й інші договори, передбачені ЦК України: договір чартеру (фрахтування) – ст. 912; угоди між організаціями різних видів транспорту, що регламентують взаємини транспортних організацій під час перевезення вантажів в прямому змішаному сполученні – ст. 913; договір перевезення транспортом загального користування – ст. 915; довгостроковий договір про організацію перевезень – ст. 914. Зазначені договори стосуються перевезення вантажів, оскільки вони спрямовані на регулювання правовідносин, що виникають між учасниками процесу перевезення, тому такі правовідносини за своєю правовою природою є цивільно-правовими (зобов'язальними), які випливають з відповідних договорів.

Тому в сучасних умовах, як правильно визначається в літературі [10, с. 161], йдеться саме про систему договорів, що опосередковують перевезення вантажів. У цю систему стосовно до всіх видів транспорту входять наступні договори: 1) договір перевезення вантажу; 2) договір чартеру (фрахтування); 3) договори про організацію перевезення вантажів (довгострокові договори); 4) договори про організацію роботи із забезпечення перевезень вантажів (вузлові угоди, договори на централізоване завезення (вивіз) вантажів й ін.) тощо [9, с. 88]. Зазначені договори мають пряме відношення до перевезень, оскільки всі вони покликані регулювати правовідносини, що складаються між учасниками процесу перевезення – вантажовідправником, перевізником (іншими транспортними організаціями) і вантажоодержувачем.

Таким чином, правове регулювання відносин між органами залізничного транспорту та його клієнтурою практично перетворюється в регулювання самої транспортної діяльності, а договір перевезення вантажів – в особливий самостійний вид договору цивільного права.

Перевезення вантажу будь-яким видом транспортом являє собою організаційно і технічно складний процес, який складається з трьох елементів: навантаження, переміщення і вивантаження вантажу, основним з яких є саме перевезення вантажу, що здійснюється на підставі окремого

договору, правове регулювання якого у загальній формі закріплено в главі 64 ЦК України (аналогічна норма – у ст. 309 ГК). Задоволення чисельних потреб у перевезеннях вантажів вимагає певних організаційних передумов, що здійснюється передусім за допомогою планування перевезень. Для забезпечення виконання договірних зобов'язань здійснюється перспективне та поточне планування перевезень згідно з «Правилами планування перевезення вантажів» [11] та іншими нормативно-правовими актами.

У Законі України «Про залізничний транспорт» відсутнє як визначення договору перевезення, так і характеристика (опис) умов, які складають його зміст. Законодавець обмежується посиланням на те, що відносини підприємств залізничного транспорту визначаються СЗ України і укладеними на його підставі договорами, тобто відносить регулювання організації та здійснення перевезень на відповідний підзаконний нормативно-правовий акт (ст. 7 Закон України «Про залізничний транспорт»).

У ст. 22 СЗ України визначається, що «за договором залізничного перевезення вантажу залізниця зобов'язується доставити ввірений їй вантажовідправником вантаж у пункт призначення в зазначений термін і видати його одержувачу, а відправник зобов'язується сплатити за перевезення встановлену плату».

Поняття договору перевезення вантажу в ст. 22 СЗ України трохи відрізняється від його визначення в ЦК України, де в ст. 909 відсутні слова про те, що ввірений вантаж залізниця повинна доставити в зазначений термін. Однак це не означає, що СЗ України виходить з іншого поняття договору перевезення вантажів по відношенню до ЦК України, оскільки останній у ч. 2 ст. 918 встановлює обов'язок завантаження (вивантаження) вантажу, що здійснюється відправником (одержувачем) вантажу, провадити у строки, встановлені договором, якщо такі строки не встановлені транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них [8, с. 438]. Але, на думку багатьох правників, ні ЦК України, ні СЗ України все ж не дають вичерпного визначення договору перевезення вантажів залізничним транспортом.

Враховуючи вищезазначене, слід підкреслити, що визначення договору залізничного перевезення вантажу у чинному українському законодавстві не є вичерпним і на сьогодні вимогам сучасності не в повній мірі.

Так, договір перевезення вантажу – це договір, за яким одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити ввірений їй вантаж іншою стороною (відправником) вантаж у пункт призначення та видати

його особі, яка має право на отримання вантажу (одержувачу), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення встановлену плату (ст. 909 ЦК України) [9, с. 437].

Для з'ясування сутності даних правовідносин, необхідно визначити характеристику договору перевезення вантажу, який є: 1) оплатним, оскільки вантажовідправник зобов'язаний сплатити за перевезення встановлену плату; 2) двостороннім, оскільки обидві сторони наділяються взаємними правами та обов'язками; 3) договір про перевезення конкретного вантажу є реальним, оскільки він вважається укладеним з моменту здачі вантажу транспортній організації для перевезення, чим і відрізняється від договорів на організацію перевезень, які є консенсуальними, оскільки вважаються укладеними з моменту надання угоди сторін належної (письмової) форми, при цьому вони не передбачають перевезення конкретного вантажу, тому не є товарними угодами.

Зобов'язання з конкретного вантажу виникає з договору перевезення, що укладається в момент прийняття перевізником від відправника вантажу разом з відповідним транспортним документом. Якщо укладенню договору передують планове завдання, то сторони конкретизують його на основі оперативних документів, зокрема декадних заявок – на залізничному транспорті.

Договір перевезення вантажу необхідно відрізнити від договору транспортної експедиції. За договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу (ст. 929 ЦК України). Договором транспортного експедирування може бути передбачено надання додаткових послуг, необхідних для доставки вантажу (перевірка кількості та стану вантажу, його завантаження та вивантаження, сплата мита, зборів і витрат, покладених на клієнта, зберігання вантажу до його одержання у пункті призначення, одержання необхідних для експорту та імпорту документів, виконання митних формальностей тощо).

Договір перевезення вантажів завжди укладається в письмовій формі з дотриманням обов'язкових реквізитів, установлених законодавством.

Предмет договору перевезення – це послуги по доставці довірених перевізнику матеріальних цінностей (вантажів) у пункт призначення. Ці послуги включають у себе не тільки власне транспортування вантажів, зокрема збереження, видачу вантажу одержувачу, а й нерідко навантаження і вивантаження. Однак це не змінює мети договору перевезення – транспортування і доставка вантажів у пункт призначення, а виконання всіх інших названих дій – лише умова належного виконання обов'язків транспортною організацією.

Строк у зобов'язанні перевезення – це проміжок часу, протягом якого вантаж повинен бути доставлений у пункт призначення. Перевізник зобов'язаний доставити вантаж, пасажир, багаж, пошту в пункт призначення в строк, установлений договором, якщо інший строк не встановлено нормативно-правовими актами і правилами, а при відсутності таких строків – у розумний строк (ст. 938 ЦК України). Вантаж, не виданий одержувачу за його вимогою протягом 30 днів після закінчення строку його доставки, якщо більш тривалий строк не встановлено договором, транспортним статутом (кодексом), вважається втраченим.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що транспортний комплекс – це великий сектор народного господарства, що забезпечує потреби економіки країни та населення у перевезеннях різними видами транспорту, зокрема перевезення залізничним транспортом. Тому вдосконалення внутрішньодержавного, а також міждержавного регулювання діяльності залізничного транспорту – найважливіший напрям проведення економічних реформ. За законодавством України, договори про перевезення залізничним транспортом належать, за своєю суттю, до реальних договорів, при цьому порядок укладення вказаного договору перевезення має деякі відрізнення за певною специфікою, яка полягає в належності вищевказаних договорів до публічних. Таким чином, залізниця повинна та зобов'язана розпочинати договірні відносини з фізичними або юридичними особами щодо виконання перевезень на загальних умовах однакових для усіх сторін договору перевезення. Отже, вказані вище зобов'язання організацій на залізничному транспорті мають організаційно-забезпечувальний характер, та регламентуються законодавством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>.
2. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 51. – Ст. 446. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80>.
3. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996 – № 183. – Ст. 40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 р. за № 1618-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 16. – Ст. 1088. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
5. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. за № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст.144. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
6. Про затвердження Статуту залізниць України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.04.1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 14. – Ст. 548. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/457-98-%D0%BF>.
7. Про затвердження правил перевезення небезпечних вантажів : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 25.11.2008 № 1430 // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26.02.2009 р.. – № 180/16196.
8. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є.О.Харитонова, О.М. Калітенко. – Одеса: Юридична література, 2003. – 1080 с.
9. Правове регулювання перевезень в Україні : навчальний посібник / [Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова, О. І. Сафончик та ін.]; за ред. Є. О. Харитонова. – Харків : Одісей, 2006. – 560 с.
10. Булгакова І.В., Клепкова О.В. Транспортне право України: Академічний курс. – К: Видавничий дім ІнЮре. – 2005. – 535 с.
11. Правила планування перевезень вантажів затвердженні наказом Міністерства транспорту України від 09.12.2002 р. № 873, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 29.12.2002 р. за № 1030/7318 із змінами і доповненнями внесеними наказом Міністерства транспорту України від 01.12.2008 № 1454.

Сірко Роман Богданович

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ

В запропонованій статті надається загальна характеристика окремих аспектів реалізації договору перевезення вантажу залізничним транспортом за законодавством України. Визначено, що договори про перевезення залізничним транспортом належать, за своєю суттю, до реальних договорів, при цьому порядок укладення вказаного договору перевезення має деякі відрізнєння за певною специфікою, яка полягає в належності вищевказаних договорів до публічних.

Ключові слова: договір перевезення, договір перевезення вантажу, реалізація договору, залізничний транспорт, залізниця, вантаж.

Сирко Роман Богданович

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ДОГОВОРА ПЕРЕВОЗКИ ГРУЗА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАИНЕ

В предложенной статье предоставляется общая характеристика некоторых аспектов реализации договора перевозки груза железнодорожным транспортом по законодательству Украины. Определено, что договоры перевозки груза железнодорожным транспортом по своей сущности относятся к реальным договорам. При этом порядок заключения указанного договора перевозки имеет некоторые отличия в связи с определенной спецификой, которая состоит в принадлежности указанных договоров к публичным.

Ключевые слова: договор перевозки, договор перевозки груза, реализация договора, железнодорожный транспорт, железная дорога, груз

Sirko Roman Bohdanovych

DIFFERENT ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF THE CONTRACT OF CARGO CARRIAGE BY RAILWAY TRANSPORT IN UKRAINE

The article gives a general overview of certain aspects of the implementation of the contract of carriage by rail under the laws of Ukraine. It is determined that contracts for carriage by rail are real contracts by their essence, while the order to conclude the contract has some differences on certain specifics, which is the public contract.

Keywords: the contract of carriage, the contract of carriage of cargo (goods), implementation of the contract, rail transport, railroad, cargo.

УДК 347.234

Кізлов Сергій Андрійович,

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ОБМЕЖЕННЯ» ТА «ОБТЯЖЕННЯ» ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ

Постановка проблеми. Правомочності, які є складовою суб'єктивного права власності дозволяють власникам вступати в різні правовідносини з приводу певного власного майна. Власник має право на свій розсуд вчиняти щодо належного йому майна будь-які дії, що не суперечать закону й іншим правовим актам і не порушують права та охоронювані законом інтереси інших осіб, але в той же час власник, як будь який носій суб'єктивного права при здійсненні свого права обмежений інтересами інших суб'єктів, зобов'язаний не порушувати права третіх осіб, суспільства і держави.

Аналіз сучасного цивільного законодавства дає підстави стверджувати, що абсолютність прав власника зовсім не означає, що ніхто і ніколи не може їх обмежити. Разом із тим, як вбачається зі ст. 319 Цивільного кодексу України, обмеження права власності не підлягають розширеному тлумаченню. Так, у цій статті закріплено, що власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать закону, зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства. Він не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі. Власник сам вирішує, що робити зі своїм майном, керуючись виключно власними інтересами, здійснюючи щодо цього майна будь-які дії, які не повинні суперечити закону і не порушують прав інших осіб та інтересів суспільства. Діяльність власника може бути обмежена чи припинена або власника може бути зобов'язано допустити до користування його майном інших осіб лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

Метою статті є встановлення правових дефініцій та розмежування категорій «обтяження» та «обмеження» права власності у праві та законодавстві.

Стан дослідження теми. Треба зазначити, що питанням меж, обмежень та обтяжень права власності в науковій літературі не приділялось достатньої уваги. Є окремі дисертаційні дослідження вказаних питань, наприклад дисертаційне дослідження О.В. Розгон на тему: «Межі та обмеження права власності», захищеної у 2005 році, є окремі наукові публікації рівня статей, але в цілому масив наукових розвідок з цієї тематики складають праці з загально теоретичних та загально цивілістичних питань. Так, аналізованим питанням присвячені праці таких вчених, як М.М. Агарков, Б.Б. Черепакін, Ч.Н. Азімов, С.С. Алексєєв, С.М. Братусь, В.П. Грибанов, О.В. Дзера, О.С. Йоффе, І.В. Жилінкова, В.П. Камишанський, О.Р. Кібенко, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць, Р.А. Майданик, О.О. Михайленка, О.А. Підпригора, І.А. Покровський, К.І. Скловський, І.В. Спасибо-Фатєєва, Є.О. Суханов, Є.О. Харитонов, В. М. Хвостов, Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершеневич, Л. В. Щенникова та ін.

Виклад основного матеріалу. Вимоги до власників, які вступають у правовідносини, висуваються як природним правом, що випливає з сутності права власності та позитивним правом (законом). Норма права, передбачаючи волю учасників суспільних відносин, що регулюються нею, встановлює одночасно і межі їх вільної поведінки. Це стосується можливості для суб'єкта свідомо обирати той або інший варіант поведінки та втілювати його в своїх діях, очевидних для інших осіб, урахувавши їх інтереси та приписи права. [1]

Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), ратифікованою Законом від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР (далі – Конвенція), зокрема ст. 1 Першого протоколу до неї (1952 р.) передбачено право кожної фізичної чи юридичної особи безперешкодно користуватися своїм майном, не допускається позбавлення

особи її власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права, визнано право держави на здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Гарантії здійснення права власності та його захисту закріплено й у вітчизняному законодавстві. Так, відповідно до ч. 4 ст. 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Тим не менш, право власності, як найбільш абсолютне речове право, не надає власнику безмежних за обсягом можливостей діяти на свій розсуд. Ще з часів римського права право власності як суб'єктивне право обмежується шляхом впровадження адекватних механізмів його здійснення. Так, В. Хвостов зазначав, що «право власності є найбільш повна влада над річчю, яка взагалі допускається об'єктивним правом. Але її не можна визначити в принципі безмежною, яка не допускає за своєю природою ніяких обмежень. Таке визначення було б неісторичним і протирічить навіть загальному поняттю про право. Історія свідчить, що право власності ніколи не існувало у вигляді ніким не обмеженої влади суб'єкта над річчю. Обмеження у вигляді загальнодержавних, в інтересах сусідів і т.п., завжди існували» [2].

Особливістю реалізації суб'єктивних цивільних прав, в тому числі права власності, є те, що воно відбувається в суспільстві, що також накладає відбиток на особу (власника), викликає необхідність додержання власником певних правил поведінки. У свій час Д.І. Мейєр зауважив, що «уже из самого определения права собственности, сделанного нами, видно, что оно подлежит различным *ограничениям*, сопровождающим всякое право собственности на известные предметы. Так что право собственности на эти предметы только и существует в пределах, устанавливаемых ограничениями, внутри их. Эти-то ограничения и мешают нам принять обыкновенное определение права собственности как полного господства лица над вещью». [3]

Відсутність в законі прямої заборони надає власнику широке коло можливостей для здійснення права власності, в той час як заборона на здійснення певних дій є механізмом втримання власника. Закріплений у п. 1 ч. 2 ст. 319 ЦК України принцип, відповідно до якого дії власника щодо його майна не повинні суперечити закону, є загальним універсальним обмеженням прав власника. Таким чином держава стримує власника, коли встановлює обмеження в цивільному обороті

певного майна (наприклад, вогнепальної та іншої зброї тощо).

Так, у ч. 5 ст. 373 ЦК України зазначено, що власник земельної ділянки може використовувати на свій розсуд все, що знаходиться над і під поверхнею цієї ділянки, якщо інше не встановлено законом та якщо це не порушує прав інших осіб. Однак, право власності особи на земельну ділянку поширюється лише на поверхневий (ґрунтовий) шар у межах цієї ділянки, на водні об'єкти, ліси, багаторічні насадження, які знаходяться на ділянці, а також на простір над і під поверхнею ділянки, висотою і глибиною, необхідними для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд. Разом із тим право власності особи не поширюється на надра (статті 14, 16 Закону від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР «Про надра»), у зв'язку з чим власник земельної ділянки обмежений у праві видобутку надр, що знаходяться під поверхнею його земельної ділянки. Власник земельної ділянки також не може претендувати на повітряний стовп над земельною ділянкою.

Отже, право власності як найбільш абсолютне речове право не надає власникові безмежних за обсягом можливостей діяти на власний розсуд. Такі обмеження суб'єктивного права встановлюються з метою забезпечення рівноваги в суспільстві та здійснення майнових прав усіма суб'єктами права.

Правомочності права власності у своєї сукупності вичерпують усі надані власнику можливості. Причому інколи всі разом або деякі з них можуть належати і не власнику, а іншому володільцю майна, наприклад, довірчому власнику майна, орендарю тощо. На відміну від прав власника, правомочності іншого законного володільця, навіть зі схожими правомочностями власника, не тільки не виключають прав самого власника на це майно, а й зазвичай виникають із його волі і в передбачених ним межах (наприклад, договір найму, договір управління майном).

Отже, правомочності власника та межі здійснення ним прав встановлюються законом. Положення чинного законодавства кореспондуються з нормами статей 13, 41 Конституції України і ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, якими закріплені основні принципи здійснення права власності та його обмеження:

- по-перше, встановлено право безпешко і в повному обсязі здійснювати правомочності власника щодо свого майна;
- по-друге, визначено межі допустимого розумного втручання держави у здійснення

Різні погляди з приводу змісту та співвідношення згаданих понять існують і в спеціальній літературі.

Необхідно чітко уявляти, що суттєвою відзнакою обов'язків, що входять в зміст обмежень від обов'язків власників, що становлять обтяження його права, є наявність або відсутність кореспондуючих цим обов'язкам цивільних прав третіх осіб. Як зауважив В.І. Синайський, «ограничения права собственности хотя дают возможность третьим лицам осуществлять так или иначе свое господство над вещью собственника, но это господство не есть их гражданское право, их имущество» [10]. Так, обов'язки власника по сплаті податків (так звані податкові обтяження), обов'язки щодо здійснення обов'язкового аудиту, введення бухгалтерського обліку, щодо збереження природного середовища та інші «обтяження публічного характеру» є нічим іншим як обмеженням права власності, оскільки таким обов'язків кореспондують лише «поліцейські» права адміністративних органів і посадових осіб.

Внаслідок встановлення обтяження власник обмежується в правах через наявність прав третіх осіб щодо його майна (прав оренди, застави, обмеженого користування сусідньою земельною ділянкою, проживання в житловому будинку на підставі заповідального відказу) або прав вимоги на здійснення в їх користь будь яких дій у зв'язку з

володінням обтяженим правом (прав одержувача ренти вимагати від власника виплати певного грошового утримання) [11].

З боку активного учасника відносин, пов'язаних з обтяженням права власності, обтяження – це свого роду право участі. У російській дореволюційному законодавстві правами участі іменувалися обмеження права власності [12]. Одночасно термін «право участі» вказує на наявність у третіх осіб права на чужу річ і, як бачиться, більш підходить для визначення обтяжень права власності.

З позиції суб'єкта обтяженого права власності обтяження є перерозподіл частини правомочностей на користь третіх осіб. Так, власник на свій розсуд має право, залишаючись власником, передавати іншим особам права володіння, користування і розпорядження майном, віддавати майно в заставу й обтяжувати його іншими способами (п. 2 ст. 209 ЦК України).

Висновки. Таким чином, саме по собі наявність прав третіх осіб, яким кореспондують обмеження прав власника, ще не означає, що майно власника обтяжене. Права – обтяження стійкі, зберігаються у разі зміни власника і супроводжують річ, тим самим обтяжуючи право власності на неї. Для кваліфікації конкретних прав як обтяжень слід встановити наявність у них закріпленого законом (але не угодою) властивості походження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Розгон О. В. Межі та обмеження права власності : дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Розгон О. В. – Харків, 2005.
2. Хвостов В.М. Система римского права: Учебник. – М. : Спарк, 1996. – 522 с.
3. Мейер Д. И. Русское гражданское право: В 2 ч. Ч. 2. По испр. у и доп. 8-му изд., 1902. – М. : Статут, 1997. – 455 с. – С. 178.
4. Камышанский В. П. Право собственности: пределы и ограничения. / В. П. Камышанский. // Закон и право, ЮНИТИ-ДАНА. – 2000. – С. 303.
5. Спорронг (Sporrong) и Лоннрот (Lonnroth) против Швеции Судебное решение от 23 сентября 1982 г. Краткое неофициальное изложение обстоятельств дела [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461434/2461434.htm>.
6. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 3–4. – Ст.27 (або Офіційний вісник України. – 2001. – № 46 (30.11.2001)).
7. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004. – № 1952-IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 51. – Ст.553. (або Офіційний вісник України. – 2003. – № 52 (09.01.2004)).
8. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 24.06.2004 № 1892-IV (1892-15) // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 11.
9. Харченко Г.Г. Ограничение и обременение вещных прав в гражданском законодательстве Украины / Г.Г. Харченко. // Журнал Общество и право. – 2013.
10. Синайский В. И. Русское гражданское право / В. И. Синайский. – Москва: Статут, 2002. – 638 с.
11. Микрюков В. А. Содержание ограничений и обременений права собственности / В. А. Микрюков. // Вестник Пермского университета. – Юридические науки. – 2012. – № 2.
12. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права (по изд. 1907 г. / Г. Ф. Шершеневич. – Москва: Спарк, 1995. – 556 с.

Кізлов Сергій Андрійович

ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ОБМЕЖЕННЯ» ТА «ОБТЯЖЕННЯ» ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ

У статті розглядаються питання визначення та розмежування категорій «обмеження» та «обтяження» права власності у праві та законодавстві. Досліджується законодавче закріплення обмежень та обтяжень права власності як суб'єктивного права. Встановлено, що право власності обмежується шляхом запровадження адекватних правових механізмів його регулювання. У законодавстві і правовій науці відносно права власності йдеться про його межі, обмеження та обтяження.

Ключові слова: право власності, обмеження, обтяження, межі, суб'єктивне право.

Кизлов Сергей Андреевич

К ПОСТАНОВКЕ ВОПРОСА ОБ ОПРЕДЕЛЕНИИ КАТЕГОРИЙ «ОГРАНИЧЕНИЙ» И «ОБРЕМЕНЕНИЙ» ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ В ПРАВЕ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

В статье рассматриваются вопросы определения и разграничения категорий «ограничений» и «обременений» права собственности в праве и законодательстве. Исследуется законодательное закрепление ограничений и обременений права собственности как субъективного права. Установлено, что право собственности ограничивается через введение адекватных механизмов его регулирования. В законодательстве и правовой науке относительно права собственности речь идет о пределах, ограничениях и обременениях.

Ключевые слова: право собственности, ограничения, обременения, пределы, субъективное право.

Kizlov Sergey Andreevich

TO THE FORMULATION OF THE QUESTION OF DETERMINING THE CATEGORIES OF «RESTRICTIONS» AND «ENCUMBRANCES» OF PROPERTY RIGHTS IN LAW AND LEGISLATION

The article deals with the definition and delineation of categories of “restrictions” and “encumbrances” of property rights in law and legislation. Legislative consolidation of restrictions and encumbrances of the property right as a subjective right is investigated. It is established that the ownership right is limited through the introduction of adequate mechanisms for its regulation. In the legislation and legal science concerning the right of ownership, it is about limits, restrictions and encumbrances.

Keywords: ownership, restrictions, encumbrances, limits, subjective law.

УДК 347.453.4

Обіход Олена Миколаївна,

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОГОВІР НАЙМУ БУДІВЛІ АБО ІНШОЇ КАПІТАЛЬНОЇ СПОРУДИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Особливість будівель та споруд, які виступають у якості предмету договору найму будівлі або іншої капітальної споруди (далі – договір найму будівлі (споруди)) полягає у тому, що вони нерозривно пов'язані із земельною ділянкою, на якій вони розташовані. У ЦК України та інших актах цивільного законодавства відсутнє визначення понять «будівля» та «капітальна споруда». Лише за змістом параграфу 4 гл. 58 ЦК України можна зробити висновок, що будівля є видом капітальної споруди, однак, на жаль, визначення останньої у законодавстві України також відсутнє. Сучасними цивілістами у наукових працях проводилися спроби дати визначення понять «будівля» і «споруда», однак остаточно зазначена проблема не була вирішена.

Незважаючи на значну увагу держави до нормативного регулювання відносин щодо нерухомого майна, сучасне цивільне законодавство в сфері оренди будівлі (споруди) характеризується суперечливістю й нестабільністю. Відтак це негативно впливає на розвиток економічних відносин з використанням договорів найму (оренди) будівлі (споруди), зумовлює правопорушення й спори між учасниками цих договорів.

У правозастосовній практиці виникають нез'ясовані принципово важливі проблеми теоретичного характеру, які стосуються реалізації прав та виконання обов'язків за договором найму будівлі (споруди). Зокрема, це обумовлено неповнотою понятійного апарату та недостатньою конкретизацією окремих правових норм. Актуальним є питання щодо можливості поширення норм про найм будівель (споруд) на відносини з оренди нежитлових приміщень, що знаходяться всередині будівлі (споруди). Також, не зрозумілою є позиція законодавця щодо поширення правових норм щодо найму будівель (споруд) до відносин з оренди об'єктів незавершеного будівництва. Деяка непослідовність ви-

являється у законодавчому регулюванні державної реєстрації прав, що виникають з договорів найму будівель (споруд). Так, законодавством України передбачена обов'язкова державна реєстрація права користування нерухомим майном, яке виникає на підставі договору найму будівель (споруд), укладеного на строк не менш як три роки, однак не вирішено питання реєстрації такого права, яке виникає з договорів найму будівель (споруд), укладених на невизначений строк, або пролонгованих договорів.

Таким чином, незважаючи на законодавче закріплення договору найму будівель (споруд), проблематика цього договору поки не отримала належного теоретичного осмислення у сучасній цивілістиці. У зв'язку з цим можна стверджувати, що перед теорією і практикою стоять завдання, спрямовані на негайне вирішення проблем цивільно-правового регулювання відносин найму будівлі (споруди). Вибір проблематики дослідження обумовлений не тільки важливістю інституту найму будівлі (споруди) у сучасних умовах і прогалинами в законодавстві, що регулюють орендні відносини, а й відсутністю монографічних робіт, присвячених їх комплексному дослідженню.

Метою цього дослідження є з'ясування правової природи та сутності договору найму будівлі (споруди), у визначенні взаємодії публічно-правових та приватно-правових механізмів регулювання відносин найму (оренди), а також формулювання пропозицій щодо удосконалення правового регулювання договору найму будівлі (споруди) за чинним ЦК України та рекомендацій для усунення проблем у правозастосовній практиці.

Стан дослідження теми. Теоретичною основою дослідження є праці Д.І. Мейєра, В.О. Умова, К.П. Побєдоносцева, О.А. Красавчикова, А.В.Єрш, Є. Д. Шершеневича, І.Б. Новицького, М.І. Брагинського, В.В. Витрянського, О.В. Дзери,

М.Є. Мещерякової, О.С. Іоффе, Є.А. Суханова, Ю. К. Толстого, А.П. Сергєєва, А.Г. Дорошкової, К. Змирлова, Л.Т. Кокоєвої, Є.О. Харитонова, Н.М. Хуторян та ін.

Література сучасного періоду майже зовсім не приділяє уваги особливостям договору найму будівлі (споруди) за цивільним законодавством України. У сучасних підручниках [1, 2] з курсу цивільного права містяться окремі розділи про договір найму (оренди), однак, спеціального цивілістичного дослідження, присвяченого проблемам найму будівель та інших споруд, не проводилося. Існуючі нечисленні роботи, присвячені договору найму будівель та інших споруд, які, як правило, не носять характер цивілістичних досліджень, а присвячені бухгалтерським і податковим аспектам орендних відносин [3, 4].

У цілому договір найму та його видові особливості розглядаються у роботах Б.Д. Завидова [5], Е.Е. Дорогавцевої [6], А.Г. Дорошкової [7], Л.В. Ільїної [8], А.В. Єрш [9], Є.Б. Козлової [10], О.М. Козир [11], Л.Т. Кокоєвої [12], В.Н. Литовкіна [13], М.Є. Мещерякової [14], С.Н. Мизрова [15] та інших авторів. Висвітленню проблем, пов'язаних з державною реєстрацією права оренди з посиланням на конкретні справи з судової практики, присвячена чимала кількість монографій і статей. Але найбільш фундаментальним дослідженням інституту оренди нерухомості, включаючи будівлі, споруди, є монографія М.І. Брагинського і В.В. Витрянського «Договірне право. Договори про передачу майна» [16].

Разом з тим слід зазначити, що у проведених дослідженнях в основному увага приділялася загальним питанням застосування норм про оренду. В роботах цих учених відсутнє визначення поняття орендних відносин щодо нерухомого майна, не чітко проведено розмежування між їх різновидами. Більшість авторів досліджували питання, що виникають у зв'язку з колізією правових норм, однак зазначені проблеми до кінця розроблені не були, їх автори обмежувалися лише висловлюваннями щодо можливості застосування тих чи інших норм законодавства до орендних відносин.

Виклад основного матеріалу. З положень ч. 2 ст. 759, ч. 3 ст. 760 ЦК України та ч. 2 ст.4, ч. 6 ст. 283 ГК України випливає, що у ЦК України встановлені загальні положення про найм (оренду), а особливості регулювання майнових правовідносин, які виникають між суб'єктами господарювання і пов'язані з укладенням, виконанням та припиненням договорів оренди, передбачені ГК України. Отже, якщо останній не містить таких особливостей, то застосовуються відповідні положення ЦК України. З урахуванням ч. 2 ст. 287 ГК України

передача в оренду цілісних майнових комплексів, які належать до державного сектора економіки, або є комунальною власністю регулюється ЗУ «Про оренду державного та комунального майна» [17]. При цьому оренда майна інших форм власності також може регулюватися положеннями названого Закону, якщо інше не передбачено законодавством та договором оренди (п. 1.1. Постанови Пленуму Вишого господарського суду України від 29 травня 2013 р. № 12 «Про деякі питання практики застосування законодавства про оренду (найм) майна» [18] (далі – Постанова № 12)).

Поняття оренди та найму використовуються як тотожні, оскільки при будь-якій оренді відбувається найм майна. Застосування то одного, то іншого терміну пов'язано не стільки із відмінностями таких договорів, скільки із такою, що склалася, практикою найменування їх в певних сферах (так термін «оренда» застосовується до відносин з користування державним та комунальним майном).

Визначення поняття договору найму будівлі (споруди) у ЦК України не надається. У кодифікованих актах деяких зарубіжних країн міститься визначення цього договору. Так, за договором найму будівлі (споруди) орендодавець зобов'язується передати орендарю за плату в тимчасове володіння і користування або у тимчасове користування будівлю, або споруду (п. 1 ст. 650 ЦК Російської Федерації, ч. 1 ст. 671 ЦК Республіки Таджикистан, ч. 1 ст. 581 ЦК Республіки Казахстан). Відповідно до ст. 653 ЦК Республіки Армєнія за договором оренди будівлі або споруди орендодавець зобов'язується передати орендареві будівлю, або споруду за плату в тимчасове володіння та (або) користування. Вважаємо за необхідне запропонувати власне визначення договору найму будівлі (споруди) на підставі аналізу його характерних ознак відповідно до цивільного законодавства України.

Договір найму будівлі (споруди) розглядається цивільним законодавством України у якості виду договору оренди у першу чергу за ознаками особливостей переданого в оренду майна: будівель і споруд, які за ознакою нерозривного зв'язку із земельною ділянкою та неможливістю їх переміщення без їх знецінення і зміни їх призначення, належать до категорії нерухомого майна (ч. 1 ст. 181 ЦК України).

У зв'язку з тим, що законом не встановлено спеціальних істотних умов договору найму будівлі (споруди), єдиною загальною істотною умовою останнього (крім ініціативних) є предмет договору. Предметом договору найму будівлі (споруди) може бути не будь-яка нерухомість, а тільки такий її різновид, як будівля (споруда). Тому норми § 4 гл. 58 ЦК України відображають, з одного боку, родові якості

нерухомості, що характеризують будь-який її вид, у тому числі і будинок (споруду), і, з іншого боку, специфічні ознаки будівлі (споруди), що виділяють його серед інших видів нерухомості.

За змістом предмет договору найму будівлі (споруди) є вужчим, ніж такий об'єкт цивільних прав, як нерухоме майно (нерухомість). По-перше, самостійним предметом цього договору не є така складова нерухомості, як земельна ділянка. Остання у розмірі, необхідному для досягнення мети найму, розглядається як приналежність будівлі або іншої капітальної споруди, що виступає предметом договору найму. По-друге, не будь-яка так звана рукотворна нерухомість, а тільки такий її різновид, як будівля або інша капітальна споруда (їх окремі частини), можуть бути предметом договору найму, який регулюється § 4 гл. 58 ЦК України. По-третє, не є предметом цього договору будівлі або інші капітальні споруди житлового призначення (житлові будинки). Хоча житловий будинок й є будівлею капітального типу (ст. 380 ЦК України), але користування ним здійснюється на підставі договору найму (оренди) житла (гл. 59 ЦК України). Вилучення будівель житлового призначення з переліку об'єктів, які можуть бути предметом договору найму будівлі (споруди), має важливе юридичне значення. Зокрема, у ЦК України закріплені різні правила щодо оформлення та державної реєстрації прав, що виникають із договорів найму будівлі (споруди) та найму (оренди) житла (ст.ст. 793, 794 та 811 ЦК України).

Відповідно до ЦК України житло як об'єкт нерухомості виокремлено в окрему правову категорію і не може ототожнюватися з об'єктами, речові права щодо яких виникають з підстав, визначених параграфом 4 гл. 58 «Найм (оренда)» ЦК України. З огляду на загальні засади регулювання відносин найму (оренди), що визначені ЦК України, а також виходячи із положень ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», норми останнього щодо обов'язковості державної реєстрації такого речового права як користування (найму, оренди) будівлею або іншими капітальними спорудами, їх окремими частинами, не поширюються на правовідносини, що виникають з договорів найму (оренди) житла [19, с.69].

Крім того, відповідно до ст.ст. 793-797 ЦК України, предметом договору найму будівлі (споруди) є окрема частина будівлі або іншої капітальної споруди. При цьому у юридичній літературі пропонується «припустити, що частини (конструктивні елементи) окремих об'єктів нерухомості можуть бути об'єктом оренди, але в такому випадку вони орендуються не як нерухомість (частина нерухомості), а в якості самостійного відповідного об'єкта

і лише в тому випадку, якщо немає підстав для оцінки таких правочинів у якості договору про надання послуг або не поіменованого договору» [12, с.10]. Думається, оскільки цивільне законодавство дозволяє передавати в оренду окремі частини будівлі або іншої капітальної споруди на підставі договору найму будівлі (споруди), не потрібно ускладнювати цивільний обіг використанням не поіменованих договорів.

Родовими ознаками будь-якої нерухомості є особлива цінність і неповторність цих об'єктів, що вимагають їх індивідуалізації та обліку. Специфіка регламентації, обумовлена родовими особливостями нерухомості, виражається в наступному. По-перше, вона стосується форми договору. Договір найму будівлі (споруди) повинен укладатися у письмовій формі. По-друге, договір найму будівлі (споруди), укладений на строк більше трьох років, підлягає нотаріальному посвідченню. Встановлення вимоги про державну реєстрацію права користування нерухомим майном, яке виникає на підставі договору найму будівель і споруд, на строк не менше трьох років обумовлено тим, що при передачі майна в тимчасове користування належний облік договірних відносин може бути забезпечений тільки шляхом державної реєстрації. По-третє, ЦК України передбачає особливий порядок передачі будівлі (споруди) в оренду і її повернення орендодавцю. Згідно ст. 795 ЦК України передача будівлі (споруди) повинна оформлятися відповідним документом (актом), що підписується сторонами. Якщо інше не передбачено законом або договором оренди, зобов'язання орендодавця передати будівлю або споруду орендарю вважається виконаним після надання його орендарю у володіння або користування і підписання сторонами відповідного документа про передачу. Таким же чином оформлюється й припинення договору найму будівлі (споруди), а саме – сторони складають та підписують акт про повернення наймодавцю предмета договору найму. В акті засвідчується стан, у якому будівля передавалася однією стороною іншій. У зв'язку з неможливістю встановлення факту передачі нерухомого майна (воно фізично не може бути переміщене) саме дата підписання акта приймання-передачі вважається моментом передання цього об'єкта. Момент же передання будівлі за договором найму має важливе правове значення, тому що саме з ним пов'язуються такі наслідки, як початок та закінчення строку договору найму.

Переданню будівлі може передувати певна процедура: її огляд, перевірка тощо. Перевірка стану будівлі та відповідності її умовам договору найму і призначенню будівлі є обов'язком наймача (ч. 3 ст. 767 ЦК України). У разі невиконання

цього обов'язку наймачем вважається, що будівля передана йому в належному стані. Акт не тільки визначає момент (дату) передачі об'єкта найму, а й містить певні характеристики останнього, зокрема технічний та санітарний стан будівлі. Ці характеристики мають істотне значення при вирішенні питання про належний стан будівлі при її поверненні наймодавцеві по закінченні строку договору.

Необхідність особливого порядку передачі будівлі (споруди) пояснюється специфікою даних об'єктів. Вони мають особливу цінність. Факт передачі будівлі або споруди в оренду породжує серйозні правові та майнові наслідки. Тому дуже важливо гранично точно встановлювати, чи відбулася передача нерухомості орендарю і якщо відбулася, то коли саме. Важливо також зафіксувати, в якому стані нерухомість була передана орендарю. Крім того, факт передачі будівлі (споруди) орендарю важко встановити в силу того, що це майно фізично не пересувається.

Водночас зазначену норму не слід розуміти в тому сенсі, що акт прийому-передачі є єдиним допустимим доказом передачі будівлі або споруди. Якщо інші докази не залишають сумнівів у тому, що орендодавець передав будівлю орендарю, то передачу слід визнавати такою, що відбулася незалежно від того, підписали сторони при цьому передавальний акт чи ні. Іншими словами, відсутність передавального акта має оцінюватися як вирішальний доказ непередачі нерухомості орендарю лише в тому випадку, коли факт передачі не підтверджений безперечно іншими доказами [20, с. 331-333].

Договір найму будівлі (споруди) спрямований на задоволення тимчасових потреб орендаря у користуванні нерухомим майном, але не будь-яким, а лише будівлею (спорудою), та одночасно для іншої сторони є засобом одержання доходів від передачі майна у користування.

Передача майна, що здійснюється орендодавцем (наймодавцем), не супроводжується переходом права власності на це майно до орендаря (наймача), який отримує майно лише у володіння і користування [21]. Орендар отримує можливість не тільки одержувати корисні властивості з орендованого майна, але й володіти ним, бути його титульним власником. У тих же випадках, коли експлуатація відповідного майна може здійснюватися і без володіння останнім, орендарю достатньо отримати це майно в користування (наприклад, власник, зберігаючи за собою володіння будівлею, передає орендарю право користування деякими приміщеннями) [16].

У договірних правовідносинах право користування чужим майном може бути основним правом

сторони за договором (договори найму) або неосновним (додатковим) правом, зокрема, у договорах про надання послуг (договорах перевезення пасажирів, зберігання та ін.) [22, с.7-8].

Наділення орендаря статусом титульного власника дозволило додатково забезпечити його права шляхом використання іншого елемента речово-правових відносин, а саме права слідування, яке виражається у тому, що у разі зміни власника речі, переданої у найм, до нового власника переходять права та обов'язки наймодавця. Водночас, сторони можуть встановити у договорі найму, що у разі відчуження наймодавцем речі договір найму припиняється (ст. 770 ЦК України).

Договір найму будівлі (споруди) є оплатним договором, оскільки орендодавець за виконання своїх обов'язків з передачі майна у володіння і користування орендарю отримує від останнього зустрічне задоволення у вигляді внесення орендної плати. Під зустрічним задоволенням за договором слід розуміти певне благо (гроші чи інше майно, послуги та ін.), що має зустрічний характер та надається однією стороною договору іншій стороні на підставі досягнутої під час укладання договору домовленості про це.

Договір найму будівлі (споруди) є консенсуальним, оскільки вважається укладеним з моменту досягнення сторонами домовленості щодо усіх істотних умов. У ч. 1 та 2 ст. 640 ЦК України встановлюється презумпція консенсуальності договору. Закріплення у законодавстві цієї презумпції пояснюється тим, що домовленість є обов'язковою умовою укладання договору, а передача речі – доповнює її та є необхідною лише для певних видів договорів. Тому, у випадку, коли договором найму будівлі (споруди) не визначений його характер (реальний чи консенсуальний), на думку М.І. Брагінського, діє презумпція його консенсуальності [16, с.763].

На думку деяких авторів, договір найму будівлі (споруди) є реальним договором, виходячи зі змісту ст. 795 ЦК України. Далі ці автори стверджують, що, оскільки договір найму будівлі (споруди) передбачає згідно з вимогами ст.ст. 793, 794 ЦК України дві можливі форми договору, просту письмову або нотаріальну (з подальшою державною реєстрацією прав) – залежно від строку дії договору, то правило про встановлення моменту чинності цього правочину є нетрадиційним для цивільного права. Це стосується насамперед нотаріальної форми договору, яка свідчить про консенсуальність правочину, тобто про те, що договір за звичай вважається укладеним з моменту нотаріального посвідчення, а не з моменту передачі майна (вчинення іншої дії). Визнання договору найму будівлі (споруди) реаль-

ним має, на їх думку, наступне значення. Це означає, що у випадку, коли наймодавець не передає наймачеві майно після підписання тексту договору (при простій письмовій формі) чи після нотаріального посвідчення, наймач позбавлений права вимагати від наймодавця передання майна і відшкодування збитків, завданих затримкою (ст. 766 ЦК), оскільки й сам договір найму, з якого випливають вказані права, не є чинним [23].

Однак, думається, момент вступу договору в силу не пов'язується з передачею орендованого майна орендарю. Передача орендованого майна орендарю являє собою виконання укладеного і вже дійсного договору найму будівлі (споруди) з боку орендодавця. Тому у цьому випадку мова йде про особливий порядок укладення договору найму будівлі (споруди), але не про реальний характер договору.

Договір найму будівлі (споруди) є двостороннім, оскільки кожна із сторін цього договору (наймодавець та наймач) несе обов'язки на користь іншої. У сторін договору найму будівлі (споруди) є два зустрічних обов'язки: обов'язок наймодавця передати орендарю майно у володіння та користування і обов'язок наймача вносити орендну плату, які є у принципі економічно еквівалентними, що свідчить про синалагматичність цього договору.

Наступною особливістю договору найму будівлі (споруди) є те, що одночасно з правом найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) наймачеві надається право користування земельною ділянкою, на якій вони знаходяться, а також право користування земельною ділянкою, яка прилягає до будівлі або споруди, у розмірі, необхідному для досягнення мети найму (ч. 1 ст. 796 ЦК України). Зазначена особливість договору найму будівлі (споруди) пов'язана із тим, що користування такими об'єктами з боку орендаря передбачає наявність у нього певних прав і відносно земельної ділянки, на якій знаходиться будинок (споруда). Таким чином, договір найму будівлі (споруди) виступає правовстановлюючим документом для виникнення одночасно правовідносин з приводу використання будівлі (споруди) та з приводу використання земельної ділянки, на якій вони знаходяться [24, с.15].

У ст. 796 ЦК України сформульовані правила стосовно двох ситуацій: коли орендодавець будівлі або споруди є власником земельної ділянки і коли земельна ділянка, на якій знаходиться будівля (споруда), не належить орендодавцю на праві власнос-

ті. У першому випадку в договорі найму будівлі (споруди) одночасно вирішується питання про передачу орендарю в оренду будівлі (споруди) та відповідної земельної ділянки, на якій знаходиться ця будівля (споруда). Якщо розмір земельної ділянки у договорі не визначений, наймачеві надається право користування усією земельною ділянкою, якою володів наймодавець.

Якщо наймодавець не є власником земельної ділянки, вважається, що власник земельної ділянки погоджується на надання наймачеві права користування земельною ділянкою, якщо інше не встановлено договором наймодавця з власником земельної ділянки. Отже, мається на увазі, що згода власника земельної ділянки на передачу її у користування орендареві будівлі (споруди) не вимагається. Однак, виникає питання, чи можна вважати у такому випадку предметом договору найму (будівлі) також і земельну ділянку, на якій вони розміщені?

О.М. Козир вважає, що відповідно до цивільного законодавства РФ предметом договору найму будівлі (споруди) є будівля (споруда) та земельна ділянка, оскільки у п. 2 ст. 654 ЦК РФ встановлена презумпція не включення плати за користування земельною ділянкою до ціни договору найму будівлі (споруди) [25]. Однак, думається, зазначене не може пояснювати включення до предмету договору найму будівлі (споруди) земельної ділянки. Думається, що земельна ділянка відповідно до цивільного законодавства України не входить до предмету договору найму будівлі (споруди). До того ж, у ст. 797 ЦК України міститься протилежне передбаченому у п. 2 ст. 654 ЦК РФ правило, згідно якого плата, яка справляється з наймача будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини), складається з плати за користування нею і плати за користування земельною ділянкою.

Висновки. На підставі проведеного аналізу характерних ознак договору найму будівлі (споруди) можна сформулювати наступне його визначення. За договором найму (оренди) будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) одна сторона (наймодавець, орендодавець), передає або зобов'язується передати іншій стороні – (наймачеві, орендарю) на визначений строк будівлю або іншу капітальну споруду (їх окрему частину) у користування, а наймач (орендар) зобов'язується прийняти це майно та сплачувати за нього орендну плату, передбачену договором чи нормативно-правовими актами.

УДК 347.122:347.25 (477)

Шахназарян Каріне Ернестівна,

здобувач кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПИТАННЯ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРАВ НА ЧУЖІ РЕЧІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Сьогодні потреба вивчення окремих аспектів інституту права на чужі речі зумовлена не стільки проблемами правозастосування, скільки потребою створення науково обґрунтованої системи речового права відповідно до існуючих традицій правової системи. Очевидно, що вирішення цього питання неможливе без аналізу історичних джерел правового регулювання вказаного інституту і, перш за все, джерел Стародавнього Риму, аналізу особливостей виникнення і становлення інституту прав на чужі речі у римлян, його специфіки та захисту прав на чужі речі при спадкуванні.

Стан дослідження теми. Вищевказане формулювання завдання наукового дослідження, очевидно, не може претендувати на оригінальність, оскільки сформульовані в науковій статі результати дослідження ґрунтуються на працях українських та іноземних вчених-юристів радянського і сучасного періодів в галузі цивільного права, які ріділяли багато уваги питанню становлення інституту прав на чужі речі: Ю. Барон, Б. Віндшейд, Г. Дернбург, Л. Дорн, Р. Зом, А. Копилов, Т. Марецоль, Н. Нерсесов, Й. Покровський, Г. Пухта, В. Хвостов. Окремі аспекти цих прав були відображені в наукових працях К. Анненкова, В. Графського, Д. Гримма, Д. Дождева, А. Косарева, Д. Мейєра, С. Муромцева, І. Перетерського, К. Победоносцева, Г. Шершеневича. Разом з цим, поза увагою залишились питання створення системи обмежених речових прав, кваліфікації окремих з них як прав на чужі речі та захист прав на чужі речі, зокрема захист прав на чужі речі при спадкуванні.

Метою статті є науковий аналіз історичних аспектів становлення поняття та видів прав на чужі речі у стародавньому Римі та аналіз чинного законодавства України з цього ж питання, теоретичних та практичних проблем, що виникають у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Питання систематизації речових прав, зокрема прав на чужі речі, завжди посідало одне з ключових місць в наукових дослідженнях, присвячених проблемам речового права. Актуальність постановки такого питання обумовлювалось необхідністю обґрунтування специфіки правового статусу державних підприємств як власників майна.

Сьогодні потреба вивчення окремих аспектів інституту права на чужі речі зумовлена не стільки проблемами правозастосування, скільки потребою створення науково обґрунтованої системи речового права відповідно до існуючих традицій правової системи. Очевидно, що вирішення цього питання неможливе без аналізу історичних джерел правового регулювання вказаного інституту і, перш за все, джерел Стародавнього Риму, аналізу особливостей виникнення і становлення інституту прав на чужі речі у римлян та його специфіки [7, с. 120]. Таке формулювання завдання наукового дослідження, очевидно, не може претендувати на оригінальність, оскільки цьому питанню було присвячено достатньо багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Разом з тим, поза увагою залишились питання створення системи обмежених речових прав, кваліфікації окремих з них як прав на чужі речі та захист прав на чужі речі, зокрема захист прав на чужі речі при спадкуванні.

Як відомо, говорити про систему ми можемо тільки в разі наявності принаймні двох і більше елементів, які є взаємоузгодженими, взаємодоповнюють та обумовлюють одне одного [10, с. 126]. При цьому складові мають бути однопорядковими. В ситуації ж із правами на чужі речі про такий тісний зв'язок між ними говорити не можна. Оскільки сервітутні права, як правило, виділяються (в рамках інституту прав на чужі речі) у окрему групу прав користування чужими речами. Це обумовлено на-

багато вужчим об'ємом повноважень їх суб'єкта в порівнянні з іншими обмеженими речовими правами, не говорячи вже про те, що право застави є специфічним видом права на чужу річ і має взагалі бути виділене в окрему групу.

Більше того, факт виникнення прав на чужі речі в різні періоди також свідчить не на користь «системного» підходу. Звідси – система прав на чужі речі є творіння доктрини та шкіл глосаторів і постглосаторів. Самі ж римляни чіткої системи не відпрацювали.

Аналіз законодавства України вказує на більш системний підхід до визначення поняття та класифікації прав на чужі речі [5]. Так за законодавством України:

1. Речове право – суб'єктивне цивільне право, об'єктом якого є річ. Особа, що володіє речовим правом, здійснює його самостійно, не удаючись для цього до будь-яких визначених дій, сприяння інших осіб. Власник речі володіє, користується і розпоряджається нею за своїм розсудом у межах, встановлених законом.

2. Володіння – це можливість власника мати річ у своєму віданні у сфері свого фактичного господарського впливу.

3. Користування – можливість користування річчю та вилучення з неї корисних властивостей власником чи уповноваженими ним особами.

4. Розпорядження – можливість власника самостійно вирішувати долю речі, відчужувати її іншим особам, змінювати її стан та призначення.

До речових прав відносять:

- право власності;
- право володіння;
- сервітутне право (обмежене речове право, яке дозволяє не власнику речі або нерухомості, користуватися цією річчю або нерухомістю на умовах, які встановлені у законі чи договорі);
- емфітевзис (право користування чужою землею для сільськогосподарських потреб);
- суперфіцій (право користування чужою землею для забудови).

Однією з основних задач цивільного права складає розподілення речових благ, тобто, насамперед, речей, які знаходяться в даному суспільстві, між окремими його членами [10, с. 223]. Засобом такого розподілення є надання цим останнім суб'єктивних речових прав. Відповідно до цих функцій будь-яке речове право представляє деякий безпосередній зв'язок особи з річчю. А всі інші члени даного суспільства зобов'язані признавати цей зв'язок приналежності та не порушувати його своїми діями. Внаслідок цього відповідно речове право має характер абсолютного права в тому зна-

ченні, що воно адресовано до всіх і буде у випадку порушення захищатися від усіх.

Потрібно відмітити, що речові права на чуже майно є складовою більш загальної категорії речового права, яка крім цих прав включає також право власності. Разом з тим, у більшості національних законодавств право володіння виведене зі структури прав на чуже майно і є самостійним речовим правом. У таких правопорядках система речового права відповідно складається з трьох елементів: права власності, права володіння та прав на чуже майно, які часто називають правами на чужі речі, іншими речовими правами, обмеженими речовими правами тощо.

Зазначимо, що права на чужі речі є складовою більш загальної та ширшої категорії речового права, яка крім цих прав включає також право власності. Разом з цим, аналіз законодавства країн Євросоюзу вказує на те, що в ньому право володіння виведене зі структури прав на чуже майно і є самостійним речовим правом. За такою позицією система речового права відповідно складається з трьох елементів: права власності, права володіння та прав на чуже майно, які часто називають правами на чужі речі, іншими речовими правами, обмеженими речовими правами тощо.

Варто відмітити, що введення ЦК України в систему прав на чуже майно права володіння викликало низку нарікань серед науковців та практиків. Найбільш істотним зауваженням є те, що у ЦК України мова йде про право володіння чужим майном, як про право, а не як про факт. Таким чином у випадках, коли володіння є правом, то як і будь-яке інше право воно вже захищено законом і окремого спеціального захисту не потребує. Однак, при цьому, у законодавстві не приділено належної уваги щодо надання захисту фактичному володінню річчю, що на нашу думку повинно бути відображено у ЦК України.

Пункт 2 ч. 1 ст. 395 ЦК України передбачає, що до прав на чуже майно відноситься також право користування чужим майном (сервітут) [3]. За своїм змістом сервітут є класичним правом на чужу річ і його сутність полягає у обмеженому користуванні чужою річчю у межах та спосіб встановлених законом чи договором між сервітуарієм та власником речі. При цьому при аналізі сервітуту важливо усвідомлювати два аспекти: «внутрішній» і «зовнішній». Перший полягає у тому, що сам по собі сервітут є самостійним правом на чуже майно і складає встановлену у законі міру можливої поведінки управомоченої особи щодо об'єкту права. «Зовнішній» аспект, натомість, вказує на те, що сервітут це завжди обтяження, так званої службової речі (наприклад, земельної ділянки).

Наступним правом на чуже майно є право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) (п. 3 ч. 1 ст. 395 ЦК України) за яким особа набуває відчужуване та успадковуване право користування земельною ділянкою для потреб ведення сільського господарства. Аналогічним за своєю природою є право суперфіцію (право користування чужою земельною ділянкою для забудови) з тією однак відмінністю, що останнє передбачає користування земельною ділянкою для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель.

В доктрині цивільного права між науковцями є суперечки щодо переліку речових прав, в тому числі прав на чужі речі. Як бачимо, законодавець вирішив це питання встановивши відкритість такого переліку. Загалом це виправдано реаліями сучасного життя та інтенсивністю розвитку економічних відносин з урахуванням руху до Євроінтеграції. Таким чином у випадку появи нових видів прав на чуже майно вони можуть передбачатися на рівні Законів України. У спеціальній літературі вже відмічалось про існування прав на чуже майно у випадку виникнення надувальної давності чи у разі встановлення так званих переважних прав тощо.

Крім того, одним з різновидів прав на чужі речі є заставне право. В сучасності застава є одним з найбільш поширених засобів забезпечення виконання зобов'язань і існує там де існують реальні відносини власності, розвинутий товарообіг, оборот нерухомого майна.

Згідно ст. 572 ЦК України в силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставадавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави) [5].

Серед найбільше важливих рис застави можна відзначити такі:

1. Права заставодержателя (право застави) є правом на чуже майно.

2. Право застави слідує за предметом застави. З переходом права власності на річ від заставодавця до іншої особи право заставоутримувача не припиняється.

Застава похідна від основного зобов'язання: заставне зобов'язання виникає остільки, оскільки існує основне зобов'язання.

Застава права на чужу річ здійснюється за згодою власника цієї речі, якщо для відчуження цього права відповідно до договору або закону потрібна згода власника [2]. Звідси висновок про, те

що право на річ повинно бути документально підтверджене, на що слід звертати особливу увагу при укладенні та посвідченні договору.

На підставі аналізу чинного законодавства України надамо загальну класифікацію прав на чужі речі за видами об'єктів цього права.

Права на чужі речі поділяються на:

1. Сервітути – право користування чужою річчю

Предальні сервітути (Земельні сервітути) – право власника або користувача земельної ділянки на обмежене користування чужою земельною ділянкою або її частиною (міські – право використовувати земельну ділянку для забудови; сільські – право використовувати земельну ділянку для сільськогосподарських цілей; особисті сервітути – право користування чужою річчю чи майном в інтересах конкретної фізичної чи юридичної особи; узуфрукт – право користуватися й одержувати доходи з чужої неспоживаної речі без зміни її субстанції; узус – право користуватися чужою річчю, але без права користування її плодами; квазиузуфрукт – право користуватися чужою споживаною річчю та отримання від неї доходи)

2. Суперфіцій – право забудови земельної ділянки

3. Емфітевзис – право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб

4. Застава – засіб забезпечення виконання зобов'язання, який встановлює речове право заставодержателя на предмет застави

4.1. Іпотека – майно не виходить з володіння і користування заставодавця, при цьому кредитор має прав вимагати це майно для продажу в разі невиконання зобов'язань.

Висновки. На підставі зробленого аналізу чинного законодавства України можна дійти висновку, що потреба вивчення окремих аспектів інституту права на чужі речі зумовлена не стільки проблемами правозастосування, скільки потребою створення науково обґрунтованої системи речового права відповідно до існуючих традицій правової системи. Акцентується увага, що права на чужі речі є складовою більш загальної та ширшої категорії речового права, яка крім цих прав включає також право власності. Разом з цим, аналіз законодавства країн Євросоюзу вказує на те, що в ньому право володіння виведене зі структури прав на чуже майно і є самостійним речовим правом. За такою позицією система речового права відповідно складається з трьох елементів: права власності, права володіння та прав на чуже майно, які часто називають правами на чужі речі, іншими речовими правами, обмеженими речовими правами тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України: Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996.- № 30. – Ст. 141.
2. Закону України «Про заставу» від 02.10.1992 року № 2654-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 47, ст. 642
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. за № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461
4. Земельний кодекс України, Верховна Рада України, Закон від 25.10.2001 № 2768-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27
5. Цивільний кодекс України. Науково – практичний коментар / За ред. Довгерта А.С., Кузнецової Н.С., Луця В.В., та ін. К., Істина, 2005 – 928 с.
6. Цивільний кодекс України: науково-практ. Комент /Є.О. Харитонов, В.В. Завальнюк, І.М. Кучеренко та ін.; за ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевої. – 6-е вид., перероб. та доп. – Х.: Одиссей, 2010. – 1216 с.
7. Борисова В.І. та ін.. Основи римського приватного права: Підручник. – Х.: Право. – 224 с., 2008 (С. 120)
8. Емельянов В. Пределы осуществления гражданских прав // Российская юстиция. – 1999. – № 6. – С. 14 -15.
9. Клейн Н.И. Возникновение гражданских прав и обязанностей, осуществление и защита гражданских прав // В кн.: Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части первой / Отв. ред. О.Н. Садилов. М: ЮРИНФОРМЦЕНТР, 1995.
10. Підпригора О.А.. Основи римського приватного права: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. — К.: Вентурі. – 336 с., 1997
11. Харитонов Е.О. Рецепція римського приватного права як підгрунтя сучасної цивілістики/ Е.О. Харитонов // Вісник Академії правових наук України. -1998. -№ 2. – С. 104-111
12. Цивільне право України / За ред. Азімова Т.Н., Ігнатенка В.М., Приступи С.М. – К.: Істина, 2004. – 425 с.
13. Цивільне та сімейне право України: Підручник/ За ред Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевої. – К.: Правова єдність. – 2009. – 968 с.

Шахназарян Каріне Ернестівна**ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ПРАВ НА ЧУЖІ РЕЧІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

В запропонованій статті надається загальна характеристика визначення речових прав на чужі речі. При цьому акцентується увага, що права на чужі речі є складовою більш загальною та ширшою категорією речового права, яка крім цих прав включає також право власності. Зазначено, що в доктрині цивільного права між науковцями є суперечки щодо переліку речових прав, в тому числі прав на чужі речі. Законодавець встановив відкритість такого переліку. Загалом це виправдано реаліями сучасного життя та інтенсивністю розвитку економічних відносин з урахуванням руху до Євроінтеграції. Таким чином у випадку появи нових видів прав на чуже майно вони можуть передбачатися на рівні Законів України. Зроблена спроба узагальнити види прав на чужі речі в результаті чого запропоновано загальну класифікацію прав на чужі речі.

Ключові слова: речові права, права на чужі речі, класифікація прав на чужі речі

Шахназарян Карине Эрнестовна**ВОПРОСЫ СИСТЕМАТИЗАЦИИ И КЛАССИФИКАЦИИ ПРАВ НА ЧУЖИЕ ВЕЩИ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ**

В предлагаемой статье дается общая характеристика определение прав на чужие вещи. При этом акцентируется внимание, что права на чужие вещи является составляющей более общей и широкой категории вещного права, которая кроме этих прав включает также право собственности. Отмечено, что в доктрине гражданского права между учеными есть разногласия относительно перечня вещных прав, в том числе прав на чужие вещи. Законодатель установил открытость такого перечня. В целом это оправдано реалиями современной жизни и интенсивностью развития экономических отношений с учетом движения к Евроинтеграции. Таким образом, в случае появления новых видов прав на чужое имущество они могут предусматриваться на уровне Законов Украины. Сделана попытка обобщить виды прав на чужие вещи, в результате чего предложена общая классификация прав на чужие вещи.

Ключевые слова: вещные права, права на чужие вещи, классификация прав на чужие вещи

Shahnazaryan Karine Ernestivna**ISSUES OF SYSTEMATIZATION AND CLASSIFICATION OF RIGHTS TO OTHER PEOPLE'S THINGS UNDER THE LAWS OF UKRAINE**

The proposed article gives a general description of the definition of rights to other people's things. At the same time, attention is drawn to the fact that the rights to other people's things are a component of a more general and broad category of real property, which apart from these rights also includes property rights. It is noted that in the doctrine of civil law between scientists there are disagreements regarding the list of real rights, including the rights to other people's things. The legislator has established the openness of such a list. In general, this is justified by the realities of modern life and the intensity of the development of economic relations, taking into account the movement towards Eurointegration. Thus, in the event of the emergence of new types of rights to other people's property, they can be envisaged at the level of the Laws of Ukraine. An attempt is made to generalize the types of rights to other people's things, as a result of which a general classification of rights to other people's things is proposed.

Keywords: proprietary rights, rights to other people's things, classification of rights to other people's things

ПРАКТИЧНА ЦИВІЛІСТИКА

УДК 347.764:369.22:614.25

Вороніна Надія Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРАХУВАННЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ОСІБ ВІД НЕЯКІСНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 49 Конституції України [1] кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

С.Г.Стеценко визначає, що право на життя в контексті надання медичної допомоги має різнопланові прояви... До одного з таких проявів слід віднести нормативно-правове регулювання надання медичної допомоги, не залежно від особливостей конкретної галузі медицини, яке базується на принципах поваги прав людини, насамперед права на життя, гідності та законних інтересів, наша країна має всі підстави для створення реальної, працюючої системи законодавчого забезпечення охорони здоров'я [2, с. 294].

Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних та оздоровчо-профілактичних програм.

В сучасних умовах активного розвитку демократичних ідей мають місце порушення природних прав, свобод інтересів особистості та супроводжуються негативним суспільним резонансом. Періодично в ЗМІ, в мережі Інтернет зустрічаються резонансні публікації, стосовно допущення лікарської помилки та відшкодування шкоди особі від неякісної медичної допомоги. Покладаючись на сумнівну компетентність відповідних фахівців, громадяни нерідко піддають своє життя та здоров'я небезпеці. Досить часто, ці питання так і залишаються невирішеними. Звернемося до статистики Німеччина – щорічно близько 100 тисяч випадків «лікарських помилок». Велика Британія – щорічно близько 70 тисяч пацієнтів помирають від неякісної медичної допомоги .

В Україні – офіційної статистики та моніторингу не ведеться, за неофіційними даними – 1/3 діагнозів мають певні дефекти [3].

Внаслідок цього однією з найбільш складних у своєму вирішенні на сьогодні слід визнати про-

блему відшкодування шкоди завданої внаслідок неякісної медичної допомоги.

На практиці виникають конфлікти з приводу якості наданих послуг медичного характеру які демонструють, що особи які потребують лікування часто стають заручниками сформованого стереотипу про об'єктивну неминучість лікарських помилок при наданні допомоги. Заподіюють шкоду пацієнту практикуючі медики, прагнучи уникнути моральної та юридичної відповідальності, подають свою помилку як різновид одного з цілком закономірних напрямків розвитку професійної ситуації. Аргументація на користь допустимості побічних результатів діяльності працівників закладів охорони здоров'я переважним чином відштовхується від тих обставин, що чинним законодавством, наукою, медичною та право застосовчою практикою однозначної позиції за змістовними властивостями категорії неякісної медичної допомоги та лікарської помилки на сьогоднішній день не вироблено. Світова практика схиляється до необхідності страхування відповідальності медичних працівників, а страхування слід визначити, відповідно до цього, способом за рахунок якого відбувається захист осіб від неякісної медичної допомоги. В 2017-му планується проведення медичної реформи. Передбачений принцип «гроші йдуть за пацієнтом». Люди зможуть обирати медичний заклад і спеціаліста. Чим більше хворих обслуговуватиме лікар, тим вищу зарплату матиме, а чи не призведе це до неякісної медичної допомоги?

В свою чергу в Законі України «Про страхування» у п. 27 ст. 7 закріплено [4], що страхування професійної відповідальності медичних працівників є обов'язковим видом страхування. Однак питання, що стосуються переліку осіб, професійна відповідальність яких страхується потребують доопрацювання.

Стан дослідження теми. Практично відсутні дослідження питань, присвячених визначенню

страхування як способу захисту осіб від неякісної медичної допомоги. Так, у більшості досліджень акцентовано увагу на перспективах введення в Україні загальнообов'язкового медичного соціального страхування. Страхуванню професійної відповідальності присвячені дослідження Балашової Л., Бартош В., Шинкаренко І. Різні аспекти проблеми перестраховування здобули розвитку в напрацюваннях Дедікова С., Маслової Е., Мниха М. Чимало науковців спрямовують свої наукові пошуки на вивчення проблем медичних помилок та їх юридичних наслідків, що опосередковано пов'язано з механізмами відшкодування шкоди, завданої пацієнтам, та необхідністю мінімізації професійних ризиків в охороні здоров'я. Серед таких науковців: Акопов В., Галай В., Глушков В., Огарков І., Сергеев Ю., Стеценко С. Достатньо новою і тому малодослідженою залишається тема страхування медичних витрат, яку вивчали Волинець Т., Воробйова Т., Лопатенко Г. Водночас, окремі аспекти проблеми страхування професійної відповідальності медичних працівників знайшли відображення в працях Жилінської Є., Жилаєвої Є., Коротких Р.

Метою статті є дослідження страхування як способу захисту осіб від неякісної медичної допомоги.

Виклад основного матеріалу. Різноманітні проблеми розвитку сучасної Української держави, пов'язані з актуальністю європейського вибору, необхідністю подолання кризових явищ в економічному і суспільному житті, особливо рельєфно виявляються у тих сферах, де гарантії прав і свобод людини і громадянина поки що реалізовані не повністю. Однією з таких сфер залишається професійна медична діяльність, де головні суб'єкти медичних правовідносин (лікар і пацієнт) залишаються недостатньо захищеними за допомогою правових приписів та правозастосовної практики. Важливу роль в системі гарантій професійної медичної діяльності (як для пацієнтів, так і для медичних працівників) відіграє страхування професійної відповідальності медичних працівників на випадок завдання шкоди життю чи здоров'ю пацієнтів [5].

Медична діяльність – це виконання медичних робіт та послуг з надання до лікувальної, швидкої та невідкладної, амбулаторно-поліклінічної, санаторно-курортної, стаціонарної (дорогої спеціалізованої медичної допомоги).

Гарантійно-забезпечувальний характер правовідносин щодо цього виду страхування вже оцінили у багатьох державах світу через переваги для всіх суб'єктів професійної медичної діяльності, пов'язані з його застосуванням: для лікарів це засіб забезпечення їх майнових інтересів;

для пацієнтів – спосіб захисту та додаткова гарантія відшкодування шкоди, заподіяної життю чи здоров'ю, для організаторів та керівників закладів охорони здоров'я – технологія реальної економії бюджетних коштів (за рахунок яких відбувається відшкодування шкоди, завданої життю чи здоров'ю пацієнта у бюджетному закладі), що в умовах невисокої платоспроможності вказаних закладів не втрачає своєї актуальності.

Тому найоптимальнішим вирішенням проблеми щодо захисту пацієнта внаслідок надання медичної допомоги пацієнту є страхування професійної відповідальності медичних працівників, що відповідає як їхнім інтересам, так і інтересам пацієнтів.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про страхування» [6, с.17] страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про страхування» [7, с.40], страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам за переліком професій, визначених Кабінетом Міністрів України, передбачено в обов'язковій формі.

Цей вид страхування ґрунтується на стандартизації медичної допомоги і повинен стати на захист як лікаря, так і пацієнта.

Страхування професійної відповідальності в системі охорони здоров'я дасть змогу вирішити декілька найважливіших завдань, а саме:

по-перше, забезпечити можливість постраждалому пацієнтові отримати матеріальне відшкодування за збиток здоров'ю у разі дефекту надання медичної допомоги;

по-друге, страхування професійної відповідальності захистить лікаря від матеріальної відповідальності за завдану шкоду здоров'ю пацієнта, що дуже важливо, оскільки відповідно до вимог цивільного законодавства має йтися про необхідність відшкодування особою, яка надала послугу (виконавцем);

по-третє, цей вид страхування захищає фінансову базу охорони здоров'я в умовах дефіциту коштів, оскільки фінансові витрати на відшкодування шкоди здоров'ю пацієнта забезпечуються страховими організаціями, і не залучаються кошти, призначені для лікування інших хворих [8, с. 22].

Лікарська помилка та неякісна медична допомога, чи можна визначити їх як тотожні поняття? Особливістю медичної діяльності є те, що не всі медичні маніпуляції, діагностики і нарешті лікування приводять до позитивних результатів. Деякі з них при помилкових діях медичних працівників закінчуються смертельним результатом або інвалідністю пацієнта. Тому, кожен випадок таких помилкових дій медичного персоналу не повинен залишатися без реагування, тому що пацієнти при зверненні за допомогою повинні бути впевнені в цивільно-правовому захисті своїх законних прав, що в сучасній законодавчій практиці супроводжується деякими труднощами. У нормативно-правових актах, на сьогоднішній день, відсутнє поняття «медична помилка», що в свою чергу дає підставу деяким авторам вважати її не правовою категорією, а також сприяє поширенню думки серед медичного персоналу про безкарність за професійні помилки.

У судово-медичній літературі зустрічаються певні способи класифікації несприятливих результатів лікування. Серед таких випадків виділяють:

- 1) лікарські помилки;
- 2) нещасні випадки;
- 3) карані упущення [9, с. 118].

Лікарська помилка – це обрання медичним працівником небезпечних для життя чи здоров'я пацієнта методів і засобів діагностики та лікування, викликане незнанням або самовпевненістю ігноруванням спеціальних юридично значимих вимог, що пред'являються до професійної поведінки в сформованій ситуації.

Як такого законодавчо закріпленого поняття «лікарська помилка» не існує. Законодавству термін «лікарська помилка» невідомий, але юристи, як правило, його застосовують у всіх випадках настання несприятливих подій для пацієнта – чи зумовлені вони реальними дефектами надання медичної допомоги, чи порушеннями з боку пацієнта, чи зненацька виникли (є казусом) [10].

Гостросоціальний характер проблеми лікарської помилки ускладнюється низькою увагою до шкідливої діяльності некомпетентних медичних працівників з боку правоохоронних органів та суду. В умовах крайньої неузгодженості думок медиків і юристів щодо поняття та юридичного значення лікарської помилки правники досить рідко кваліфікують прецеденти медичного втручання з несприятливим результатом в якості злочинів.

Пропонується з позиції цивільного права під лікарською помилкою розуміти дію (бездіяльність) медичного працівника лікувального закладу, здійснену внаслідок омани в процесі здійснення медичної діяльності із-за браку лікарського досвіду,

несправності медичного обладнання, неповноті історії хвороби, рідкісного захворювання, – анатомічних особливостей організму, що здатне спричинити неправильне діагностування захворювання, визначення методів і засобів лікування.

З погляду медичного права нещасний випадок – це дефект надання медичної допомоги, пов'язаний з випадковим збігом обставин, які лікар, діючи правомірно, в рамках посадових інструкцій і відповідно до прийнятих у медицині методів і способів лікування (діагностики), не міг передбачати і запобігти. Такий підхід до визначення нещасного випадку дозволить кваліфікувати подібний несприятливий результат медичного втручання і провести якісний правовий аналіз. Характерна особливість нещасного випадку в порівнянні з лікарською помилкою – правомірність дій лікаря, тобто відсутність в його діях критерію помилковості. В той же час, за результуючим чинником, це все ж таки дефект надання медичної допомоги [11]. Деякі лікарі і юристи намагаються неправомірно широко тлумачити цей термін, включаючи нещасні випадки необережні дії медичних працівників, лікарські помилки і навіть окремі випадки недбалого ставлення медичного персоналу до своїх обов'язків.

Карані упущення – випадки кримінально караного недобросовісного надання медичної допомоги.

Незважаючи на причину встановлення неправильного діагнозу та проведення неефективного лікування при добросовісній поведінці лікаря (безвинній поведінці) пацієнт зазнає збитків матеріального та немайнового характеру. Тому необхідність страхування професійної відповідальності лікарів є очевидною.

Під цивільно-правовою відповідальністю за шкоду заподіяну лікарською помилкою, слід розуміти обов'язок лікувального закладу відшкодувати шкоду, заподіяну здоров'ю пацієнта в результаті лікарської помилки незалежно від обставин, що викликали шкідливий результат. Розглядати її слід у двох аспектах якщо шкода заподіяна в результаті неправомірних дій медичного працівника лікувального закладу через халатність, недбалість і якщо шкода заподіяна в результаті лікарської помилки. В першому аспекті склад правопорушення аналогічний загальним правилами цивільно-правової відповідальності, а в другому – склад правопорушення має бути іншим, відмінним від загальних положень щодо деліктної відповідальності заподіювача шкоди наявність шкоди – зменшення особистих немайнових і пов'язаних з ними майнових благ громадянина-пацієнта в результаті дії (бездіяльності) лікаря, тобто заподіювача шкоди, проти-

воправної поведінки – поведінки, що не відповідає закону, вираженої в дії, бездіяльності лікувального закладу, що тягне за собою порушення немайнових благ громадянина-пацієнта, причинного зв'язку і вини заподіювача шкоди [12].

На сьогодні існує лише Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, порядку і правил проведення обов'язкового страхування професійної відповідальності медичних і фармацевтичних працівників, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам» [13]. Розробники вважають, що прийняття проекту дозволить захистити права пацієнтів та запровадити економічний механізм захисту відповідальності медичних і фармацевтичних працівників на випадок заподіяння шкоди життю та здоров'ю третіх осіб, внаслідок професійних помилок у зв'язку із здійсненням професійної діяльності, не пов'язаних з халатністю або з недбалим виконанням ними професійних обов'язків. Але, зважаючи на кризовий стан економіки та фінансової системи України та враховуючи той факт, що система соціального забезпечення залишається на зародковому етапі, сьогодні ще не час запроваджувати обов'язкове страхування професійної відповідальності. Ми маємо орієнтуватись на діяльність приватних страхових компаній, які можуть запропонувати адекватні страхові тарифи за страхування відповідальності лікарів та інших медичних працівників. Корисним для цього буде досвід Сполучених Штатів Америки, де існують спеціалізовані страхові компанії із страхування професійної відповідаль-

ності, зокрема це «Нью-Йоркська компанія взаємної медичної відповідальності», «Компанія із страхування на випадок порушень у медичній практиці». Сьогодні ж українські страховики не спеціалізуються на конкретних страхових продуктах, а надають різноманітні види послуг. Наприклад, з 2007 року у нашій державі діє страхова компанія «Професійне страхування», яка серед інших видів страхування здійснює страхування різноманітних медичних ризиків: страхування здоров'я та медичних витрат (як громадян України, так і нерезидентів), клінічних випробувань лікарських засобів, професійної відповідальності.

Висновки. Отже, в якості одного з способів захисту громадян від неякісної медичної допомоги слід визнати медичне страхування, визначивши, що даний ризик повинен входити в систему обов'язкового медичного страхування.

Слід запровадити систему компенсації збитків без пошуку конкретних винуватців та доказів їх вини. Так звана концепція «відповідальності без вини» (nofaultliability) діє в багатьох країнах як різновид соціального страхування від нещасного випадку під час медичного втручання. Наприклад, відповідно до рішення Пленуму правління Української Асоціації Нейрохірургів, що відбувся в Одесі 15-17 вересня 2004 р., лікарям-нейрохірургам рекомендується застрахувати свою професійну відповідальність на випадок шкоди, заподіяної життю та здоров'ю пацієнтів під час здійснення медичної практики, у провідній страховій організації медичного профілю – Українській страховій компанії «Панацея-1997» [14].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Основний закон України, прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Стеценко С.Г. Получение медицинской помощи как форма осуществления права на жизнь // Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения: сб. статей и иных материалов // Под ред. Р.А. Стефанчука. – К: Юринком Интер, 2010. – 1040 с.
3. Літус О.Г. Щодо відповідальності за медичну помилку // Правове забезпечення соціальної сфери. – 2010.
4. Про страхування: Закон України від 07.03.1996. – № 85/96-ВР // ВВР. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
5. Риффель А.В. Избранные вопросы медицинского права // Издательство «Академия Естествознания», 2008. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.monographies.ru/24>.
6. Страхування: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець. [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. – К. КНЕУ, 2002. – С. 396.
7. Карамішев Д.В. Державна політика щодо запровадження в Україні страхування професійної відповідальності медичних і фармацевтичних працівників / Д.В. Карамішев, О.Г. Рогова // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 2 (38). – С. 40.
8. Казакова Т. Страхование профессиональной ответственности как форма защиты страхователя // Страховое ревью. – 2003. – № 8. – С. 22.
9. Литвак А.И. Справочник по медицинскому страхованию. – К. : ЗАО «Укринмедстрах», 2003. – 220 с.
10. «Про затвердження методичних рекомендацій «Кодування захворюваності та смертності у відповідності до Міжнародної статистичної класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я Десятого перегляду»: Наказ МОЗ України від 29.08.2008р. – № 503. – [Електронний ресурс.] – Режим доступа: http://www.moz.gov.ua/ua/print/dn_20080829_503.html
11. Бідний В. Г., Орлова Н. М. Медичне страхування. – К. : Вентурі, 2000. – 136 с.
12. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356

13. Проект постанови КМУ «Про затвердження Переліку осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, порядку і правил проведення обов'язкового страхування професійної відповідальності медичних і фармацевтичних працівників, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам» 2010 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20090206_0.html
14. Професійна відповідальність лікаря (досвід зарубіжних країн) Морозов А.М., Степаненко А.В., Кучеренко С.В Український нейрохірургічний журнал. – №4. – 2004. – С. 88-92.

Вороніна Надія Вікторівна

СТРАХУВАННЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ОСІБ ВІД НЕЯКІСНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ.

В статті розкриваються ряд проблемних питань пов'язаних з страхуванням як способом захисту осіб від неякісної медичної допомоги. Визначається, що незважаючи на те, що в законі передбачено обов'язкове страхування відповідальності медичних працівників, на практиці ці питання залишаються не вирішеними. Пропонується в якості одного з способів захисту громадян від неякісної медичної допомоги слід визнати медичне страхування, визначивши, що даний ризик повинен входити в систему обов'язкового медичного страхування.

Ключові слова: страхування, медичне страхування, страхування відповідальності, лікарська помилка, неналежна медична допомога.

Воронина Надежда Викторовна

СТРАХОВАНИЕ КАК СПОСОБ ЗАЩИТЫ ЛИЦ ОТ НЕКАЧЕСТВЕННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ

В статье раскрываются ряд проблемных вопросов определения страхования как способа защиты лиц от некачественной медицинской помощи. Определяется, что несмотря на то, что в законе предусмотрено обязательное страхование ответственности медицинских работников, на практике эти вопросы остаются открытыми. Предлагается в качестве одного из способов защиты граждан от некачественной медицинской помощи признать медицинское страхование, определив, что данный риск должен входить в систему обязательного медицинского страхования.

Ключевые слова: страхование, медицинское страхование, страхование ответственности, врачебная ошибка, ненадлежащая медицинская помощь.

Voronina Nadiya Viktorivna

INSURANCE AS A WAY TO PROTECT PEOPLE FROM LOW QUALITY MEDICAL CARE

In this article revealing series problematic issues related to insurance as a way of protecting people from low quality of care.

Determined that despite the fact that the law provides for mandatory liability insurance of health workers, in practice, these questions remain unresolved.

It is proposed as one of the ways to protect civilians from low quality medical care should recognize medical insurance, determined that this risk should be included in compulsory health insurance.

Keywords: insurance, medical insurance liability insurance, medical mistake, inappropriate medical care.

УДК 341.174

Орзiх Юрiй Геннадiйович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивiльного права,
Нацiонального унiверситету «Одеська юридична академiя»

ВИДАЧА СВИДОЦТВ ПРО ПРИДБАННЯ МАЙНА З ПРИЛЮДНИХ ТОРГIВ (АУКЦIОНIВ) ТА ДЕРЖАВНА РЕЕСТРАЦIЯ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО НА ЙОГО ПIДСТАВI

Постновка проблеми. Iз запровадженням системи електронних торгiв на загальнодержавному рiвнi, ринок майна, що реалiзується у примусовому порядку зазнав суттєвих змiн. Державне підприємство «СЕТАМ», вiдповiдно до Наказу Міністерства юстицiї України № 2710/5 вiд 22 грудня 2015 року (*нинi втратив чиннiсть*), отримало монопольнi права на здiйснення заходiв iз супроводження програмного забезпечення системи електронних торгiв, технологiчного забезпечення, збереження та захисту даних, що мiстяться у нiй, на органiзацiю та проведення електронних торгiв та на виконання iнших функцiй, передбачених Порядком реалiзацiї арештованого майна шляхом проведення електронних торгiв, затвердженим цим наказом. Водночас, Порядком реалiзацiї арештованого майна шляхом проведення електронних торгiв, що був затверджений згаданим Наказом, мав суттєвi прогалини. Однiєю з таких прогалин стала практична неможливість реалiзацiї земельних дiлянок шляхом продажу на електронних торгах. Ця та iншi прогалини призвели до необхідностi внесення вiдповiдних системних змiн на всiх рiвнях нормативно-правової регламентацiї процедури електронних торгiв, наслiдком яких став Наказ Міністерства юстицiї України № 2831/5 вiд 29.09.2016 року Про затвердження Порядку реалiзацiї арештованого майна. Зазначенi змiни вплинули i на нотарiальну дiяльнiсть з огляду на те, що вiдповiдно до абзцу 2 п. 8 Роздiлу XX Порядку реалiзацiї арештованого майна (далi – Порядок) свiдоцтво про придбання нерухомого майна з прилюдних торгiв, яке видається нотарiусом на пiдставi акта про проведенi електроннi торги є документом, що пiдтверджує виникнення права власностi на придбане майно.

Метою даної статтi є науково-практичний аналіз змiн законодавства для їх врахування у дiяльностi нотарiуса пiд час видачi свiдоцтв про придбання майна з прилюдних торгiв, що вiдбулися за виключенням видачi нотарiусом свiдоцтв про придбання нерухомого майна на аукцiонi при продажi майна в провадженнi у справi про банкрутство.

Виклад основного матерiалу. З огляду на iсторичну динамiку процесу становлення iнституту електронних торгiв в Україні слiд звернути увагу на те, що цей процес супроводжувався етапом тестування процедури електронних торгiв. Так, вiдповiдно до Розпорядження Кабiнету Міністрiв України вiд 1 квітня 2014 року № 332-р, з 1 травня 2014 року у м. Києвi, Винницькiй, Днiпропетровськiй та Львiвськiй областях було розпочато експеримент iз запровадження нової системи реалiзацiї арештованого майна шляхом проведення електронних торгiв. На виконання зазначеного Розпорядження Міністерством юстицiї України було затверджено тимчасовий порядок реалiзацiї арештованого майна шляхом проведення електронних торгiв (втратив чиннiсть 18.01.2016 року). Наступним етапом стало поступове розширення перелiку адмiнiстративно-територiальних одиниць, в яких було запроваджено експеримент та 1 липня 2014 року включено Запорiзьку, Ивано-Франкiвську, Київську, Одеську, Харкiвську та Чернiгiвську області, а з 06 серпня 2014 року Волинську, Житомирську, Закарпатську, Кiровоградську, Миколаївську, Полтавську, Рiвненську, Сумську, Тернопiльську, Херсонську, Хмельницьку, Черкаську та Чернiвецьку області. Наслiдком пiвторiчного досвiду запровадженого експерименту став Наказ Міністерства юстицiї України № 2710/5 вiд 22 грудня 2015 року, яким було запроваджено систему електронних торгiв як

цілісну систему на території всієї України без обмежень та виключень. Однак практика застосування Порядку реалізації арештованого майна затвердженого Наказом № 2710/5 виявила нові проблемні аспекти електронних торгів і менше ніж через рік було запроваджено новий, фактично третій, Порядок реалізації арештованого майна.

На момент написання даної публікації, 01 березня 2017 року, діючою є редакція від 29 вересня 2016 року затверджена Наказом Міністерства юстиції України № 2831/5. Найбільш значущим у новій редакції Порядку, в контексті нотаріальної діяльності, є зміна поняття арештованого майна. Так, відповідно до п. 1 Порядку *арештоване майно* (далі – майно) – рухоме або нерухоме майно боржника (крім майна, вилученого з цивільного обороту, обмежено оборотоздатного майна та майна, зазначеного у частині восьмій статті 56 Закону України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження»), на яке звернено стягнення і яке підлягає примусовій реалізації.

Таким чином на відміну від попереднього варіанту визначення поняття арештоване майно, земельні ділянки дістали своє місце у правовому полі в контексті предмету електронних торгів. Однак як свідчить практика існують випадки, коли земельні ділянки ставали предметом електронних торгів у період існування прямої заборони на це, що витікала зі змісту визначення поняття арештоване майно згідно якого земельні ділянки не могли розглядатися в якості предмету електронних торгів. Окремим, невирішеним питанням залишається можливість чи неможливість видачі свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів на земельну ділянку на підставі акту про проведені прилюдні торги, що було видано у період заборони на реалізацію земельних ділянок шляхом електронних торгів.

Беручи до уваги наявність у нотаріуса функцій державного реєстратора речових прав на нерухоме майно та той факт, що свідоцтво про придбання майна з прилюдних торгів є документом, що підтверджує виникнення права власності на придбане майно (згідно абз. 2 п. 8 Розділу X Порядку реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів), питання видачі нотаріусом свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів) регулюється в тому числі законодавством про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно, а саме Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та Порядком державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затверджений Постановою КМУ від 25.12.2015 року № 1127.

У зв'язку із внесенням згаданих змін до законодавства України, що регулює публічні торги (аукціони), акт про проведені публічні торги тепер іменується актом про проведені електронні торги, але відповідні зміни досі не були внесені до Закону України «Про нотаріат» та Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Перше за все, нотаріус перед вчиненням нотаріальної дії у вигляді видачі свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів) повинен звернути увагу на місцезнаходження майна, що реалізоване на торгах, оскільки відповідно до статті 72 Закону України «Про нотаріат» придбання жилого будинку (квартири) з прилюдних торгів оформлюється нотаріусом за місцезнаходженням будинку (квартири) тобто нотаріусом відповідного нотаріального округу, на території якого розташовано об'єкт нерухомого майна.

Придбання нерухомого майна, яке було предметом застави (іпотеки), також оформлюється нотаріусом за місцезнаходженням цього нерухомого майна шляхом видачі набувачу свідоцтва про придбання нерухомого майна. Свідоцтва про придбання жилого будинку (квартири) з прилюдних торгів видаються на підставі акта про продаж будинку (квартири) з прилюдних торгів чи акта про те, що будинок (квартира) залишено за стягувачем у зв'язку з тим, що торги не відбулися. Свідоцтва про придбання нерухомого майна видаються на підставі акта про придбання нерухомого майна або реалізацію предмета іпотеки.

Обов'язковим етапом вчинення нотаріальної дії у вигляді видачі свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів) нотаріусом вчиняються дії, пов'язані із установленням особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії (Глава 3 Розділу 1 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України), із визначенням обсягу цивільної дієздатності фізичної особи, перевірки повноважень представника фізичної або юридичної особи, у випадку звернення до нотаріуса представника (Глава 4, 5 Розділу 1 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України), перевіряє відповідність документів, поданих для вчинення нотаріальної дії, вимогам, що висуваються діючим законодавством. Для вчинення таких дій, нотаріусу подаються документи, що дають можливість: безсумнівно встановити особу громадянина, що звернулася, її цивільну дієздатність та реєстраційний номер облікової картки платника податків; перевірити та підтвердити наявність у особи, що звернулася до нотаріуса необхідних повноважень (у випадку вчинення дій представником).

Відповідно до п. 3.1. Глави 12 Розділу 2 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами

України, окрім вищезгаданих документів, нотаріусу для видачі свідоцтва подається акт про проведені публічні торги, затверджений начальником відповідного відділу державної виконавчої служби. Дана норма суперечить Порядку реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів, оскільки у цьому порядку цей документ замінений на акт про проведені електронні торги.

Відповідно до п. 3.2. Глави 12 Розділу 2 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, в акті про проведені публічні торги має бути зазначено:

- ким, коли і де проводилися прилюдні торги;
- коротка характеристика реалізованого майна;
- прізвище, ім'я, по батькові (назва юридичної особи), адреса кожного покупця;
- сума, внесена переможцем торгів за придбане майно;
- прізвище, ім'я, по батькові (назва юридичної особи) боржника, його адреса;
- дані про документи, що посвідчували право власності боржника на майно, крім випадків, передбачених пунктом 3 глави 7 розділу I цього Порядку: назва документа, ким виданий, посвідчений (для нотаріусів указувати прізвище, ім'я, по батькові, нотаріальний округ), дата видачі, посвідчення, номер за реєстром, орган реєстрації, дата і номер реєстрації.

Відповідно до п. 3.7. Глави 12 Розділу 2 Порядку, свідоцтво про придбання нерухомого майна, що було предметом іпотеки, видається нотаріусом на підставі копії складеного державним виконавцем акта про реалізацію предмета іпотеки, затвердженого начальником (заступником начальника) органу державної виконавчої служби.

В акті про реалізацію предмета іпотеки має бути зазначено:

- що реалізація предмета іпотеки відбулась із дотриманням вимог Закону України «Про іпотеку»;
- назва організатора прилюдних торгів, дата і місце їх проведення;
- стисла характеристика та місцезнаходження предмета іпотеки;
- прізвище, ім'я, по батькові (назва юридичної особи), адреса покупця;
- початкова ціна предмета іпотеки та ціна продажу;
- сума коштів, внесена за придбане нерухоме майно;
- прізвище, ім'я та по батькові (назва юридичної особи) боржника, його адреса;
- відомості про документ, що посвідчував право власності іпотекодавця на предмет іпотеки,

крім випадків, передбачених пунктом 3 глави 7 розділу I цього Порядку.

В свою чергу, п. 5 Розділу X Порядку реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів, окрім вищевказаних даних вказуються серія та номер документа, що посвідчує її особу – переможця електронних торгів, місце проживання (у разі якщо переможцем електронних торгів є юридична особа, зазначаються її найменування, місцезнаходження та код за ЄДРПОУ).

Відповідно до п. 3.3. Глави 12 Розділу 2 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, свідоцтво про придбання заставленого майна на аукціоні видається нотаріусом на підставі акта (копії затвердженого суддею акта) про проведений аукціон. Складений організатором аукціону акт про проведений аукціон подається на затвердження нотаріусу, який вчинив виконавчий напис про необхідність звернення стягнення на заставлене майно або який прийняв рішення.

Акт про проведення аукціону, що подається нотаріусу на затвердження, має містити таку інформацію:

- ким, коли і де проводився аукціон;
- перелік і коротку характеристику реалізованого майна;
- початкову й остаточну ціну реалізації майна;
- прізвище, ім'я, по батькові (назву юридичної особи) боржника, його адресу;
- прізвище, ім'я, по батькові (назву юридичної особи), адресу покупця;
- суму, внесену переможцем аукціону за придбане майно.

До акта додається список учасників аукціону. При реалізації на аукціоні майна, право власності на яке підлягає державній реєстрації, в акті зазначаються дані про документи, що посвідчували право власності боржника на майно: назва документа, ким виданий, посвідчений (для нотаріусів указувати прізвище, ім'я, по батькові, назву нотаріальної контори, нотаріального округу), дата видачі, посвідчення, номер за реєстром, орган реєстрації, дата і номер реєстрації.

Задля виконання нотаріусами повноважень державних реєстраторів прав на нерухоме майно в повній мірі відповідно до п. 3 частини 3 статті 10 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» нотаріус зобов'язаний під час проведення державної реєстрації прав, що виникли в установленому законодавством порядку до 1 січня 2013 року, запитувати від органів влади, підприємств, установ та організацій, які відповідно до законодавства проводили оформлення та/або реєстрацію прав, інформацію

(довідки, копії документів тощо), необхідну для такої реєстрації, у разі відсутності доступу до відповідних інформаційних систем, документів та/або у разі, якщо відповідні документи не були подані заявником.

Також, нотаріус зобов'язаний під час проведення державної реєстрації прав на земельні ділянки використовувати відомості Державного земельного кадастру шляхом безпосереднього доступу до нього, а за відсутності такого доступу отримати Витяг з ДЗК про земельну ділянку.

На відміну від нотаріального посвідчення договорів про відчуження нерухомого майна, під час видачі свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціону) Порядком не передбачена необхідність проведення нотаріусом пошуків у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (в межах безпосереднього доступу нотаріусів) з метою перевірки наявності обтяжень на нерухомому майні та щодо всього майна попереднього власника.

Водночас, окремої уваги заслуговує той факт, що на момент видачі свідоцтва про придбання майна з електронних торгів, майно, що було придбане повинно бути звільнено з під будь-яких обтяжень, арештів та заборон. Згідно п. 7 Розділу X Порядку реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів, не пізніше наступного робочого дня з дня видачі/надсилання акта про проведені електронні торги переможцю виконавець виносить постанову про зняття арешту з реалізованого майна, накладеного відділом державної виконавчої служби (приватним виконавцем) (крім арешту, накладеного на виконання рішення суду про вжиття заходів для забезпечення позову). Копії постанови виконавця про зняття арешту з реалізованого майна надсилаються не пізніше наступного робочого дня після її винесення переможцю та відповідному органу (установі) для зняття арешту.

Також, такий обов'язок передбачений п. 29 Розділу VIII Інструкції з організації примусового виконання рішень, відповідно до якого після реалізації арештованого майна чи його передачі стягувачу в рахунок погашення боргу *всі арешти та заборони* з такого майна *знімаються* не пізніше наступного робочого дня після отримання виконавцем документів, що підтверджують повний розрахунок за придбане майно на електронних торгах або після його передачі стягувачу.

У зв'язку із здійсненням нотаріусами функцій державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, нотаріусам необхідно враховувати, що відповідно до абз. 5 частини 5 ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на неру-

хоме майно та їх обтяжень» державна реєстрація прав у результаті вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва проводиться нотаріусом, яким вчинено таку дію, що унеможливує проведення державної реєстрації права власності на придбане майно іншим суб'єктом державної реєстрації прав.

Свідоцтво про придбання майна з прилюдних торгів (аукціону) є документом, що підтверджує виникнення права власності на придбане майно отже метою його отримання є завершення процесу набуття особою – переможцем торгів права власності на нерухоме майно придбане на електронних торгах та його оформлення. Відповідно до ч. 2 ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що підлягають державній реєстрації відповідно до цього Закону, виникають з моменту такої реєстрації.

Отже, у випадку видачі нотаріусом свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціону) на майно, що перебуває під арештом чи іншим обтяженням, рівно як і здійснення державної реєстрації права власності на таке майно за набувачем такого майна (при цьому нотаріус зобов'язаний перенести всі обтяження щодо цього майна до відкритого розділу в ДРРП, якщо розділ в ДРРП ще не відкрито) тягне за собою неможливість здійснення новим власником свого права власності в повній мірі відповідно до положень ст.ст. 316, 317, 319 Цивільного кодексу України. Наприклад, якщо особа забажає розпорядитися таким майном, вона не зможе це зробити до моменту зняття усіх обтяжень з такого майна. В свою чергу, видачу такого свідоцтва ні в якому разі не можна порівнювати з такою нотаріальною дією як видача свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно, яке перебуває в іпотеці. У ситуації спадкування майно обтяженого боргами, спадкоємець дійсно отримує нерухоме майно на праві власності, право власності на яке заздалегідь є обмеженим у своєму обсязі. Однак принципова різниця у двох наведених прикладах полягає в тому, що набувач майна за результатами електронних торгів не виступає правонаступником попереднього власника майна (боржника), а спадкоємець, в свою чергу, є правонаступником за зобов'язаннями свого спадкодавця і відповідає по його боргам в межах успадкованого майна.

У той же час, нотаріусам слід мати на увазі той факт, що відповідно до п.3 ч. 4 ст. 24 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» наявність зареєстрованих обтяження речових прав на нерухоме майно, що придбане на публічних торгах не є перешкодою для видачі свідоцтва про придбання майна з при-

людних торгів та проведення державної реєстрації права власності на таке нерухоме майно.

Однак видача свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів, за результатом якого вбачається неможливість здійснення державної реєстрації виникнення права власності на придбане нерухоме майно та/або отримання повного, необмеженого права власності, новим власником на таке майно, фактично, може бути розцінено, як заподіяння шкоди особі, яка звернулася по вчинення такої нотаріальної дії у зв'язку з неможливістю повної реалізації права власності на придбане на торгах майно. Це пов'язане з тим, що у випадку неможливості здійснення державної реєстрації права власності на таке нерухоме майно на підставі свідоцтва виданого нотаріусом рівно як і здійснення новим власником свого права власності у повній мірі яка закладена диспозицією ст.ст. 316, 317, 319 Цивільного кодексу України, особа змушена звертатися до суду чи інших суб'єктів (виконавча служба, банківська установа та інші) з метою звільнення придбаного майна з під арешту чи іншого обтяження, обмеження. Така ситуація унеможливає будь-яке розпорядження придбаним на торгах

нерухомим майном та успадкування такого майна спадкоємцями переможця торгів, у випадку його смерті.

Висновки. Видача свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів є окремим, актуальним з огляду на нестабільність економіки держави, способом набуття права власності на майно неплатоспроможного боржника, що потребує ретельного та системного регулювання. Не дивлячись на нещодавні зміни у законодавстві у сфері виконавчого провадження, окремі питання досі залишаються поза увагою законодавця і продукують конфліктні ситуації на практиці. Такі питання є прогалинами у розумінні теоретично-правовому, що слід заповнювати та долати у формі змін до законодавства, що регулює відповідні правовідносини, або шляхом передбачення на законодавчому рівні певних механізмів реалізації принципу верховенства права нотаріусами у нотаріальній діяльності, як то законодавчо закріплена можливість редагування та узгодження окремих положень акту про проведені публічні торги з урахуванням особливостей діяльності нотаріуса та нотаріуса-державного реєстратора прав на нерухоме майно.

Орзих Юрій Геннадійович

ВИДАЧА СВИДОЦТВ ПРО ПРИДБАННЯ МАЙНА З ПРИЛЮДНИХ ТОРГІВ (АУКЦІОНІВ) ТА ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ РЕЧОВИХ ПРАВ НА ЙОГО ПІДСТАВІ

У статті розглядається нотаріальний процес видачі свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів) та державна реєстрація речових прав на його підставі відповідно до нового законодавства України, його (процесу) особливості та прогалини в праві у цій групі правовідносин.

Ключові слова: свідоцтво про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), речові права на нерухоме майно, нотаріальний процес, електронні торги.

Орзих Юрий Геннадиевич

ВИДАЧА СВИДЕТЕЛЬСТВА О ПРИОБРЕТЕНИИ ИМУЩЕСТВА С ПУБЛИЧНЫХ ТОРГОВ (АУКЦИОНОВ) И ГОСУДАРСТВЕННАЯ РЕГИСТРАЦИЯ ВЕЩНЫХ ПРАВ НА ЕГО ОСНОВАНИИ

В статье рассматривается нотариальный процесс выдачи свидетельства о приобретении имущества с публичных торгов (аукционов) и государственная регистрация вещных прав на его основании в соответствии с новым законодательством Украины, его (процесса) особенности и пробелы в праве в данной группе правоотношений.

Ключевые слова: свидетельство о приобретении имущества с публичных торгов (аукционов), вещные права на недвижимое имущество, нотариальный процесс, электронные торги.

Orzikh Yuri Hennadiiovych

ISSUING OF CERTIFICATES OF PURCHASING PROPERTY FROM PUBLIC AUCTION AND STATE REGISTRATION OF CORPOREAL RIGHTS UPON ITS BASE

Notarial process of issuing of certificate of purchasing property from public auction and state registration of corporeal rights upon its base according to the newest legislation, its (process) peculiarities and gaps in the law in this field are examined in this article.

Keywords: certificate of purchasing property from public auction, corporeal rights to real estate, notarial process, electronic auction.

УДК 341.174

Перчеклій Інесса Миколаївна

кандидат юридичних наук, приватний нотаріус Чорноморського міського нотаріального округу Одеської області

ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРІВ МІНИ НЕРУХОМОГО ТА РУХОМОГО МАЙНА

Постановка проблеми. Міна вважається одним із найдавніших цивільно-правових договорів, який ще до появи купівлі-продажу, був основним правочином. З розвитком суспільства та появою грошей як загального засобу обігу міна, як й інші форми натурального обміну, виявилася майже повністю витісненою купівлею-продажем. Проте міна, незважаючи на особливості, все ж таки використовується на практиці.

Правове регулювання посвідчення договорів міни встановлено Цивільним кодексом України, Законом України «Про нотаріат», Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», Податковим кодексом України, Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до Цивільного кодексу України договір міни є різновидом договору купівлі-продажу, що відповідає правовій природі цих договорів та обумовлене наявністю багатьох спільних моментів у їх правовому регулюванні.

Метою статті є дослідження та визначення особливостей посвідчення договорів міни нерухомого та рухомого майна на основі чинних нормативно-правових актів України для врахування у нотаріальній діяльності.

Виклад основного матеріалу. За договором міни кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні майно у власність в обмін на інше майно (ст.715 Цивільного кодексу України). Договір міни спрямований на відчуження кожною із сторін належного їй майна.

Кожна із сторін договору міни є продавцем того майна, яке вона передає в обмін, і покупцем майна, яке вона одержує навзаєм.

Сторонами договору міни можуть бути фізичні або юридичні особи – власники майна.

Ці сторони не поймаються, як, наприклад, продавець і покупець у договорі купівлі-продажу,

але кожна з них є продавцем того майна, яке вона передає в обмін, і покупцем майна, котрий вона одержує. Кожна зі сторін повинна мати право власності, тобто право розпорядження цим майном. Еквівалентом за передане майно є не грошова сума, а інше майно.

Предметом договору міни є окреме майно, що має бути чітко визначене в договорі. Предметом договору міни може бути майно, яке є у власності сторони на момент укладання договору. Предметом договору міни може бути будь-яке рухоме та/або нерухоме майно, допущене до обігу, тобто об'єкти, що не вилучені з цивільного обороту, а також інше майно з урахуванням його особливостей, встановлених законодавством, майнові права тощо.

Договором міни може бути встановлена доплата за майно більшої вартості, що обмінюється на майно меншої вартості.

Договір міни має багато спільного з договором купівлі-продажу. Найістотношою ознакою для розмежування цих двох договорів є те, що у договорі купівлі-продажу за майно що продається продавець сплачується відповідна його вартість лише у грошовому еквіваленті. За договором міни у разі нерівноцінності обмінюваного майна сторона, яка отримує товар більшої вартості, може компенсувати іншій стороні різницю відповідною сумою, тобто здійснити доплату грошовими коштами. За таких умов, однак, договір міни не перетворюється на договір купівлі-продажу.

Відповідно до норм Цивільного кодексу України до договору міни застосовуються загальні положення про купівлю-продаж та положення про інші договори, елементи яких містяться в договорі міни, якщо це не суперечить суті зобов'язання (ст.716 Цивільного кодексу України).

Право переважної купівлі частки у праві спільної часткової власності на договір міни не розповсюджується.

Договір міни є двостороннім, тобто обов'язкова наявність двох сторін, кожна з яких є одночасно продавцем та покупцем майна; консенсуальним, оскільки вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди за всіма істотними умовами; та оплатним, тому що здійснюється передача майна, яка за своєю природою є певною платою по зобов'язанням.

За загальним правилом Договір міни земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або будь-якого іншого нерухомого майна, рухомого майна, що підлягає реєстрації, укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню (ст. 657 Цивільного кодексу України).

Право власності на майно, що обмінюється, переходить до сторін після виконання обома сторонами зобов'язань щодо передання майна, здійснення доплати, тощо, якщо інше не встановлено договором або законом.

Право власності та інші речові права на нерухомі речі, обмеження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації (ст. 182 Цивільного кодексу України).

Право власності на обмінюване нерухоме майно виникає після державної реєстрації цього права згідно вимог Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Документи, що подаються нотаріусу для посвідчення Договору міни:

1. Паспорти власників майна (з вклеєною фотокарткою по досягненню особою 25 та 45 років).

Паспорт громадянина України видається територіальними підрозділами Державної міграційної служби України за місцем проживання кожному громадянину України після досягнення 16-річного віку. (Порядок оформлення і видачі паспорта громадянина України, затв. Наказом МВС України від 13.04.2012 № 320, зі змінами).

Якщо однією із сторін договору міни є юридична особа – цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи, від імені якої діє уповноважений орган та/або посадова особа, перевіряється нотаріусом на підставі установчих документів, відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань в електронній формі шляхом безпосереднього доступу до нього, та документів, що підтверджують повноваження органів та/або посадових осіб. Нотаріус перевіряє, чи відповідає нотаріальна дія, яка вчинюється, обсягу її цивільної правоздатності та дієздатності. Додаткові дані для вивчення особи, яка звернулась для вчинення нотаріальної дії, також можуть бути одержані від цієї особи або з інших

джерел, якщо така інформація є публічною (відкритою) відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму». Перевірка повноважень представника юридичної особи та дійсності його довіреності здійснюється у порядку, визначеному Гл. 4 Розд. I Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Якщо від імені юридичної особи діє колегіальний орган, нотаріусу подається документ, у якому закріплено повноваження даного органу та розподіл обов'язків між його членами.

2. Картки платників податків сторін та/або їх представників.

3. Документи, що посвідчують право власності на майно, що обмінюється, та у передбачених законодавством випадках, документи, що підтверджують державну реєстрацію прав на це майно в осіб, які його відчужують. У разі посвідчення правочинів щодо міни нерухомого майна, право власності на яке зареєстровано в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, документи, що підтверджують державну реєстрацію прав на це майно, не подаються.

Право власності на житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, інші будівлі і споруди, земельну ділянку, що відчужуються, може бути підтверджено, зокрема, одним з таких документів або їх дублікатів: нотаріально посвідченим договором купівлі-продажу, пожертви, довічного утримання (догляду), ренти, дарування, міни, спадковим договором; свідоцтвом про придбання арештованого нерухомого майна з публічних торгів (аукціонів); свідоцтвом про придбання заставленого майна на аукціоні (публічних торгах); свідоцтвом про право власності; державним актом на право власності на земельну ділянку; свідоцтвом про право на спадщину; свідоцтвом про право власності на частку в спільному майні подружжя; договором про поділ спадкового майна; договором про припинення права на утримання за умови набуття права на нерухоме майно; договором про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно; договором про виділення частки в натурі (поділ); іпотечним договором, договором про задоволення вимог іпотекодержателя, якщо умовами таких договорів передбачено передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки; рішенням суду; договором купівлі-продажу, зареєстрованим на біржі, укладеним відповідно до вимог законодавства, тощо (п.1.2 Гл.2 Розд.II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України).

У разі коли державну реєстрацію права власності на нерухоме майно відповідно до закону про-

ведено без видачі документа, що посвідчує таке право, нотаріальна дія щодо такого майна вчиняється на підставі інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, отриманої шляхом безпосереднього доступу до нього. Така інформація долучається до примірника правочину, який залишається у справах нотаріуса (п.3 Гл.7 Розд.I Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України).

Відповідно до п. 3 ч.3 ст. 10 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» для виконання в повній мірі повноважень державних реєстраторів прав на нерухоме майно нотаріус зобов'язаний під час проведення державної реєстрації прав, що виникли в установленому законодавством порядку до 1 січня 2013 року, запитувати від органів влади, підприємств, установ та організацій, які відповідно до законодавства проводили оформлення та/або реєстрацію прав, інформацію (довідки, копії документів тощо), необхідну для такої реєстрації, у разі відсутності доступу до відповідних інформаційних систем, документів та/або у разі, якщо відповідні документи не були подані заявником.

Право власності на транспортні засоби, інші самохідні машини і механізми тощо підтверджується документами, виданими відповідними органами державної реєстрації у відповідності до Закону України «Про дорожній рух» (ст.34), Постанови Кабінету Міністрів України від 08.07.2009 №694 «Про затвердження Порядку відомчої реєстрації та зняття з обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів», Наказу Мінагрополітики та продовольства України від 22.11.2011 №644 «Про затвердження Порядку роботи, пов'язаної з реєстрацією та зняттям з обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів».

4. При міні земельної ділянки – Витяг з Державного земельного кадастру про земельну ділянку. Відомості з цього Витягу про встановлене обмеження (обтяження) зазначаються нотаріусом в тексті договору.

5. При міні земельної ділянки що вільна від забудови – довідка про відсутність забудови, видана суб'єктами технічної інвентаризації або органами місцевого самоврядування.

6. При посвідченні правочинів відчуження земельних ділянок у випадках, встановлених Законом України «Про оцінку земель», нотаріус вимагає надати йому документи про грошову оцінку відчужуваної земельної ділянки.

Під час проведення операцій з продажу (обміну) фізичними особами об'єктів нерухомості у значеннях, наведених у Податковому кодексі України, а також в інших випадках, визначених законодавством України, нотаріус посвідчує відповідний договір за наявності оціночної вартості такого нерухомого майна, яка визначена суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання приватної форми власності, виключним видом діяльності якого є оцінка для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства (у тому числі правочинів, що підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації), який отримав сертифікат суб'єкта оціночної діяльності за напрямом оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства, та інформація про якого включена до Державного реєстру оцінювачів та суб'єктів оціночної діяльності за напрямом оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства (п.1.11 Гл.2 Розд.II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, ст. 172 Податкового кодексу України, Постанова Кабінету міністрів України від 21 серпня 2014 року № 358 «Про проведення оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства»).

Якщо однією із сторін договору міні є юридична особа, також надається Довідка про балансову вартість майна.

7. При міні житлової нерухомості – з метою перевірки відсутності прав малолітніх та неповнолітніх дітей, недієздатних чи обмежено дієздатних осіб на користування відчужуваними житловим будинком, квартирою, кімнатою або їх частиною нотаріус вимагає подачі йому довідки про склад сім'ї житлово-експлуатаційної організації, квартального комітету або іншого уповноваженого органу з питань реєстрації місця проживання (п.1.8 Гл.2 Розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України).

8. У разі виявлення з поданих відчужувачем документів, що право власності або право користування відчужуваним житловим будинком, квартирою, кімнатою або їх частиною мають малолітні або неповнолітні діти або недієздатні чи обмежено дієздатні особи, нотаріус повинен витребувати у відчужувача дозвіл органу опіки та піклування на вчинення такого правочину у формі витягу з рішення відповідної районної, районної у містах Києві та Севастополі державної адміністрації, відповідного виконавчого органу міських, районних у містах,

сільських, селищних рад (п.1.9 Гл.2 Розд.ІІ Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України).

Свідоцтво про народження дитини.

9. При міні майна, що перебуває у спільній власності подружжя нотаріусу надається Свідоцтво про реєстрацію шлюбу або Свідоцтво про реєстрацію розірвання шлюбу або Рішення суду про розірвання шлюбу та згода другого з подружжя (колишнього подружжя). Справжність підпису другого з подружжя на заяві про таку згоду має бути нотаріально засвідчена. Розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу.

При підготовці до посвідчення правочинів про відчуження або заставу нерухомого майна нотаріусом перевіряється відсутність заборони відчуження або арешту майна шляхом безпосереднього доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Договори міни нерухомого та рухомого майна посвідчуються нотаріусом після перевірки відсутності податкової застави.

Договори міни майна (майнових прав) платником податків, активи якого перебувають у податковій заставі, посвідчуються за умови письмової згоди відповідного податкового органу.

При укладенні договору міни нотаріус перевіряє відсутність обтяження нерухомого майна іпотекою шляхом безпосереднього доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. У разі наявності обтяження іпотекою на укладання договору міни вимагається згода іпотекодержателя, якщо це не заборонено іпотечним договором.

Договори міни транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів (далі – транспортні засоби) посвідчуються за умови подання документів, які підтверджують право власності відчужувача на відчужуване майно, та перевірки відсутності обтяжень за даними Державного реєстру обтяжень рухомого майна. У разі перебування транспортних засобів у податковій заставі договір про їх відчуження посвідчується за умови письмової згоди відповідного податкового органу.

Доречно отримати довідку відповідного сервісного центру МВС щодо відсутності обтяження транспортного засобу – заборони відчуження, оскільки нотаріус не має безпосереднього доступу до цього ресурсу.

При посвідченні договорів міни транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів нотаріус роз'яснює набувачу необхідність реєстрації транспортного засобу протягом десяти діб після придбання у відповідному сервісному центрі МВС (п.п. 6.4 п.6 Гл.2 Розд.ІІ Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.).

Не допускається посвідчення договорів відчуження автомобілів, безоплатно переданих (або проданих на пільгових умовах) інвалідам відповідними органами праці та соціального захисту населення (п.п. 6.2. п.6 Гл. 2 Розд. ІІ Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України).

У зв'язку із здійсненням нотаріусами функцій державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, відповідно до абз. 5 ч. 5 ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» державна реєстрація прав у результаті вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва проводиться нотаріусом, яким вчинено таку дію.

Договір міни, як і інші правочини про відчуження майна, повинен містити:

1. назву сторін: прізвище, ім'я та по-батькові громадянина, місце проживання, ідентифікаційний номер за даними Державного реєстру фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів та/або повне найменування юридичної особи, місцезнаходження та ідентифікаційний код за даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;

2. вид правочину – договір міни;

3. предмет договору, його назва, опис, адреса місця розташування, та, якщо предметом договору міни є земельна ділянка: площа, кадастровий номер, цільове призначення, склад угідь, правовий режим тощо;

4. документ, що посвідчує право власності на майно, що обмінюється;

5. відомості про відсутність заборон відчуження майна, що обмінюється;

6. якщо предметом договору міни є земельна ділянка: відомості про відсутність або наявність обмежень щодо використання земельної ділянки за цільовим призначенням (оренда, застава, сервітути тощо);

7. вартість майна, що обмінюється;

8. права та обов'язки сторін договору міни;

9. момент переходу права власності на майно, що обмінюється.

При посвідченні договору міни одноразово сплачується:

Плата у розмірі державного мита (ст. 3 Декрету Кабінету міністрів України «Про державне мито»):

– за посвідчення договорів відчуження земельних ділянок, житлових будинків, квартир, кімнат, дач, садових будинків, гаражів, а також інших об'єктів нерухомого майна, які перебувають у власності громадянина, що здійснює таке відчуження – 1 % суми договору, але не менше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

– за посвідчення договорів відчуження транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів:

- дітям, одному з подружжя, батькам: 1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян;
- іншим особам: 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Податок на доходи фізичних осіб (ст.ст. 172, 173 Податкового кодексу України):

– при обміні об'єкта нерухомості на інший (інші) дохід платника податку у вигляді отриманої ним грошової компенсації від відчуження нерухомого майна, визначеного:

- у абзаці першому пункту 172.1 статті 172 Податкового кодексу України (Дохід, отриманий платником податку від продажу (обміну) не частіше одного разу протягом звітного податкового року житлового будинку, квартири або їх частини, кімнати, садового (дачного) будинку (включаючи земельну ділянку, на якій розташовані такі об'єкти, а також господарсько-побутові споруди та будівлі, розташовані на такій земельній ділянці), а також земельної ділянки, що не перевищує норми безоплатної передачі, визначеної ст. 121 Земельного кодексу України залежно від її призначення, та за умови перебування такого майна у власності платника податку понад три роки, не оподатковується. Умова щодо перебування такого майна у власності платника податку понад три роки не розповсюджується на майно, отримане таким платником у спадщину) – не оподатковується;
- у п. 172.2 ст. 172 Податкового кодексу України (Дохід, отриманий платником податку від продажу протягом звітного податкового року більш як одного з об'єктів нерухомості, зазначених у п. 172.1 ст. 172 Податкового кодексу України, або від продажу об'єкта нерухомості, не зазначеного в п. 172.1 ст. 172 Податкового кодексу України) – оподатковується за ставкою, визначеною п.167.2 ст. 167 Податкового кодексу України (5% – фізичні особи – резиденти; 18% – фізичні особи – нерезиденти).

Під грошовою компенсацією слід вважати оціночну вартість майна, яке надається в обмін за таке нерухоме майно. При наявності доплати за таке майно, суму доплати слід додати до оціночної вартості майна, яке надається в обмін (ст. 172 Податкового кодексу України).

– при обміні об'єкта рухомого майна на інший (інші) в залежності від виду рухомого майна, визначається ставка податку, що застосовується

при оподаткуванні доходів, отриманих від операцій з обміну такого майна:

Дохід, отриманий платником податку від обміну протягом звітного (податкового) року одного з об'єктів рухомого майна у вигляді легкового автомобіля та/або мотоцикла, та/або мопеда, не підлягає оподаткуванню;

Дохід, отриманий платником податку від обміну протягом звітного (податкового) року двох та більше об'єктів рухомого майна у вигляді легкового автомобіля та/або мотоцикла, та/або мопеда, підлягає оподаткуванню за ставкою, визначеною п. 167.2 ст. 167 Податкового кодексу України (5%);

Дохід платника податку від обміну об'єкта інших видів рухомого майна протягом звітного податкового року оподатковується за ставкою, визначеною п. 167.2 ст. 167 Податкового кодексу України (5%);

Дохід від операцій з обміну об'єктів рухомого майна, що здійснюються фізичними особами – нерезидентами, незалежно від кількості продажів протягом звітного податкового року оподатковується в порядку, встановленому для резидентів, за ставками, визначеними п.167.1 ст. 167 Податкового кодексу України (18%).

Військовий збір (пункт 16¹ підрозділу 10 розділу ХХ Перехідних положень Податкового кодексу України).

Тимчасово, до набрання чинності рішенням Верховної Ради України про завершення реформи Збройних Сил України, встановлюється військовий збір.

Нарахування, утримання та сплата (перерахування) військового збору до бюджету здійснюються у порядку, встановленому Податковим кодексом України (ст.ст. 162,163,168 Податкового кодексу України), за ставкою 1,5% від об'єкта оподаткування.

Висновки. На сьогодні процедура нотаріального посвідчення договорів міни нерухомого та рухомого майна має недоліки, особливо що стосується його законодавчої урегульованості. Відповідно до структурного розміщення норм про договір міни окремим параграфом у Цивільному кодексі України, даний договір розглядається як різновид договору купівлі-продажу.

При посвідченні договорів міни нерухомого та рухомого майна слід керуватися нормами законодавства України щодо посвідчення угод про відчуження нерухомого та рухомого майна та вимогами законодавства про реєстрацію права власності на нерухоме майно.

Попри всі проблеми, даний договір є досить дієвим цивільно-правовим інститутом та може успішно використовуватись в сучасних умовах.

Перчеклій Інесса Миколаївна

ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРІВ МІНИ НЕРУХОМОГО ТА РУХОМОГО МАЙНА

Розглянуто актуальні проблеми правового регулювання відносин, які виникають з договорів міни нерухомого та рухомого майна. З'ясовано особливості договорів міни нерухомого та рухомого майна. Розглянуто особливості порядку нотаріального посвідчення договорів міни нерухомого та рухомого майна відповідно до законодавства України.

Ключові слова: договір міни, нерухоме майно, рухоме майно, речові права на нерухоме майно, нотаріальний процес.

Перчеклій Інесса Николаевна

УДОСТОВЕРЕНИЕ ДОГОВОРОВ МЕНЫ НЕДВИЖИМОГО И ДВИЖИМОГО ИМУЩЕСТВА

Рассмотрены актуальные проблемы правового регулирования отношений, возникающих из договоров мены недвижимого и движимого имущества. Выявлены особенности договоров мены недвижимого и движимого имущества. Рассмотрены особенности порядка нотариального удостоверения договоров мены недвижимого и движимого имущества в соответствии с законодательством Украины.

Ключевые слова: договор мены, недвижимое имущество, движимое имущество, вещные права на недвижимое имущество, нотариальный процесс.

Perchkliy Inessa Mykolaivna

CERTIFICATION OF REAL ESTATE AND MOVABLES BARTER AGREEMENTS

Current problems of legal regulation of relations arising in real estate and movables barter contracts have been considered and specific features of such contracts have been clarified. Particulars of the order of notarization of Real Estate and Movables Barter Agreements according to Ukrainian legislation are considered in the Article.

Keywords: Barter Agreement, Real Estate, Movable property, property rights to real estate, notary process.

УДК 347.453.3

Швидка Вікторія Георгіївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА

Постановка проблеми. Оскільки сучасна Україна не забезпечує всіх громадян (крім тих, які потребують соціального захисту) житлом з державного або громадського фондів, більша частина населення, яка не має можливості придбати житло у власність, практично не може реалізувати своє конституційне право на житло. У зв'язку з цим назріла проблема вдосконалення альтернативних способів забезпечення конституційного права громадян на житло, яким є приватний найм житла. Надання приватного житла в тимчасове користування за певну плату є найбільш оптимальним та поширеним засобом задоволення житлової потреби громадян України у сучасних умовах. Користування житлом за договором найму (оренди) має достатньо надійне правове підґрунтя у вигляді норм глави 59 Цивільного кодексу України 2003 р. (далі – ЦК України).

Стан дослідження теми. Проблематика цивільно-правових договорів та місце приватного договору найму житла в системі цивільно-правових договорів були предметом дослідження А. В. Луця, В. В. Луця, Є. О. Мічуріна, В. Г. Олюхи, Є. О. Харитонова та ін.

Метою даного дослідження являється аналіз теоретичного та законодавчого підґрунтя присвяченого істотним умовам приватного договору найму житла, а саме, його предмету, строку дії, розміру плати за користування житлом, суб'єктного складу договору найму (оренди) житла.

Виклад основного матеріалу. При розгляді приватного договору найму житла, по-перше, необхідно зазначити, що він є цивільно-правовим договором, оскільки виступає підставою виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин, пов'язаних з використанням житла. Договір найму (оренди) житла є консенсуальним, двостороннім, відплатним, строковим, каузальним. Оскільки обов'язок передати майно (надати житло) і вносити плату виникає з досягнутої сторонами угоди, а

фактичні дії відбуваються після того, як угода укладена, приватний найм необхідно визнати консенсуальним договором [1, с. 95]. Враховуючи, що даний договір носить синалагматичний характер, тобто містить двостороннє зобов'язальний елемент, він є двостороннім договором, у якому права та обов'язки наймодавця кореспондують з правами та обов'язками наймача. Платність договору виражається в тому, що наймодавець має право на одержання доходу від надання житла в найм, а наймач має зобов'язання сплатити визначену в договорі плату. Отримання власником прибутку від надання житла в тимчасове користування характеризує комерційне підґрунтя приватного договору найму житла, що, у свою чергу, служило підставою для його найменування в зарубіжному законодавстві як «комерційного» договору найму житла. На строковість приватного договору найму житла вказує його законодавче визначення та ст. 821 ЦК України, відповідно до якої договір найму житла укладається на строк, установлений сторонами договору, а в разі, коли зазначення строку відсутнє, такий договір вважається укладеним на 5 років. Завдяки принциповому визначенню каузи (мети) цього договору – використання житла для проживання, договір найму житла вважається каузальним. Зобов'язання цільового використання житла та заборона його використання для промислового виробництва виходить із змісту ст.ст. 383, 815 ЦК України.

Змістом будь-якого договору виступає сукупність умов, що встановлюються сторонами, породжуючи їх специфічні права та обов'язки. Зміст договору складається з двох видів умов, які розподіляються на умови диспозитивні та умови імперативні. Зміст приватного договору найму житла здебільшого складають умови, що носять диспозитивний характер, які ґрунтуються на принципі свободи договору, що виражається в можливості сторін бути вільними в укладенні, визначенні умов договору та виборі контрагентів, виходячи з вимог

розумності та справедливості. В юридичній науці договірні умови заведено розділяти на три групи: істотні, звичайні та випадкові. Відповідно до ст. 638 ЦК України, договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. З урахуванням викладеного, приймаючи до уваги специфіку та сутність договору найму (оренди) житла, його істотними умовами, «вимога наявності яких впливає безпосередньо з приписів закону, але характеристика котрих конкретно визначається сторонами» [2, с. 163], є: 1 – предмет договору найму (оренди) житла; 2 – строк дії договору найму (оренди) житла; 3 – розмір плати за користування житлом; 4 – суб'єктний склад договору найму (оренди) житла [3, с. 43-44].

Першою істотною умовою, яка повинна бути визначена в договорі найму (оренди) житла, є предмет, яким відповідно до ст. 812 ЦК України може бути помешкання, зокрема квартира або її частина, житловий будинок або його частина. Помешкання, квартиру, житловий будинок та їх частини об'єднує одне основоположне поняття – житло, яке є найважливішою умовою існування людини. В юридичній літературі не сформовано загальноправове поняття «житло», оскільки його суть, значний масив правових відносин, що виникають з приводу житла в конституційному, цивільному, кримінальному, житловому, адміністративному, міжнародному праві тощо, не завжди збігаються та мають характерну специфіку.

ЦК України, виходячи із змісту ст. 379, називає житлом житловий будинок, квартиру, інші приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них. Статті 380, 382 ЦК України визначають поняття житлового будинку, яким є будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, установлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного в ній проживання; квартири, якою є ізольоване помешкання в житловому будинку, призначене та придатне для постійного проживання в ньому.

Вітчизняні науковці запропонували різні визначення поняття «житло». М. К. Галянтич розглядає житло у двох напрямках. По-перше, житло визначено як нерухоме майно, що спеціально призначено для проживання людини, відповідає певним санітарним та технічним вимогам. По-друге, з урахуванням норм міжнародних конвенцій із захисту прав людини, які ратифіковані Україною, що передбачають право на достатній життєвий рівень, який передбачає також відповідні житлові умови як підставу для природного існування людини, житло розглядається як певне немайнове благо, що забезпечує соціальні та природні умови існу-

вання людини в сучасному суспільстві [4, с. 96]. Є. О. Мічурін визначає, що житло – це квартири багатоквартирних будинків, одноквартирні будинки, кімнати в квартирах одноквартирних будинків, а також інші приміщення, призначені для постійного чи тимчасового проживання людей, що завершені будівництвом та вважаються належними у встановленому порядку до житлового фонду [5, с. 3]. Також визначення поняттю «житло» надано в п. 22 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 06.11.2009 р. № 10, відповідно до якого під житлом розуміється приміщення, призначене для постійного чи тимчасового проживання людей (будинок, квартира, дача, номер у готелі тощо), а також ті його частини, в яких може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай тощо) [6]. У ст. 812 ЦК України законодавцем обрано для позначення «житла» категорію «помешкання». Ця сама стаття встановлює основну вимогу законодавця, якій повинні відповідати помешкання, – це придатність житла для постійного проживання. Непридатність житлового приміщення визначається ступенем зношеності житла, крайня межа якої є аварійність.

Як слушно зазначає Я. В. Гуляк, вимоги стосовно придатності житлових будинків для постійного проживання конкретизовані в ч. 1 ст. 380 ЦК України, згідно з якою житловим будинком є будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, установлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного в ній проживання [7, с. 81].

Таким чином, житловий будинок може виступати предметом приватного договору найму житла, якщо він відповідає таким вимогам: 1) є будівлею капітального типу (відповідно до Єдиного класифікатора житлових будинків залежно від якості житла та наявності інженерного обладнання, затв. наказом Держбуду України від 30.09.1998 р. № 215), житловим будинком капітального типу вважається будівля зі строком служби від 30 до 150 років); 2) збудований з дотриманням вимог, установлених законом, іншими нормативно-правовими актами; 3) призначений для постійного проживання в ньому. Житловий будинок може бути одноквартирним, який має обладнані житлові кімнати та допоміжні приміщення. Допоміжні приміщення – це приміщення житлового будинку, призначені для забезпечення експлуатації будинку чи побутового і культурного обслуговування за місцем проживання [8, с. 327-328]. Крім того, житловим будинком визнається будівля, будівництво якої завершено, яка вве-

дена в експлуатацію приймальною комісією та за-реєстрована як житловий будинок в установленому законом порядку.

На практиці виникає чимало випадків, коли в приватний найм надаються самочинно збудовані житлові будинки та їх частини, які не відповідають вимогам придатності для постійного проживання в них.

Беручи до уваги, що предметом договору найму житла можуть бути, крім житлового будинку або його частини, також квартира або її частина, ст. 382 ЦК України встановлює, що квартирою є ізольоване помешкання в житловому будинку, призначене та придатне для постійного проживання. «Квартира – це конструктивно відокремлена функціональна частина дво- або багатоквартирного житлового будинку, яка призначена та за санітарно-технічними нормами придатна для постійного в ній проживання» [9, с. 262]. «Кімнатою є жила приміщення, обмежене стінами від підлоги до стелі, у квартирі, житловому будинку, яке має вихід у місця спільного користування і в якому згідно з діючими санітарними нормами можливо обладнання спальних місць (ст. 22 законопроекту)» [10, с. 145]. Не вважаються ізольованими частини кімнати або кімната, пов'язана з іншою кімнатою спільним входом. При цьому «предметом договору найму в будинку (квартирі) приватної власності може бути як ізольоване, так і неізольоване жила приміщення (кімната, пов'язана з іншою кімнатою спільним входом), а також частина кімнати» [11, с. 107]. На нашу думку, квартира або житловий будинок, частина квартири або частина житлового будинку повинні бути ізольованими, оскільки проживання сторін договору в неізольованому житловому приміщенні повертає прогресивне цивільне законодавство в дореволюційний період. Враховуючи, що відповідно до ч. 1 ст. 812 ЦК України предметом договору найму (оренди) житла можуть бути квартира або її частина, житловий будинок або його частина, у ч. 2 зазначеної статті пропонуємо внести доповнення, відповідно до якого, крім придатності помешкання, зазначити також критерій його ізольованості. З урахуванням викладених міркувань, редакція ч. 2 ст. 812 ЦК України може виглядати таким чином: «Помешкання має бути ізольованим та придатним для постійного проживання в ньому».

Іншою істотною умовою приватного договору найму житла є строк. Чинне цивільне законодавство дозволяє сторонам договору найму (оренди) житла самостійно встановлювати строк користування житлом. При цьому, у разі не зазначення сторонами конкретного строку, цей договір вважається укладеним на 5 років. Зміст ст. 821 ЦК

України став поштовхом для виділення в юридичній літературі різновидів договору найму (оренди) житла, виходячи з його строковості. Так, одні автори пропонують розрізняти такі договори найму житла: короткостроковий – на строк до одного року, середньостроковий – на строк від 1 до 5 років, довгостроковий – на строк понад 5 років. Однак, на думку Є. О. Харитонова, для такого висновку зазначена норма ЦК України підстав не дає, оскільки згадується в ній лише «короткостроковий найм» [1, с. 102]. Інші пропонують виділяти лише два види: довгостроковий та короткостроковий найм житла. Найбільш зручними, на наш погляд, є такі види, що їх виділили Я. В. Гуляк та О. С. Омельчук: 1) звичайний (із зазначеним у самому договорі строком чинності, нижня межа якого не менша одного року, а верхня визначається сторонами договору самостійно); 2) короткостроковий (на строк до одного року); 3) із строком чинності в 5 років, установленим безпосереднім приписом ч. 1 ст. 821 ЦК України, оскільки сторони договору найму житла самостійно не визначили строку чинності зазначеного договору. Крім того, ст. 822 ЦК України містить запропоновану ще римським правом норму про *tacito locatio* – мовчазний найм, відповідно до якої якщо наймодавець не попередив наймача, а наймач не звільнив помешкання, договір вважається укладеним на таких самих умовах і на такий самий строк.

Розмір плати за користування житлом є третьою істотною умовою приватного договору найму житла та виступає вирішальним критерієм для сторін при укладенні даного договору. Розмір плати формується відповідно до ринку житла та залежить насамперед від місця розташування, загальної площі, комфортності, упорядженості житла, сезону та строковості договору. Таким чином, розмір плати за користування житлом відносно приватного договору найму житла не зафіксований, може варіюватися в залежності від стихійності ринку та встановлюється сторонами договору. При цьому ЦК України передбачив законодавчу можливість установлення максимального розміру плати за користування житлом, коли плата, встановлена в договорі, не може перевищувати цього розміру. І хоч такого граничного розміру плати за користування житлом поки ще не зафіксовано, ми приєднуємося до висловленої точки зору про те, що в Україні існує реальна необхідність установлення максимального розміру плати за користування житлом «для боротьби з проявами недобросовісної конкуренції, що встановлюють монополісти на ринку найму житла» [12, с. 303]. З метою захисту цивільних прав сторін договору найму (оренди) житла, ст. 820 ЦК України

встановлює правило про заборону односторонньої зміни розміру плати за користування житлом, якщо інше не буде задекларовано в тексті договору, а також зобов'язує наймача своєчасно в обумовлений договором строк вносити плату за користування житлом. Якщо такий строк не прописаний у тексті договору, наймач вносить плату за користування житлом щомісяця.

Однією з головних істотних умов договору найму (оренди) житла є його суб'єктний склад, який, крім основних фігурантів договору – наймодавця і наймача, охоплює ціле коло інших учасників договору, яких можна розділити на два види: особи, що мають самостійне право користування житлом, та особи, що не мають самостійного права користування житлом. До осіб, що мають самостійне право користування житлом за договором найму (оренди) житла, належать особи, які постійно проживають разом із наймачем, інші особи, які мають право користування житлом; до осіб, що не мають самостійного права користування житлом, належать тимчасові мешканці та піднаймачі. Інших

учасників договору найму (оренди) житла, виходячи із ст. 825 ЦК України, можна назвати особами, за дії яких відповідає наймач. Відповідно до ст. 813 ЦК України, сторонами в договорі найму житла можуть бути фізичні та юридичні особи. Так, сторонами договору найму житла, з одного боку, є наймодавець – фізична чи юридична особа, якій на праві приватної власності належить предмет договору, який за плату надається в користування, з іншого – наймач, яким може бути фізична чи юридична особа, що тимчасово за плату користується предметом договору.

Висновки. Для розширення та посилення захисту цивільних прав наймача договору найму (оренди) житла пропонуємо крім придатності помешкання, зазначити також критерій його ізолюваності. Крім того, слід встановити граничний розмір плати за користування житлом, оскільки в Україні існує реальна необхідність установа такого максимального розміру задля боротьби з проявами недобросовісної конкуренції, що встановлюють монополісти на ринку найму житла.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Житлове право України : навч. посіб. / за ред. Є. О. Харитоновна. – К. : Істина, 2008. – 160 с.
2. Правове регулювання житлових відносин в Україні : навч.-довід. вид. / за заг. ред. Є. О. Харитоновна. – Х. : Одиссей, 2008. – 456 с.
3. Омельчук О. С. Щодо визначення істотних умов договору найму житла / О. С. Омельчук // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 41. – С. 42-50.
4. Житлове законодавство України: стан та шляхи удосконалення : монографія / за заг. ред. М. К. Галянтича. – К. : КВІЦ, 2006. – 564 с.
5. Мічурін Є. О. Цивільний договір як один із засобів реалізації права на житло : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Є. О. Мічурін. – Х. : Ун-т внутр. справ, 2000. – 16 с.
6. Про судову практику у справах про злочини проти власності [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>
7. Гуляк Я. В. Договір найму (оренди) житла за цивільним законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ярослава Володимирівна Гуляк. – О., 2005. – 204 с.
8. Зобов'язальне право України : підручник / за ред. Є. О. Харитоновна, Н. Ю. Голубевої. – К. : Істина, 2011. – 848 с.
9. Цивільний кодекс України : коментар / за ред. Є. О. Харитоновна. – Х. : Одиссей, 2003. – 856 с.
10. Цивільне право України. Договірні та не договірні зобов'язання : підручник / С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик [та ін.]; за заг. ред. С. С. Бичкової. – 2-е вид., змін. та доп. – К. : КНТ, 2008. – 498 с.
11. Галянтич М. Здійснення та судовий захист суб'єктивних житлових прав : монографія / М. Галянтич, А. Дрішлюк, Л. Лічман. – Київ ; Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. – 496 с.
12. Галянтич М. К. Житлове право України : навч. посіб. / М. К. Галянтич. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 528 с.

Швидка Вікторія Георгіївна

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА

У статті досліджуються істотні умови договору найму (оренди) житла. Особливу увагу приділено поняттям «житло», придатність та ізолюваність житла, визначенню видів договору найму (оренди) житла, виходячи зі строку його дії, а також фіксованому розміру плати за проживання. Вносяться пропозиції стосовно розширення та посилення захисту цивільних прав наймача договору найму (оренди) житла.

Ключові слова: договір найму (оренди) житла, істотні умови договору найму (оренди) житла, житло, сторони договору найму (оренди) житла, захист цивільних прав.

УДК 341.174

Шевченко Валерія Марківна

кандидат юридичних наук, приватний нотаріус

Чорноморського міського нотаріального округу Одеської області

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОФОРМЛЕННЯ СПАДЩИНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОВЕДЕННЯМ АТО

Постановка проблеми. Сучасні соціально – економічні умови зумовлюють підвищену увагу суспільства до прав і обов'язків людини, які перейдуть у складі спадщини до інших осіб – спадкоємців. Склад спадщини охоплює широке коло різноманітних прав і обов'язків спадкодавця, носієм яких він був за життя, та які не припинилися у зв'язку зі смертю. У зв'язку із загостреною ситуацією в населених пунктах України, на території яких органи державної влади України тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, питання оформлення спадщини після смерті особи, останнє місце проживання якої був такий населений пункт (або коли місце проживання спадкодавця невідомо, а нерухоме майно або основна його частина, у разі відсутності нерухомого майна – основна частина рухомого майна знаходиться на зазначеній території) мають стати предметом дослідження.

Метою даної статті є науково-практичний аналіз норм чинного законодавства для їх врахування у діяльності нотаріуса в процедурі оформлення спадщини після смерті особи, останнє місце проживання якої був населений пункт, на території якого органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження (або коли місце проживання спадкодавця невідомо, а нерухоме майно або основна його частина, у разі відсутності нерухомого майна – основна частина рухомого майна знаходиться на зазначеній території). В межах зазначеної публікації буде розглянуто декілька основних питань, які викликають найбільші труднощі в нотаріальній практиці при оформленні спадщини після смерті зазначеної категорії осіб.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку із загостренням ситуації в зоні проведення антитерористичної операції оформити спадщину на непідконтрольній Україні території не просто клопітно, а

неможливо. Це пов'язано з тим, що всі документи, видані органами влади невизнаних республік, не мають юридичної сили ні в Україні, ні у світі. Згідно ст. 1221 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) (в редакції, яка діяла до 04.03.2015 року) місцем відкриття спадщини вважалось виключно останнє місце проживання спадкодавця, а якщо місце проживання спадкодавця невідоме, – місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна. Тому, зазначена ситуація вимагала врегулювання на законодавчому рівні, що й було зроблено.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення реалізації права на спадкування», який набрав чинності 04 березня 2015 року статтю 1221 ЦКУ було доповнено частиною третьою, якою передбачено можливість в особливих випадках встановлювати місце відкриття спадщини законом. Так відповідно до статті 9¹ Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» у разі якщо останнім місцем проживання спадкодавця є населений пункт, на території якого органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, затверджений рішенням Кабінету Міністрів України, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні спадкового майна, або вимоги кредиторів.

Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, а нерухоме майно або основна його частина, у разі відсутності нерухомого майна – основна частина рухомого майна знаходиться на території, передбаченій частиною першою цієї статті, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового

майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні спадкового майна, або вимоги кредиторів.

Спадкова справа підлягає реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Законом України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» передбачено, що перелік населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, затверджується рішенням Кабінету Міністрів України.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1085-р від 07 листопада 2014 року затверджений «Перелік населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження» (слід звертати увагу на зміни, які вносяться в зазначене Розпорядження: станом на 10.03.2017 року внесені зміни згідно з Розпорядженнями КМУ № 128-р від 18.02.2015 року, № 428-р від 05.05.2015 року, № 1276-р від 02.12.2015 року).

Згідно підпункту 2.1. пункту 2 глави 10 Розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (далі – Порядок) спадкова справа заводиться нотаріусом за місцем відкриття спадщини, тобто нотаріус, яким прийнята перша заява, що свідчить про волевиявлення особи щодо спадкового майна осіб, останнім місцем проживання яких є населений пункт, на території якого органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, заводить спадкову справу та вчиняє всі дії, передбачені чинним законодавством для оформлення спадщини та видає свідоцтво про право на спадщину (глава 10 Розділу II Порядку).

Згідно п. 1 розділу 2 частини II Методичних рекомендацій щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя (Схвалених рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р.), спадкова справа на майно та майнові права померлого на території України спадкодавця, може бути заведена тільки одна. Спадкова справа заводиться за місцем відкриття спадщини.

Згідно підпункту 1.5. пункту 1 глави 11 Розділу II Порядку, свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з них видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини.

Згідно підпункту 1.2. пункту 1 глави 9 Розділу II Порядку, нотаріус за місцем відкриття спадщини за заявою заінтересованих осіб або з власної ініціативи вживає заходів щодо охорони спадкового майна. Згідно підпункту 1.3. пункту 1 глави 9 Розділу II Порядку, заходи щодо охорони спадкового майна вживаються зазначеним нотаріусом або нотаріусом за місцезнаходженням майна, якому нотаріус, який веде спадкову справу, надіслав доручення.

Враховуючи викладене, можливо зробити висновок, що нотаріус, яким за місцем подання першої заяви заведено спадкову справу після смерті особи, останнім місцем проживання якого був населений пункт, на території якого органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження (або коли місце проживання спадкодавця невідомо, а нерухоме майно або основна його частина, у разі відсутності нерухомого майна – основна частина рухомого майна знаходиться на зазначеній території), має право на сьогодні здійснити всі необхідні та передбачені чинним законодавством України дії щодо оформлення спадщини та при наявності у спадковій справі всіх необхідних документів, видати свідоцтво про право на спадщину (підпункт 4.12. пункту 4 глави 10 Розділу II Порядку) та свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з них. При цьому, перелік необхідних документів для вчинення цих нотаріальних дій не залежить від особливостей пов'язаних з місцем відкриттям спадщини.

Що стосується перевірки факту смерті спадкодавця та часу відкриття спадщини слід зазначити, що згідно Наказу Міністерства юстиції України № 953/5 від 17.06.2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту прав громадян на території проведення антитерористичної операції» (в якій постійно вносяться зміни щодо переліку населених пунктів):

– тимчасово припинений доступ користувачів до Єдиних та Державних реєстрів інформаційної системи Міністерства юстиції України, а саме: Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиного реєстру довіреностей, Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень, Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, до закінчення антитерористичної операції на сході України на території: (станом на 10.03.2017 року) Луганської області – Антрацитівського, Краснодонського, Лутугинського, Перевальського, Слов'яносербського, Свердловського районів, міст Алчевськ, Антрацит, Брян-

ка, Кіровськ, Красний Луч, Краснодон, Луганськ, Первомайськ, Ровеньки, Свердловськ, Стаханов; Донецької області – Амвросіївського, Мар'їнського, Новоазовського, Старобешівського, Тельманівського, Шахтарського, Ясинуватського районів, міст Горлівка, Докучаєвськ, Донецьк, Жданівка, Кіровське, Макіївка, Єнакієве, Сніжне, Харцизьк, Ясинувата, Торез, Шахтарськ, Дебальцеве, Світлодарськ;

– тимчасово призупинено проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, повторну видачу свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану та видачу витягів з Державного реєстру актів цивільного стану громадян відділами державної реєстрації актів цивільного стану, що знаходяться на території: (станом на 10.03.2017 року) Луганської області (Антрацитівського, Краснодонського, Лутугинського, Перевальського, Слов'яносербського, Свердловського районів, міст Алчевськ, Антрацит, Брянка, Кіровськ, Красний Луч, Краснодон, Луганськ, Первомайськ, Ровеньки, Свердловськ, Стаханов) та Донецької області (Амвросіївського, Новоазовського, Старобешівського, Тельманівського, Шахтарського, Ясинуватського районів, міст Горлівка, Докучаєвськ, Донецьк, Жданівка, Кіровське, Макіївка, Єнакієве, Сніжне, Харцизьк, Ясинувата, Торез, Шахтарськ, Дебальцеве).

Проведення зазначених дій здійснюється будь-яким відділом державної реєстрації актів цивільного стану, що знаходиться за межами вказаної території.

Згідно ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» (далі – Закон) (№ 2398-VI від 01.07.2010 (із змінами)) державна реєстрація актів цивільного стану у встановлених законом випадках є обов'язковою; згідно ст. 2 Закону державній реєстрації підлягають народження фізичної особи та її походження, шлюб, розірвання шлюбу у випадках, передбачених законом, зміна імені, смерть. Згідно ст. 12 Закону внесення відомостей про народження фізичної особи та її походження, шлюб, розірвання шлюбу, зміну імені, смерть здійснюється відділами державної реєстрації актів цивільного стану шляхом складання актового запису цивільного стану в електронному вигляді у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян та на паперових носіях.

Згідно ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях» (введеного в дію Указом Президента від 14.11.2014 №875/2014) доведено до відома громадян України, державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, їх посадових і службових осіб, що будь-які органи, їх посадові та службові особи, утворені, обрані, сформовані та призначені за результатами так званих виборів 2 листопада 2014 року, які проводилися в окремих районах Донецької та Луганської областей, є такими, що утворені, обрані, сформовані, призначені і діють усупереч Конституції та законам України.

Згідно ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом; будь-який акт (рішення, документ), виданий зазначеними органами та/або особами, є недійсним і не створює правових наслідків.

Враховуючи викладене, при отриманні свідоцтва про смерть, виданого на території Донецької або Луганської областей, нотаріусу необхідно перевірити факт державної реєстрації актового запису про смерть у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян. Згідно ст. 46-1 Закону України «Про нотаріат» нотаріус під час вчинення нотаріальних дій обов'язково використовує відомості єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції України, в тому числі Державного реєстру актів цивільного стану громадян. На сьогодні законодавчо та фактично нотаріус має безпосередній доступ до Державному реєстрі актів цивільного стану та згідно п. 1.3. Інструкції з ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян, затвердженої наказом МЮУ № 1269/5 від 24.07.2008 року (далі – Інструкція) (із змінами) нотаріус шляхом безпосереднього доступу у випадках, передбачених законом, може отримати такі форми витягів: витяг з Реєстру, що містить окремі відомості певного актового запису цивільного стану, зміни та іншу інформацію, унесену до нього, або відомості про відсутність такого запису; повний витяг з Реєстру, що містить усі відомості певного актового запису цивільного стану, зміни та іншу інформацію, унесену до нього, або відомості про відсутність такого запису.

Згідно п. 3.1. Інструкції витяг з Реєстру отримується шляхом безпосереднього доступу незалежно

від місця державної реєстрації акту цивільного стану та місця проживання заявника.

Згідно п. 16 Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2007 року № 1064, на безоплатне отримання витягу з Реєстру мають право: суди (судді), органи досудового розслідування, нотаріуси та інші органи державної влади (посадові особи), органи місцевого самоврядування (посадові особи), якщо запит зроблено у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених актами законодавства.

Що стосується виконання обов'язку щодо перевірки місця відкриття спадщини та кола спадкоємців, які прийняли спадщину слід зазначити, що згідно статей 68, 69 Закону України «Про нотаріат» нотаріус або в сільських населених пунктах – посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, при видачі свідоцтва про право на спадщину за законом серед іншого перевіряє місце відкриття спадщини, наявність підстав для закликання до спадкоємства за законом осіб, які подали заяву про видачу свідоцтва, склад спадкового майна, а також перевіряє коло осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині.

Згідно підпунктів 1.2., 1.12., 1.13., 1.14. пункту 1 глави 10 розділу II Порядку, при зверненні спадкоємця у зв'язку з відкриттям спадщини серед іншого нотаріус з'ясовує відомості стосовно місця відкриття спадщини та кола спадкоємців. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця відповідно до статті 29 ЦКУ, а якщо спадкодавець мав декілька місць проживання, місцем відкриття спадщини вважається останнє місце реєстрації спадкодавця. Місце відкриття спадщини підтверджується: довідкою житлово-експлуатаційної організації, довідкою правління житлово-будівельного кооперативу про реєстрацію (постійне місце проживання) спадкодавця; записом у будинковій книзі про реєстрацію (постійне місце проживання) спадкодавця, довідкою адресного бюро, довідкою райвійськкомату про те, що спадкодавець до призову на військову службу проживав за відповідною адресою. Місце відкриття спадщини не може підтверджуватись свідоцтвом про смерть. А у разі відсутності у спадкоємців документів, що підтверджують місце відкриття спадщини, нотаріус роз'яснює спадкоємцям їх право на звернення до суду із заявою про встановлення місця відкриття спадщини. У такому випадку місце відкриття спадщини підтверджується копією рішення суду, що набрало законної сили.

Враховуючи викладене, а також те, що спадкоємець, який постійно проживав разом із спад-

кодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 ЦКУ, він не заявив про відмову від неї (ч. 3 ст. 1268 ЦКУ), отримання нотаріусом від спадкоємців документу, що підтверджує останнє місце проживання (реєстрації) спадкодавця та перелік осіб, які постійно проживали разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, є обов'язковим.

Згідно п. 8.1. розділу VIII Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22 листопада 2012 року № 1077, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 грудня 2012 року за № 2109/22421, відомості про місце проживання/перебування особи та інші персональні дані особи надаються адресно-довідковими підрозділами територіальних органів ДМС України і підрозділами ДМС України за запитом осіб, органів державної влади, підприємств, установ, організацій, закладів щодо доступу до персональних даних за формою, наведеною в додатку 18 до цього Порядку (далі – запити), та оформлюються відповідно до частини четвертої статті 16 Закону України «Про захист персональних даних» за умови згоди суб'єкта персональних даних, наданої володільцю бази персональних даних на обробку цих персональних даних, або відповідно до вимог закону.

Згідно п. 8.8. розділу VIII Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів, довідки про реєстрацію місця проживання/місця перебування особи надаються за запитом самої особи або її законного представника, а також іншої особи (додаток 21) за умови надання особою, щодо якої запитується інформація, згоди на надання інформації про неї. Запит подається до територіального підрозділу або територіального органу ДМС України за місцем проживання, а після утворення центрів надання адміністративних послуг – до відповідного центру.

Згідно ст. 46 Закону України «Про нотаріат» нотаріус має право витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії.

Згідно п. 30 Переліку адміністративних послуг органів виконавчої влади, які надаються через центр надання адміністративних послуг (який є додатком до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 травня 2014 р. № 523-р) «Оформлення та видача довідки про реєстрацію місця проживання або місця перебування особи» є адміністративною послугою. Інформацію

щодо адреси, за якою здійснюється прийом громадян Управлінням Державної міграційної служби України у Луганській області та у Донецькій області та телефони для зв'язку можливо отримати за наступними посиланнями: по Донецькій області – <http://dn.dmsu.gov.ua/> та по Луганській області – <http://lg.dmsu.gov.ua/>.

При неможливості отримання нотаріусом інформації про останнє місце проживання спадкодавця (останнє місце реєстрації спадкодавця) та переліку осіб, які постійно проживали разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, оформлення спадщини без з'ясування цих фактів в судовому порядку, не є можливим оскільки наразі не існує жодного з передбачених діючим законодавством механізму вирішення цих питань іншим чином ніж у судовому порядку.

З приводу отримання витягу з Державного земельного кадастру про земельну ділянку, що є у складі спадкового майна слід звернути увагу на те, що його можливо замовити з використанням онлайн-послуги Держгеокадастру через Публічну кадастрову карту (наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комуналь-

ного господарства України № 144 від 25.06.2015 року, зареєстровано в МЮ України 03.07.2015р. за № 779/27224) та отримати його в паперовому вигляді в зручному для замовника Центрі надання адміністративних послуг.

Висновки. Оформлення спадщини після смерті особи, останнє місце проживання якої був населений пункт, на території якого органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження (або коли місце проживання спадкодавця невідомо, а нерухоме майно або основна його частина, у разі відсутності нерухомого майна – основна частина рухомого майна знаходиться на зазначеній території), є актуальним з огляду на нестабільність ситуації на непідконтрольних Україні територіях, а також потребує в подальшому вирішення ряду проблемних питань, які породжують конфліктні ситуації на практиці. Основними серед цих проблем є необхідність отримання нотаріусом інформації з документів та/або самих документів (копій, виписок з них), які залишені відповідними органами на непідконтрольній Україні території, та містять відомості, які відсутні в існуючих на території України електронних реєстрах.

Шевченко Валерія Марківна

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОФОРМЛЕННЯ СПАДЩИНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОВЕДЕННЯМ АТО

Стаття присвячена проблемам з оформлення спадщини спадкоємцями осіб, останнє місце проживання яких був населений пункт проведення АТО або коли місце проживання спадкодавця невідомо, а нерухоме майно або основна його частина, у разі відсутності нерухомого майна – основна частина рухомого майна знаходиться на зазначеній території.

Ключові слова: АТО, оформлення спадщини, антитерористична операція, проблеми у оформленні спадщини.

Шевченко Валерія Марковна

ОТДЕЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОФОРМЛЕНИЯ НАСЛЕДСТВА В СВЯЗИ С ПРОВЕДЕНИЕМ АТО.

Статья посвящена проблемам оформления наследства наследниками лиц, последнее место проживание которых был населенный пункт проведения АТО или, когда место проживания наследодателя неизвестно, а недвижимое имущество или его часть, в случае отсутствия недвижимого имущества – основная часть движимого имущества, находятся на указанной территории.

Ключевые слова: АТО, оформления наследства, антитеррористическая операция, проблемы в оформлении наследства.

Shevchenko Valeriya Markovna

SPECIFIC PROBLEMS IN THE SUCCESSION PROCESS ON ACCOUNT OF ATO

Being in the process of ATO, successors of testators from the territory of ATO faces a list of problems, which cause some peculiarities for them during the succession process. The article is devoted to description of and resolution of some of the problems according to this special situation.

Keywords: ATO, succession process, problems in succession process, antiterroristic operation.

лікування, профілактичні заходи, які проводяться під час захворювань, травм, пологів, а також медичний огляд та деякі інші види медичних робіт. Зміст же близького до «медичної допомоги» поняття «медична послуга» до цього часу залишається не визначеним не тільки в нормативних актах, а й у медичній літературі. Таким чином, Конституційний Суд України констатував факт відсутності визначень поняття «медична послуга» [3]. На жаль, нормативному рівні дане питання досі не врегульоване.

Слушною щодо визначення сутності послуг є позиція С.В. Антонова. Так, медична послуга – це вид професійної або господарської діяльності медичних закладів (організацій), фізичних осіб-підприємців, які займаються приватною юридичною практикою, що включає застосування спеціальних заходів стосовно здоров'я (результатом яких є поліпшення загального стану, функціонування окремих органів або систем організму людини) чи спрямованих на досягнення певних естетичних змін зовнішності [1, с. 18].

Деякі вчені визначають медичну послугу як технологічний процес, що виходить за межі медичної допомоги та надається на платній основі по проханню фізичної особи (Гіжеський В.К., Головченко В.В., Ковальський В.С.) [4, с. 74].

С.С. Шевчук медичною послугою називає одну з різновидів послуг, сферою застосування якої є ті суспільні відносини, в яких громадяни для задоволення своїх особливих потреб, що визначаються здебільшого, станом їхнього здоров'я, отримують особливу споживчу вартість у вигляді спеціалізованої медичної діяльності медичної організації або окремого фахівця в галузі медицини. Він також зазначає, що медична послуга – категорія економіко-правова. Така послуга має певну вартість – грошовий вираз тієї цінності, яку вона представляє. До неї вносяться витрати виробництва послуг, її собівартість, а також вигода (фінансовий інтерес виробника послуги), яка повинна покривати потреби відтворення, щоб відповідна діяльність була рентабельною. Отже, у вартість медичної послуги вносяться потреби, які виправдовують витрати, і можливості окупності вкладень за рахунок прибутку, що здобувається. Тому для виробника медичної послуги вона завжди відплатна, зокрема у випадках надання такої послуги певному громадянину без утримання з нього плати [5, с. 77-78].

Медичну послугу також пропонується визначати як діяльність послугодавця, що спрямована на досягнення такого результату, корисні властивості якого здатні задовольнити потреби особи у відновленні і (або) підтриманні її здоров'я, безпосередньо в процесі протікання доцільної діяльності послугодавця, який не має упредметненого вираження (

матеріальної форми) і не може бути гарантований послугодавцем [6, с. 213-215].

Як правило серед критеріїв розмежування понять «медична допомога» та «медична послуга» виділяють місце надання послуг та механізм фінансування оплати за їх надання. Згідно ч. 3 ст. 49 Конституції України у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична послуга надається безоплатно. Відповідно, у приватних суб'єктів здійснення медичної діяльності медичні послуги надаються, як правило, на платній основі. За переконанням Н. Гайдай ще одним критерієм може бути стан, у якому пацієнту необхідно надати медичну допомогу або послугу [7, с. 55-58]. Однак, зазначені критерії розмежування є досить умовними. Адже невідкладна допомога, що надаватиметься у приватній клініці може також вважатися медичною допомогою. Разом з тим стан, у якому пацієнту може надаватись медична допомога також є неоднозначним критерієм.

С.В. Антонов до критеріїв розмежування даних відносить також мету (кінцевий результат). Метою всіх дій медичного закладу при зверненні особи для лікування є поліпшення здоров'я людини, а її результатом – відсутність проявів хвороби (одужання). У випадку, коли звертається здорова людина, яка лише бажає вдосконалити окремі риси своєї зовнішності, результатом медичного втручання будуть естетичні зміни. Таким чином, при наданні медичної послуги може досягатися не лише лікувальний (відновлювальний) результат, а ще й додатковий естетичний ефект. Медична допомога завжди спрямована на досягнення лікувального, діагностичного або профілактичного результату. Автор зазначає, що у межах медичної послуги може надаватися і допомога, тому медична допомога може бути частиною медичної послуги.

Протилежну точку зору висловлює О. Беденко-Зваридчук, яка також намагалася у своїх працях розмежувати «медичну послугу» та «медичну допомогу». Зокрема, медичні послуги визначаються як вид взаємовідносин щодо надання медичної допомоги, врегульований договором на надання медичної послуги. При цьому медична послуга – це одна із складових медичної допомоги. Вона не тождна медичній допомозі, тому що медична допомога ширша за своїм змістом [8].

Разом з тим спеціальними властивостями медичної послуги є: вона невідчутна і не може бути збережена, її не можна відокремити від джерела, не постійна за якістю, не має чіткої товарної форми і споживчих властивостей.

Однак, в правовому розумінні «медичну допомогу» і «медичні послуги» можна розрізнити за режимом правового регулювання. Так, надання ме-

дичної допомоги регулюється нормами публічного права, в той час як надання медичних послуг – нормами приватного права [7, с. 57].

Адже, маючи економічний зміст, медичні послуги набувають форми майнових відносин, а, отже, стають предметом регулювання цивільного права. Принципами такого регулювання є свобода волевиявлення і юридична рівність сторін. В разі оплатного надання послуг пацієнт і лікар (медична установа) укладають договір про вчинення певних дій. Пацієнт виконанням цього договору задовольняє немайновий інтерес, лікар (медична установа) – майновий. Якщо з боку послугодавця виступає державна або комунальна установа, пацієнт задовольняє все той же немайновий інтерес. Установа – виконує свої функції з надання послуги. Проте і в першому, і в другому випадку послуга має однаковий зміст і результат. Отже, державна (комунальна) установа виконує свою функцію по безкоштовному наданню послуги, при цьому послуга не перестає бути послугою і не перетворюється в медичну допомогу [9, с. 46].

Проведене дослідження дає змогу визначити поняття медична послуга як професійну діяльність медичних закладів (організацій) чи фізичних осіб – підприємців, які займаються приватною медичною практикою, відповідно до існуючих медичних стандартів, що включає застосування спеціальних заходів стосовно здоров'я у вигляді медичного втручання, потенційним результатом якого є поліпшення загального стану чи функціонування окремих органів або систем організму людини, а також (або) досягнення певних естетичних змін зовнішності.

Серед характерних ознак медичних послуг необхідно також зазначити наступні:

1) задовольняє потребу особи в медичній допомозі з метою охорони та зміцнення її здоров'я;

2) невизначеність необхідності медичної послуги, оскільки та чи інша медична допомога стає необхідною в разі погіршення стану здоров'я і споживач не може знати завчасно коли і в якому об'ємі йому знадобиться медична послуга;

3) протяжність медичної послуги в часі. В цілому різноманітні медичні послуги охоплюють все життя людини, тому в їх наданні беруть участь медичні працівники різного профілю в різний час. Необхідно також враховувати, що в кожному конкретному випадку не існує чіткого уявлення про строки проявлення результату, необхідності додаткових досліджень, а проміжок часу між завершенням послуги та настанням очікуваного результату може виявитись доволі великим;

4) індивідуальність, несталість та суб'єктивна оцінка якості. Якість медичних послуг формується шляхом поєднання та узгодження очікувань пацієнтів із сприйняттям від їх реального споживання,

тому оцінка якості послуги є досить суб'єктивною. Крім того, необхідно враховувати, що одна і та ж сама медична послуга може дати зовсім протилежний ефект у різних людей;

5) комплексність медичної послуги, адже послуги у сфері охорони здоров'я часто мають складну структуру, тобто включають в себе декілька «простих» послуг і є результатом діяльності декількох категорій медичних працівників;

6) метою завжди виступає вплив на здоров'я пацієнта який носить нематеріальний характер, але обов'язково тягне за собою матеріальні зміни в організмі людини;

7) мають публічний характер та надаються усім особам, які звертаються за їх отриманням;

8) не підлягає повній стандартизації, тому що не можна заздалегідь передбачити всі фактори (вік пацієнта, давність хвороби тощо);

9) підвищені вимоги з боку держави, зокрема до суб'єкта їх надання (наприклад, суб'єкт надання медичних послуг повинен відповідати єдиним кваліфікаційним вимогам, мати ліцензію на заняття медичною практикою, проходити акредитацію).

Якість медичної послуги є однією з найскладніших категорій. Це пов'язано з тим, що вона залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних процесів, які важко виявити та ідентифікувати, які залежать чи не залежать від лікаря і пацієнта.

В першу чергу вона залежить від майстерності і професіоналізму лікаря-виконавця, медичного персоналу, від їх сумлінності і вміння, від наявності відповідних сучасних медико-технічних засобів, від адекватних науково обгрунтованих прийомів консультування і лікування, від дотримання лікарями та медичним персоналом етичних норм, включаючи клятву.

Можна виділити прямі і непрямі фактори, що впливають на якість медичних послуг. Непрямі фактори включають в себе показники, пов'язані з:

– рівнем розвитку інфраструктури: обладнання медичної установи, місце знаходження організації, наявність місця для паркування, технічного обладнання та наявність сучасних інформаційних систем догляду за пацієнтом;

– рівнем сервісу: підтримання чистоти, люб'язний персонал, швидкість обслуговування, і т.д.

Ця група обговорює якісні характеристики управлінського персоналу, інформаційних ресурсів, засобів, технологій, трудових відносин в організації (корпоративна та організаційна культура), умов і мотивації.

Прямі фактори пов'язані з процесом надання медичної послуги. Ці чинники включають в себе: точність діагностики, точність при призначенні ліку-

вання захворювань відповідно до принципів і стандартів сучасних технологій і профілактики захворювань, виявлення захворювань і т.д., таким чином, безпосередньо пов'язані з якістю роботи лікарів та медсестер.

Вивчення питань якості медичних послуг свідчить, що це – комплексний показник, що укладається, з цілого ряду окремих факторів. У свою чергу, кожен із зазначених факторів характеризується цілим комплексом одиничних показників. Найвищий рівень якості послуги в цілому можливий, тільки якщо він задовольняє усім запропонованим вимогам розглянутих факторів.

Основними критеріями якості медичної послуги є:

1) інформаційні показники медичної послуги – отримання у доступній для пацієнта формі наявної інформації про стан його здоров'я, відомостей про результати обстеження, наявності захворювання, його діагноз і прогноз, методи лікування і пов'язані з ними ризики, можливі варіанти медичного втручання, їх наслідки та результати проведеного лікування;

2) кваліфікаційні вимоги до лікарів – виконання вимог до професійної компетенції, обсязі знань, практичних умінь і навичок лікарів;

3) професійні якості лікаря – прояв компетенції у проведенні методик лікування, узгодженість дій і спадкоємність;

4) професійність надання медичної послуги – обґрунтованість, адекватність визначення обсягу лікування, дотримання технології діагностики і лікування, отримання позитивного (очікуваного) результату наданої медичної допомоги щодо стану здоров'я пацієнта;

5) якісні показники самого процесу надання послуги – задоволеність хворого лікарським і медсестринським обслуговуванням [10, с. 22-26].

Разом із тим невіддільним від поняття якості медичних послуг є поняття безпеки медичних послуг. Для України проблема забезпечення безпеки пацієнтів більш ніж актуальна.

Безпека медичної послуги – це безпека послуги для життя, здоров'я, майна пацієнта при звичайних умовах її надання з урахуванням обґрунтованого ризику, а також безпека процесу надання послуги.

Дефект надання медичної допомоги – дія (бездіяльність) медичного персоналу, при якому допомога (послуга) не відповідає обов'язковим вимогам, передбаченим законом або умовами договору; порушені вимоги нормативних актів, наказів, стандартів, правил, інструкцій, положень, настанов; порушені звичаї ділового обороту які зазвичай пред'являють вимоги в сфері охорони здоров'я; порушені вимоги безпеки медичної послуги; допомога (послуга) не відповідає цілям, для яких дана медична допомога (послуга) зазвичай виявляється, що виразилося в заподіянні шкоди життю і здоров'ю пацієнтів.

При таких умовах (бездіяльності) можуть бути також порушені права пацієнтів; порушена технологія надання медичних послуг – неправильна діагностика, неправильне надання (ненадання) медичної допомоги; утруднення стабілізації наявного у пацієнта захворювання; створення умов і підвищення ризику для виникнення нового патологічного процесу; неоптимальний використання ресурсів медичної установи, а також порушені правила оформлення медичної документації.

Висновки. На сьогоднішній день не існує абсолютно безпечних для пацієнта методів профілактики, діагностики, лікування захворювань. Науково-технічний прогрес в медицині постійно підвищує роль людського фактора в реалізації можливих негативних наслідків (ризиків) медичних впливів.

В сучасних умовах основоположний принцип лікування «не нашкодь» все частіше вступає в протиріччя з тривожними сигналами про несприятливі випадки лікування, випадками надання неналежної медичної допомоги, погіршенням здоров'я і інвалідацією пацієнтів в результаті контакту з системою охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Антонов С. В. Правова регламентація надання медичних послуг / С. В. Антонов. Журнал: Управління закладом охорони здоров'я. – К., 2007. – С.18–22.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 1901 Кримінального кодексу України від 25 грудня 1998 року № 1-29/98 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-98>.
4. Прасов О. О. Право на медичну допомогу та його зміст / О. О. Прасов // Сучасне українське медичне право : [монографія]. – [за заг. ред. С. Г. Стеценка]. – К.: Атіка, 2010. – С. 74.
5. Шевчук С. С. Правовое регулирование возмездного оказания медицинских услуг: реалии и перспективы / С. С. Шевчук. – Ставрополь : Сев-Кав. ГТУ ; Ставрополь сервис школа, 2001. – 232 с.
6. Чехун О. В. Надання платних медичних послуг : цивільно-правові аспекти / О. В. Чехун // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 214.

7. Гайдай Н. Правове регулювання та особливості договорів про надання медичних послуг / Н. Гайдай // Юридичний журнал. – 2010. – № 10. – С. 55–58.
8. Булеца С. Б. Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Булеца Сібілла Богданівна ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса, 2016. – С. 26.
9. Венедіктова І. В. Правова природа медичних послуг / І. В. Венедіктова // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 5. – С. 44–48.
10. Правовые критерии оценки качества медицинских услуг // Медицинское право. – 2010. – № 4. – С. 22–26.

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна, Подсядло Роксолана Петрівна
МЕДИЧНІ ПОСЛУГИ ТА МЕДИЧНА ДОПОМОГА: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У даній статті проведено аналіз медичних послуг, надано їх розмежування від медичної допомоги, визначено особливості медичних послуг відповідно до норм діючого законодавства України. У статті проаналізовані фактори та критерії якості надання медичної послуги, розглянуті питання безпеки медичних послуг.

Ключові слова: медична послуга, медична допомога, якість медичних послуг, безпека медичних послуг, дефект медичних послуг.

Берназ-Лукавецкая Елена Михайловна, Подсядло Роксолана Петровна
МЕДИЦИНСКИЕ УСЛУГИ И МЕДИЦИНСКАЯ ПОМОЩЬ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

В данной статье проведен анализ медицинских услуг, предоставлено их разграничения от медицинской помощи, определены особенности медицинских услуг в соответствии с нормами действующего законодательства Украины. В статье проанализированы факторы и критерии качества оказания медицинской услуги, рассмотрены вопросы безопасности медицинских услуг.

Ключевые слова: медицинская услуга, медицинская помощь, качество, безопасность медицинской услуги, дефект медицинской услуги.

Bernaz-Lykavetskaya Olena Mihailovna, Podsiadlo Roksolana Petrivna
MEDICAL SERVICES AND MEDICAL ASSISTANCE: A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS

Abstract: This article highlights an analysis of medical services, their differentiation from medical assistance, the features of medical services according to the norms of current legislation of Ukraine. The article deals with issues related to the factors and criteria of quality of providing the medical services, the issues of safety of medical services.

Keywords: medical service, medical assistance, quality of care, safety of medical services, defects of medical services.

УДК 347.77:007(477+4)

Костова Наталія Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗКОНОДАВСТВІ ТА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ЄС

Постановка проблеми. Доступ до публічної інформації свідчить про неабияку актуальність даної теми для пересічних українців та фахівців у сфері права. В той же самий час у порівнянні з більш розвиненими країнами світу Україна все ще відстає в даній сфері. Особливо різюча різниця стає помітною під час порівняння імплементації законодавчих актів Верховної Ради та законодавчої бази ЄС.

Стан дослідження теми. Наукові розвідки з питань доступу до інформації, регулювання суспільних відносин між державними органами, органами місцевого самоврядування, територіальними органами, установами, підвідомчими державними органам та фізичними і юридичними особами в сфері отримання та поширення інформації є надзвичайно корисними в сучасний період розвитку української держави. Фактично, право на інформацію є одним з найважливіших здобутків громади на шляху до становлення демократичної держави, де реалізується ефективна участь громадян в управлінні країною і існує справжня підзвітність уряду.

Метою є способи і порядок отримання і поширення публічної інформації, визначає права і обов'язки користувачів і власників інформацією, забезпечує гарантії реалізації прав користувачів інформацією на вільне одержання та поширення публічної інформації.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день більше 80 країн світу мають закони, що регулюють взаємовідносини громадян і влади в даній сфері. В найбільш широкому розумінні принцип доступу громадськості до інформації означає, що громадяни і ЗМІ мають право на отримання інформації про державні і муніципальні закони і заходи. З теоретичної точки зору, цей принцип тісно пов'язаний з принципом свободи преси, під яким розуміється право вільного розповсюдження правдивої інформації в книгах і газетах. Ключова ідея обох принципів полягає в «максимальному розкритті інформації», тобто інформацію можна прихо-

увати від громадськості, лише тоді, коли це абсолютно необхідно, щоб запобігти нанесенню шкоди законним інтересам громадян та держави.

За оцінками більшості експертів в галузі доступу до інформації прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» стало важливим кроком в просуванні вперед у даному питанні, для законодавчого урегулювання о права кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, яке прописане в Конституції України, а також для підвищення відкритості у діяльності органів місцевої та державної влади. Право на доступ до інформації уявляє собою гарантоване право кожного отримувати безпосередньо від органів державної влади, органів місцевого самоврядування та відповідних посадових і службових осіб необхідні офіційні документи та а також іншу важливу інформацію про поточну діяльність даних органів.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» визначає механізми реалізації права на отримання інформації, в тому числі, про діяльність органів влади, прийняття нових законів тощо. В законі міститься чимало новацій, які раніше не використовувалися в українському законодавстві [1,с.57]. Закон базується на положенні, що публічна інформація є відкритою, а доступ до неї, відповідно до Закону, здійснюється на принципах:

1) прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень; 2) вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, встановлених законом; 3) рівноправності, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак. Для роботи органів державної влади досить важливим і перспективним напрямком роботи є подальше впровадження нормативно-правового забезпечення процесу доступу до публічної інформації. На нашу думку, це позитивно вплине

на розвиток громадянського суспільства, активізацію громадськості та зростання ефективності діяльності владних органів та механізмів.

Спробуємо проаналізувати основні положення Закону України «Про доступ до публічної інформації». Стаття 5 даного нормативно-правового акту регламентує забезпечення доступу до інформації такими шляхами: 1) систематичне та оперативне оприлюднення інформації: в офіційних друкованих виданнях; на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет; на єдиному державному веб-порталі відкритих даних; на інформаційних стендах; будь-яким іншим способом; 2) надання інформації за запитом на інформацію. Очевидно, що надання можливості подання запитів до державних органів і чітко прописаний в інших статтях даного закону механізм отримання відповідей на них, є серйозним кроком вперед в національному законодавстві, який дозволив на сьогоднішній день впорядкувати взаємовідносини владних структур та громадян у сфері отримання публічної інформації. Стаття 12 визначає перелік суб'єктів відносин у вищевказаній сфері. Законодавець увів певні інновації в цьому питанні, окресливши коло суб'єктів таким чином: 1) запитувачі інформації – фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень; 2) розпорядники інформації; 3) структурні підрозділи або відповідальні особи з питань доступу до публічної інформації розпорядників інформації. В цій же статті перелічено і обов'язки розпорядників інформації. Вони зобов'язані: 1) оприлюднювати інформацію, передбачену законодавством; 2) систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні; 3) вести облік запитів на інформацію; 4) визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо; 5) мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації та оприлюднення інформації; 6) надавати та оприлюднювати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації і оновлювати оприлюднену інформацію[1]. Якщо порівняти розглянуті нами правові норми із західноєвропейським законодавством, то ми знайдемо чимало паралелей. Однак, один із законодавчих документів, що регулює доступ до інформації в ЄС, Регламент (Regulation) No 1049/2001 містить ще більш широкі принципи застосування юридичних норм. Наприклад, він зобов'язує розпорядників інформації складати щорічні звіти щодо викорис-

тання інформації. Крім того, прописується принцип «надання якомога більшого можливого ефекту» в сфері реалізації права на доступ до публічної інформації. Фактично, дані норми закладають можливість моніторингу діяльності державних органів в сфері публічної інформації, їх підзвітність і можливість оцінювання ефективності їх роботи.

Треба мати на увазі, що кожна країна в ЄС має власний закон щодо доступу до публічної інформації громадян. Іноді дані законодавчі акти трактують процес отримання публічної інформації ще більш широко, ніж загальні правила ЄС. Скажімо в Члені 1 Закону про доступ до суспільної інформації Болгарії не просто прописуються права запитувачів, розпорядників інформації та обов'язки останніх. Він оперує поняттям «суспільні відносини, пов'язані з правом доступу до суспільної інформації, її повторне використання в суспільному секторі». У Члені 2 подається вичерпне визначення «суспільної інформації». Нею визнається будь-яка інформація, пов'язана з суспільним життям в Республіці Болгарія, що дає можливість громадянам складати власну думку щодо діяльності відповідних органів згідно до законодавства [2]. Як бачимо, подібне трактування доступу до публічної інформації значно ширше, ніж в українському законодавстві.

В той же час Стаття 17 Закону України «Про доступ до публічної інформації» є досить прогресивною навіть у порівнянні з законодавством ЄС, оскільки передбачає контроль за забезпеченням доступу до публічної інформації як з боку парламенту в особі Уповноваженого Верховною Радою України з прав людини, тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України, народними депутатами України, також з боку громадськості з боку громадських організацій, рад або навіть особисто громадян [3].

Повертаючись до Закону України «Про доступ до публічної інформації» необхідно виділити Статтю 23, яка дає право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації і детально регламентує ситуації, коли це можливо: 1) відмова в задоволенні запиту на інформацію; 2) відстрочка задоволення запиту на інформацію; 3) ненадання відповіді на запит на інформацію; 4) надання недостовірної або неповної інформації; 5) несвоєчасне надання інформації; 6) невиконання розпорядниками обов'язку оприлюднювати інформацію; 7) інші рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації, що порушують законні права та інтереси запитувача.

На думку В. В. Кирильчук, далеко не кожен громадянин володіє достатнім рівнем правової обізнаності для того, щоб усвідомити весь обсяг

своїх прав на доступ до інформації, яка, відповідно до українського законодавства, вважається публічною. Проблему в імplementації правових норм в сфері доступу до публічної інформації вона характеризує наступним чином: «Часто суб'єкти владних повноважень не відрізняють запит на публічну інформацію та звернення громадян (які мають різну юридичну природу), що, в свою чергу, ускладнює механізм реалізації права громадян на доступ до публічної інформації. Перш за все, дані поняття різняться між собою нормативно-правовим регулюванням. Так, питання практичної реалізації громадянами права на звернення регулюється Законом України «Про звернення громадян», а запити на інформацію – Законом України «Про доступ до публічної інформації». Дані категорії мають абсолютно різний зміст: запит на інформацію – це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні» [1].

Однієї з проблем, що дійсно становлять серйозну трудність, в сфері доступу до публічної інформації є мова викладу того, чи іншого документу. Нерідко її розуміння є бар'єром для розуміння нормативно-правових актів, різноманітних документів пересічними українцями. Один з фахівців у даній сфері Р. Калланд стверджує, що мова та практика є продуктами контексту. Якщо людина не вивчає поглиблено юридичну науку, то часто вона не може зрозуміти логіку тих чи інших нормативно-правових рішень, що виходить за межі її досвіду та практики [4].

Проводячи порівняльний аналіз законодавства України та ЄС, треба зазначити, що Польща має власний закон щодо забезпечення права доступу до публічної інформації, який було прийнято у 2001 р. Стаття 4.1. даного закону визначає, що забезпечення доступу до публічної інформації є обов'язком владних органів. Стаття 5.1. говорить про те, що право публічної інформації підлягає обмеженню в зв'язку з забезпеченням таємниці приватного життя фізичних осіб або бізнесовою та-

ємницею підприємця. Однак обмеження не стосуються відомостей про осіб, які виконують державні функції, які пов'язані з виконанням цих функцій. Стаття 6.1. дуже детально регламентує види інформації, які підлягають обов'язковому оприлюдненню. Серед іншого на увагу заслуговують: 1) заходи з внутрішньої і зовнішньої політики, в тому числі: а) наміри законодавчої і виконавчої влади; б) проекти нормативних актів; в) програми з реалізації публічних завдань, способів їх реалізації, продуктивність і наслідки реалізації цих завдань; 2) юридичні особи мають надавати наступну інформацію щодо: а) правового статусу або правової форми; б) організації, в) предмету діяльності та компетенції; г) органів та осіб, які здійснюють в них компетенцій функції; д) майна; 3) діяльність державних органів і їх організаційних підрозділів; 4) заходи державних юридичних осіб та юридичних осіб, органів місцевого самоврядування в області виконання суспільних завдань і їх діяльність в рамках бюджету і позабюджетної економіки; а) зміст і форма офіційних документів, зокрема: зміст адміністративних актів та інших резолюцій. В цілому, така детальна регламентація і форма викладення принципів доступу до публічної інформації, на нашу думку, більш сприятлива для включення у процес контролю над державними органами громадськості у порівнянні з аналогічним українським законом.

Можна зробити **ВИСНОВОК**, що національне законодавство України в сфері доступу до публічної інформації за такими критеріями як системність, несуперечливість і відповідність міжнародним стандартам знаходиться на рівні, який можна порівняти із рівнем законодавства ЄС. В той же час відповідні закони окремих країн ЄС більш є більш вдалими, з точки зору, деталізації окремих аспектів процесу розповсюдження і оприлюднення публічної інформації, містять подекуди більш широкі трактування самого поняття «публічної інформації», пов'язують його з проблемою функціонування публічної інформації в межах всієї сукупності правових відносин, що виникають в даній сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України № 2939-VI від 13.01.2011. – [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
2. Закон за доступ до общественной информация // Сборник законы. – София: АПИС. – 2000. – Кн. 8. – 93 с.
3. Кирильчук В. В. Актуальні проблеми доступу до публічної інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://3222.ua/article/aktualn_problemi_dostupu_do_publchno_nformats.htm.
4. Calland R. Freedom of information Review of impact and effectiveness of transparency and accountability initiatives / R.Calland. – London : Transparency & Accountability Initiative c/o Open Society Foundation, 2010. – 22 p.

Костова Наталія Іванівна

ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ЄС

В статті зроблено спробу українського та європейського законодавства в сфері доступу до публічної інформації. Розглянуто відповідні закони України, Польщі, Болгарії та загальноєвропейські норми. Автор дійшов висновку, що національне законодавство України в сфері доступу до публічної інформації за такими критеріями як системність і відповідність міжнародним стандартам знаходиться на рівні, який можна порівняти із рівнем законодавства ЄС.

Ключові слова: публічна інформація, доступ, права громадян, державні органи, українське законодавство.

Костова Наталья Ивановна

ДОСТУП К ПУБЛИЧНОЙ ИНФОРМАЦИИ ПО УКРАИНСКОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ СТРАН ЕС

В статье сделана попытка украинского и европейского законодательства в сфере доступа к публичной информации. Рассмотрены соответствующие законы Украины, Польши, Болгарии и общеевропейские нормы. Автор пришел к выводу, что национальное законодательство Украины в сфере доступа к публичной информации по таким критериям как системность и соответствие международным стандартам находится на уровне, который можно сравнить с уровнем законодательства ЕС.

Ключевые слова: публичная информация, доступ, права граждан, государственные органы, украинское законодательство.

Kostova Natalia Ivanovna

ACCESS TO PUBLIC INFORMATION ON UKRAINIAN LEGISLATION AND LEGISLATION OF EU COUNTRIES

Researcher in article attempts Ukrainian and European legislation in the area of access to public information. Considered relevant laws of Ukraine, Poland, Bulgaria and European norms. The author concludes that the national legislation of Ukraine in the area of access to public information by criteria such as consistency and compliance with international standards is at a level comparable to that of the EU legislation.

Keywords: public information, access, rights of citizens, public authorities, Ukrainian legislation.

УДК 347.67/68(437)

Цибульська Ольга Юріївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗАПОВІДАЛЬНИЙ ВІДКАЗ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Постановка проблеми. Офіційний курс влади України, спрямований на наближення до стандартів ЄС в усіх сферах обумовлює напрямок дослідження, що відбувся в межах цієї роботи. Чеська Республіка є членом ЄС. Її внутрішнє законодавство, відповідно, знаходиться під впливом зовнішнього чинника – ЄС, а тому на прикладі чергового дослідження правового регулювання обраної теми дослідження в окремій державі, що є учасником цього наднаціонального утворення, по-перше, викликає науковий інтерес, а по-друге, є актуальним, як вже було зазначено, у зв'язку з інтеграційними процесами нашої держави в сторону даного союзу. Разом із тим, перший чинник, що обґрунтовує актуальність цього дослідження, має пріоритетне значення, адже світові тенденції, в тому числі, в політичному напрямку, як свідчить історичний досвід, можуть змінюватись, а науковий інтерес, що є рушійною силою в будь-якій науковій сфері, можна сказати, є сталим чинником наукової діяльності.

Сучасний стан цивільно-правового регулювання спадкових правовідносин в Чеській Республіці викликає увагу також тим, що її основний акт в сфері цивільного законодавства – Цивільний кодекс (далі – ЦК Чехії [1]) є чинним з 01 січня 2014 року, а тому дослідження його норм, в тому числі норм спадкового права в частині, спрямованій на правову регламентацію можливості встановлювати в заповіті розпорядження під назвою «заповідальний відказ», є безумовно актуальним з огляду на новизну дії його норм у часі.

Підсилює інтерес дослідження норм спадкового права Чехії також розуміння того, що між нашою державою та Чеською Республікою 28 травня 2001 року було укладено Договір про правову допомогу в цивільних справах [2].

Стан дослідження теми. Станом на сьогодні дослідження проблеми, спрямованої на досліджен-

ня правового регулювання можливості розпоряджатись майном на випадок смерті за допомогою конструкції заповідального відказу в правових системах держав, що є учасниками ЄС, має фрагментарний характер. В сфері наукових досліджень є чимало праць, в яких аналізуються аналогічні відносини, але в межах національного правового поля України. Серед авторів таких робіт доцільно відзначити В.В. Васильченко, Ю.О. Заїку, В. Ігнатенко, В.В. Луця, Є.О. Рябоконт, С.Я. Фурсу, Є.І. Фурсу, Є.О. Харитонова, Н.В. Черногор, В.Ю. Чуйкову, Л.В. Шевчук та ін. Проте, як вже було зазначено, наукового аналізу встановленої проблеми на підставі дослідження норм чинного цивільного законодавства Чеської Республіки проведено не було.

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що дослідження в рамках цієї праці є актуальним та своєчасним, оскільки, по-перше, Чехія знаходиться в безпосередньому сусідстві з Україною, по-друге, Чехія входить до складу ЄС, по-третє, чинний Цивільний кодекс Чехії (далі – ЦК) є новим, оскільки набрав чинність з 01 січня 2014 року і, по-четверте, між Україною та Чеською Республікою вже шістнадцять років поспіль існує Договір про правову допомогу в цивільних справах.

Метою цієї статті є дослідження загальних положень про заповідальний відказ за Цивільним кодексом Чеської Республіки.

Для досягнення встановленої мети були поставлені такі завдання:

- здійснити аналіз норм чинного цивільного законодавства Чеської Республіки в частині регулювання загальних положень про заповідальний відказ;
- дослідити особливості правового регулювання загальних положень про заповідальний відказ;
- визначити порядок встановлення заповідального відказу;

З огляду на визначення предмету заповідального відказу можна стверджувати, що цивільним законодавством Чехії передбачена зобов'язальна конструкція заповідального відказу, в якій відказоодержувач має право вимоги до спадкоємця, а при наступному відказі – до відказоодержувача.

Достатньо чітко нормами спадкового права врегульовано питання й щодо обтяження заповідальним відказом частки в спадщині спадкоємців. Цьому питанню присвячені §§1597 – 1598. Так, заповідальні відкази обтяжують всіх спадкоємців пропорційно їх часткам, навіть якщо річ перейшла за заповітом до одного зі спільних спадкоємців. Проте це правило не буде чинним, якщо заповідач окремо визначить виконання відказу одному зі спільних спадкоємців чи відказоодержувачів.

Таким чином, можна стверджувати, що обов'язок виконати певні дії за заповідальним відказом одночасно покладаються на всіх спадкоємців незалежно від того, до кого із них перейшла річ. Виключенням з цього правила буде пряма вказівка заповідача на окремого спадкоємця як виконавця відказу.

Разом із тим, позитивним аспектом в регулюванні правовідносин, що виникають при встановленні заповідального відказу, є так звані майнові гарантії спадкоємців. Так, кожний зі спадкоємців, чия частка обтяжена заповідальним відказом, має отримати не менше $\frac{1}{4}$ від спадщини. У випадку, якщо заповідач здійснить обтяження частки спадкоємця в більшому розмірі, то спадкоємець має право на відповідне зменшення заповідального відказу (§ 1598). Такі гарантії, безумовно, є відголоском *Lex Falcidia* [3, С 263.], відомого за часів римського приватного права.

Паралельно з основним заповідальним відказом заповідач згідно з § 1599 може встановити так званий наступний заповідальний відказ. Зазначений параграф містить два випадки виконання такого відказу, а саме:

- якщо заповідач відказоодержувача обтяжить виконанням подальшого заповідального відказу, то він не звільняється від обов'язку виконати такий відказ за наявності факту, що його вартість перевищує основний заповідальний відказ;
- якщо відказоодержувач не отримає заповідальний відказ, то подальший заповідальний відказ виконає та особа, яка його прийме. Від виконання такого зобов'язання особа звільняється, якщо заповідальний відказ, який йому перейшов, був переданий особі, якій призначався такий подальший відказ.

ЦК Чехії передбачає також можливість встановити заповідальний відказ, в якому вигодонабувач

не є конкретно визначеною особою. Так, § 1600 визначає два випадки таких відказів:

- заповідальний відказ, в якому заповідач зазначив конкретну групу осіб, зокрема, родичів або бідних осіб;
- заповідальний відказ, встановлений для досягнення суспільного інтересу, благодійної та (або) іншої подібної мети.

Внаслідок встановлення одного із зазначених заповідальних відказів порядок їх виконання вирішуватиметься в такий спосіб:

- заповідач самостійно визначив такий порядок;
- якщо заповідач не визначив такий порядок, право вибору порядку такого виконання має спадкоємець;
- якщо спадкоємець не може зробити вибір, то відказоодержувачів буде встановлювати суд.

Заповідач, як вбачається зі змісту § 1601, може в заповідальному відказі встановити правонаступництво або довірче правонаступництво. Разом із тим, ця норма має відсильний характер, оскільки для таких випадків застосовуються положення §§ 1507 – 1524, які регулюють питання підпризначення спадкоємців.

Загальні положення відділу третього глави третьої ЦК Чехії містять також норми, спрямовані на регулювання питання щодо відкликання заповідального відказу. Ці норми передбачені §§1602 – 1603.

Так, вважається, що заповідальний відказ було відкликано, якщо заповідач:

- заповідану річ знищив або її було відчужено і знову не набуто;
- заповідана річ була змінена таким чином, що вона вже є іншою річчю;
- заповідана дебіторська заборгованість була стягнута та отримана.

Вважається, що заповідальний відказ не був відкликаний, якщо:

- заповідану річ набула інша особа незалежно від волі заповідача;
- заповідана річ була змінена або знищена незалежно від волі заповідача;
- боржник виконав по відношенню до заповідача передану за заповідальним відказом дебіторську заборгованість за власною ініціативою.

Висновки. На підставі вивчення норм чинного ЦК Чехії, спрямованих на регулювання загальних положень заповідального відказу, доцільним є відзначити, що дослідження даної конструкції в спадковому праві цієї держави не може обмежитись виключно межами однієї праці, а тому подальший науковий аналіз окресленої проблеми знайде своє відображення в наступних розробках в цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гражданский Кодекс Чешской Республики : Закон № 89/2012 от 03 февраля 2012 г. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://anesro.com/down/zakon/89-2012_Sb.pdf.
2. Договір між Україною та Чеською Республікою про правову допомогу в цивільних справах : Міжнародний документ від 28 травня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2006 р. – № 31. – стор. 502. – стаття 2285.
3. Римское частное право / Под ред. И. Б. Новицкого, И.С. Перетерского. – М. : Госюриздат, 1948. – 584 с.

Цибульська Ольга Юріївна**ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗАПОВІДАЛЬНИЙ ВІДКАЗ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ**

В статті досліджуються загальні положення про заповідальний відказ за Цивільним кодексом Чеської Республіки. Здійснюється аналіз норм чинного цивільного законодавства Чехії щодо визначення порядку встановлення заповідального відказу, встановлення кола осіб, на користь яких він може встановлюватись, визначення предмету заповідального відказу, дослідження порядку та способів виконання, а також підстав відкликання заповідального відказу.

Ключові слова: Цивільний кодекс Чехії, спадкування, заповіт, заповідальне розпорядження, вигодонабувач, спадкоємець за заповітом, спадкоємець за законом, зобов'язання.

Цибульская Ольга Юрьевна**ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ О ЗАВЕЩАТЕЛЬНОМ ОТКАЗЕ ПО ГРАЖДАНСКОМУ КОДЕКСУ ЧЕШСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

В статье исследуются общие положения о завещательном отказе по Гражданскому кодексу Чешской Республики. Произведен анализ норм действующего гражданского законодательства Чехии относительно определения порядка установления завещательного отказа, определения круга лиц, в пользу которых он может устанавливаться, определения предмета завещательного отказа, исследования порядка и способов выполнения, а также оснований отзыва завещательного отказа.

Ключевые слова: Гражданский кодекс Чехии, наследование, завещание, завещательное распоряжение, выгодоприобретатель, наследник по завещанию, наследник по закону, обязательство.

Tsybul'skaya Olga Yurievna**GENERALS ABOUT A LEGACY ON THE CIVIL CODE OF CZECH REPUBLIC**

In the article generals are investigated about a legacy on the Civil code of Czech Republic. The analysis of norms of current civil legislation of Czech Republic in relation to determination of order of establishment of legacy, determination of circle of persons in behalf on that he can be set, determination of the article of legacy, research of order and methods of implementation, and also grounds of review of legacy, is produced.

Key words: The civil code of Czech Republic, inheritance, the will, testamentary orders, the beneficiary, testamentary heir, the heir by law, the obligation.

Фірмовий стиль складається з різних елементів, які використовуються для просування продукту або послуги, та розповсюджується на конфігурацію (дизайн та форма) товару. Для продукту, фірмовим стилем може виступати упаковка або конфігурація самого продукту. Для послуги це може бути декор або навколишнє середовище, в якому послуга надається, наприклад, відмітний декор мережі ресторанів Hard Rock Cafe. Для того, щоб отримати захист, фірмовий стиль має бути по суті відмітним якщо тільки він не набув вторинного значення або використання і подальше його використання іншими підприємцями повинно викликати ймовірність плутанини серед споживачів [12].

Визначення фірмового стилю більш широке, та розповсюджується на «загальний вигляд товару», і «може включати такі властивості як розмір, форма, колір або комбінації кольорів, текстуру, графіку і навіть методи продаж».

Фірмовий стиль створює зовнішній вигляд який функціонує, як слово або дизайн знака, як індикатор джерела. Наприклад пляшка парфуму Шанель № 5 миттєво пізнається, як парфум Шанель № 5, навіть без назви Шанель на ній. Те ж саме справедливо стосується і для дизайну сумки Birkin від Hermes.

Судова практика свідчить, що форма, колір і розташування матеріалів дитячої лінії одягу може бути охороно спроможними як фірмовий стиль (хоча, дизайн одягу самі по собі не захищений). Практика США багата на подібні випадки, так обкладинка журналу, зовнішній вигляд, декор та стиль мережі мексиканських ресторанів, спосіб відображення вина в винному магазині можуть бути захищені як фірмовий стиль.

До найбільш відомих прикладів реєстрації фірмового стилю або зовнішнього вигляду товару та упаковки в якості товарного знаку можна віднести блакитну коробочку Tiffany, сумку Hermès Birkin, взуття Christian Louboutin із червоною підошвою, пляшка парфуму Шанель №5 [11].

Щодо кольору, в законодавстві РФ закріплено в 2014 році положення про можливість охорони таких не захищених раніше елементів, як форма, упаковка або колір, якщо такі елементи або їх комбінація набули розрізняльну здатність в результаті їх використання до моменту подачі заявки на реєстрацію товарного знаку. Це надало таким великим компаніям як Газпром, МТС та Ощадбанк можливість провести реєстрацію своїх фірмових кольорів як товарних знаків, стосовно визначених класів товарів і послуг, щодо яких вони придбали розрізняльну здатність і були зареєстровані.

Газпром зареєстрував синій колір, МТС – червоний, а Ощадбанк – зелений [7].

Наступним поширеним способом захисту творів в індустрії моди є патент на промисловий зразок. Правова охорона надається промислового зразку, що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності, якою є новизна та оригінальність.

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» охорона промислового зразка, вимагає його реєстрації, яка може зайняти більше року, та його дія обмежена країною реєстрації. Це пояснює чому захист творів в якості промислових зразків не отримав широкого застосування в індустрії моди [13].

На відміну від промислових зразків, авторське право охороняється в силу його створення і не потребує обов'язкової реєстрації. Однак, в разі порушення авторських прав, автору необхідно мати докази свого авторства. У цьому має допомогти реєстрація авторського права, яка супроводжується депонуванням матеріалу у відповідному державному органі.

Розглядаючи твори дизайнерів як твори мистецтва, а новий дизайн у значній мірі сприймається з естетичної, а не з функціональної точки зору, то доречно говорити про авторське право як механізм захисту в творів в індустрії моди. Питання щодо поширення охорони авторського права на об'єкти дизайну, його пропорції та зовнішній вигляд є досить актуальним питанням в індустрії моди.

Об'єктами авторських прав, згідно із ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», є твори науки, літератури і мистецтва незалежно від достоїнств і призначення твору, виражені в будь-якій об'єктивній формі, в тому числі в письмовій, усній формі, у формі зображення, у формі звуко- чи відеозапису, в об'ємно-просторової формі. Передбачений перелік об'єктів авторського права і включає в себе, серед іншого, твори графіки, дизайну та інші твори образотворчого мистецтва і твори декоративно-прикладного мистецтва [14].

Широке коло об'єктів авторського права передбачених законодавством дозволяє стверджувати про те, що дизайн одягу чи вироби (сумки, ювелірного виробу, оправ окулярів) також може розглядатися як об'єкт авторського права і претендувати на відповідну охорону. На даний момент, випадки звернення власника виключних прав на дизайн виробу з претензією до недобросовісного конкурента є непоширеними.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачена можливість реєстрації авторських прав та отримання свідоцтва, наявність якого може стати доказом авторства в разі його оскарження в суді та у відносинах з третіми особами при укладанні ліцензійних договорів, договорів про передачу майнових прав на об'єкти авторських прав. До того ж, реєстрація авторського права вимагає при подачі заявки надання копії матеріалів про об'єкт, що може стати доказом у разі виникнення спору щодо встановлення авторства та підтвердження факту роботи над твором [15].

Автору належать особисті немайнові та майнові права. Стосовно немайнових прав – автор може вимагати визнання свого авторства, використовувати псевдонім, дозволяти або забороняти під час публічного використання його творінь згадувати про себе, вимагати збереження цілісності твору та протидіяти будь-якій зміні та посяганню на твір. Майнові права передбачають виключне право дозволяти або забороняти використання творіння іншими особами, та діють протягом життя автора і 70 років після його смерті (ст. 14, 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

На думку ВОІВ, з правової точки зору, авторське права є найменш захищеним, в тому аспекті, що в разі його порушення, порушника важче закликати до відповідальності, ніж у випадках порушень прав власника товарного знака або промислового зразка [15].

На відміну від промислового зразка, який діє територіально, авторське право, яке виникло на території однієї країни, буде визнаватися на території інших країн на підставі міжнародних договорів і не вимагає повторної реєстрації. Також авторське право не має прив'язки до новизни, його можна зареєструвати в будь-який проміжок часу з моменту створення. Слід враховувати, що промисловий зразок, авторське право реєструється за формальними ознаками, тобто для реєстрації авторського права досить звернутися до відповідного державного органу із заявою та надати зразки того матеріалу, що депонується.

У різних країнах процес охорони інтелектуальної власності в моді влаштований відповідно до різних принципів і законів.

У США, твори індустрії моди вважаються занадто функціональними та практичними, щоб визнаватися художніми творами та отримати захист авторським правам. Що обумовлено складністю у відділенні творчої складової, наприклад орнаменту, від самого одягу, як функціональної складової.

Водночас коли вдається відділити окремі елементи, такі як орнамент, від самого одягу, твір індустрії моди може отримати захист відповідно до норм авторського права. Прикладом є справа Kieselsteincord проти Accessories by Perl в 1980 році, позивач вважав, що пряжка ременя може бути захищена за допомогою авторського права, оскільки елементи дизайну можуть бути відокремлені від функціонального призначення пряжки. Цей випадок встановив правило, що декоративні елементи одягу можуть бути захищені авторським правом, у разі їх фізичного або концептуального відокремлення від утилітарної складової [16].

Щодо Європейського Союзу, то на його території діє Постанова Ради ЄС №6/2002/ЄС від 6/2002/ЄС про промислові зразки яка встановлює єдину систему охорони прав на промислові зразки на своїй території ЄС, та прямо визнає обороноздатність дизайну та надає захист як зареєстрованим, так незареєстрованим творам дизайну [17].

Разом з цим аналіз проведений американськими науковцями К. Спрігманом та К. Рауастіалом дає підстави вважати, що такі міра охорони як реєстрація нового патенту або промислового зразку дизайну на території ЄС не є високо затребуваним засобом захисту [18].

До того ж як зазначає Дж. Блеклі немає сенсу реєструвати модель одягу, якщо іншому виробникові достатньо лише відрізати знизу пару сантиметрів від цієї моделі і запатентувати її як власний винахід [8].

Тому закріплена можливість патентного захисту творів в індустрії не є перешкодою для виробників «швидкої моди», як Zara, H&M, TopShop продовжувати для копіювати та надихатися творами «високої моди». Хоча таке копіювання-надихання властиве не лише для компаній швидкої моди, а подекуди трапляється з Миуччи Прада, Діаною фон Фюрстенберг та іншими.

Цілком природним виникає питання, щодо можливості існування прямої конкуренція між товаровиробниками швидкої моди та люксовими брендами та чому люди готові переплачувати за речі які можна придбати за десятки або навіть сотні разів дешевше.

На це питання дав відповідь Том Форд, який зізнався, що у результаті дослідження ринку виявилися, що покупці копій не є їх клієнтами, а з тим і виробництво таких товарів не складає конкуренцію [8].

Тож можна зазначити, що причини відсутності конкуренції між такими товаровиробниками в

якості товарів, належності споживачів до різних прошарків населення та статусу Zara і Valentino.

Хоча, в умовах світової економічної кризи, все більше пропагується ідея поєднання в одному гардеробі дешевих і дорогих брендів. І, звичайно, не варто забувати про копіювання не лише дизайну товару, а й товарного знаку китайськими і турецькими виробниками.

Слід звернути увагу, що творам індустрії моди властива стрімка втрата актуальності, що диктується зміною модних тенденцій на ринку моди та коротким циклом актуальності твору, що впливає на вибір режиму правової охорони дизайнерських рішень в світі моди [8].

Безсумнівно, деякі дизайнерські рішення приходять і йдуть після закінчення сезону, проте існують і так звані «вічні цінності», як наприклад, вже згадувана сумка «Келлі» або сукня «Королева Єлизавета II», створене Джоном Галіано для колек-

ції Haute Couture від Dior в 1998 році, або класичний дизайн костюма Шанель, розроблений в 30-ті роки 20 століття. Багато відомих будинку мод в різний час створюють «вічні шедеври» і якщо їх творці вчасно не подбають про захист своєї інтелектуальної власності, то недобросовісні конкуренти абсолютно безкарно зможуть скористатися створеним об'єктом права інтелектуальної власності [19].

Висновки. Підсумовуючи викладене можна зазначити, що один й той самий товар або сукупність елементів може бути захищена за допомогою декількох інструментів охорони інтелектуальної власності. Така їх властивість в жодній мірі не зменшує ефективність захисту творів інтелектуальної власності в індустрії моди [9], а навпаки сприяє їх дієвому впливу. Такий прийом захисту за допомогою декількох способів правової охорони одночасно називають багатозаровою охороною [7].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фокин Г. Блеск и правовая нищета индустрии моды. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.ru/discussion/2016/3/26/blesk_i_pravovaya_nischeta_industrii_mody
2. Laikwan Pang. Creativity and Its Discontents: China's Creative Industries and Intellectual Property Rights Offenses. – 2012. – 312 p.
3. Haochen Sun. The Luxury Economy and Intellectual Property: Critical Reflections. – 2015. – 368 p.
4. Kal Raustiala. The Knockoff Economy: How Imitation Sparks Innovation. – 2012. – 280 p. 5. Siva Vaidhyanathan. Copyrights and Copywrong: The Rise of Intellectual Property and How it Threatens Creativity – 2003. – 150 p.
6. Федичкина О. Интеллектуальная собственность в мире моды. 16 мая 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://creativeindustries.ru/rus/publications/20> 7. Бузько Р. Интеллектуальная собственность на страже границ индустрии моды. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.buzko.legal/content-ru/ip-in-fashion-industry>
8. Джоанна Блэкли: Выводы из свободной среды индустрии моды. [3 февраля 2011] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tedxyouth.org/talks/lang/rus/johanna_blakley_lessons_from_fashion_s_free_culture.html
9. Мащок Ю. Интеллектуальная собственность в мире моды. Дизайнер, а ты защитил внешний вид своего творения? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://synergy.ua/ru/about/publikatsii/statyi/intellektualnaja-sobstvennost-v-mire-mody-dizajner-a-ty-zashhitil-vneshnij-vid-svoego-tvorenija.html>
10. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1994. – 7. – ст. 36.
11. Trade dress law September 19, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thefashionlaw.com/learn/trade-dress>
12. What is Trade Dress? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nolo.com/legal-encyclopedia/what-trade-dress.html>
13. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – ст. 34.
14. Про авторське право і суміжні права: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – ст. 64.
15. Об интеллектуальной собственности. ВОИС. [3 февраля 2011] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/about-ip/ru/>
16. Cases of interest Kieselstein cord vs Accessories by Perl, Inc [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.thefashionlaw.com/learn/kieselstein-cord-v-accessories-by-pearl-inc>
17. Постановление Совета ЕС № 6/2002 от 6/2002 от 12.12.2001 г. о промышленных образцах Сообщества [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=6414>
18. Raustiala K. The Piracy Paradox: Innovation and Intellectual Property in Fashion Design. Kal Raustiala, Chris Sprigman. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.law.virginia.edu/>
19. IP and Business: Intellectual Property in the Fashion Industry [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2005/03/article_0009.html.

Токарева Віра Олександрівна

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ІНДУСТРІЇ МОДИ

У статті розглядаються теоретичні аспекти охорони творів інтелектуальної власності в індустрії моди. Забезпечити захист творів в індустрії моди покликані такі інструменти захисту інтелектуальної власності як: знаки для товарів та послуг, патент на дизайн та авторське право. Вони покликані захистити від копіювання та записання технологій іноземними та вітчизняними товаровиробниками. Проаналізовані засоби захисту творів інтелектуальної власності в індустрії моди та їх властивості.

Ключові слова: авторське право, копіювання, товарний знак, копіювання індустрії моди, фірмовий стиль, право індустрії моди.

Токарева Вера Александровна

ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В ИНДУСТРИИ МОДЫ

В статье рассматриваются теоретические аспекты охраны произведений интеллектуальной собственности в индустрии моды. Обеспечить защиту произведений в индустрии моды призваны такие инструменты защиты интеллектуальной собственности как: знаки для товаров и услуг, патент на дизайн и авторское право. Они призваны защитить от копирования и заимствования технологий иностранными и отечественными товаропроизводителями. Проанализированы способы защиты произведений интеллектуальной собственности в индустрии моды.

Ключевые слова: авторское право, копирование, товарный знак, индустрия моды, фирменный стиль.

Tokareva Vira Oleksandrivna

SOME ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE FASHION INDUSTRY

Summary: The article deals with the theoretical aspects of intellectual property rights in the fashion industry. The design in the fashion industry are protected by such intellectual property tools trademarks for goods and services, the patent for the design and copyright. These tools are designed to protect against copying technology by foreign and domestic producers. The way to protect intellectual property works in the fashion industry are analysed.

Keywords: copyright, trademark, fashion industry, trade dress, the fashion law.

вного перейняття всього законодавчого досвіду. На галузі сімейних відносин, в Англії найбільший вплив здійснювала церква, як це частково і було у Візантійський період. Коріння церкви Англії йдуть ще з часів Римської імперії, коли Християнська церква з'явилась в римській провінції Британії.

До становлення протестанського напрямку в церковному ладі, та в суспільному житті Англії, існував вагомий вплив канонічного права на галузь сімейних відносин. Шлюб підлягав здійсненню тільки з волі та благословення церкви, існувало положення щодо одношлюбності. Вплив церкви знаходив своє відображення в законодавчій формі, так, наприклад, у 1606 році двошлюбність було віднесено до грубого правопорушення.

Англійська середньовікова сім'я мала патріархальний характер. Майно повністю перебувало під волею чоловіка, жінки були досить таки обмежені в правах і не могли звертатися до суду за захистом своїх прав. Канонічне право ставилось до позашлюбних дітей як до таких, які були народжені в гріху. Не допускалось жодного зрівняння їх у правах із дітьми, народженими у шлюбі. Сімейне право не мало значного розвитку його окремих інститутів. Наприклад розлучення чи спадкування не було врегульовано за відсутності законодавства та практичного досвіду. Значним поштовхом для розвитку сімейного законодавства стало відлучення Англії від канонічного права того часу.

В усі історичні часи церква закликала суспільство до одношлюбності та негативно виражала своє відношення до можливостей розірвання шлюбу. Саме на цій підставі є унікальним та історично значимим факт, який пов'язаний з королем Генріхом VIII, (король Англії з 1509 року династії Тюдорів), та повною зміною англійської церкви. На сторінках історії Генріх VIII відомий завдяки Англійській Реформації, яка призвела до масштабних змін англійського суспільства та перетворення нації на протестантську, та численністю своїх шлюбів. Через прагнення короля взяти другий шлюб, відбулися історичні зміни, які призвели відлучення короля Генріха VIII від католицької церкви, та як наслідок проведення в Англії церковних реформ, призведших до відділення англіканської церкви від римської. Зміна католицизму на протестантизм дозволило королю Генріху VIII укласти в подальшому ще п'ять шлюбів, не рахуючи його перший законний шлюб із Єкатериною Арагонською.

Після освідомлення суспільством нового напрямку реформування суспільного ладу, та звертаючи увагу на сучасні події, розпочинається етап значного реформування та змін в галузі сімейних правовідносин. Англійська влада розпочинає ак-

тивну модернізацію законодавства щодо сімейного ладу суспільства. Поступові відбувається відділення законодавчих норм з-під впливу церкви. У 1836 році було визнано цивільний шлюб, хоча церковна форма укладення шлюбу також продовжувала існувати. У 1857 році офіційно було визнано можливість розлучення, за яким за жінкою вперше було закріплено право ініціювати розлучення в наслідок зради її чоловіком.

В середині ХХ віку розвиток сімейного законодавства йде ще далі. Почали відбуватися перші спроби кодифікації правових норм, які мали діяти разом з вже склавшимися за правовою традицією прецедентами. Було прийнято Закон о реформі розірвання шлюбу, 1969 року, Закон про шлюбно-сімейні справи, 1979 року, Закон про судове провадження з шлюбно-сімейних справ, 1984 року [3, с.217]. Укладання шлюбу призводило до нових обов'язків, які виникали на підставі сімейного життя. Відбувається часткове зрівняння чоловіка і дружини в правах. Шлюб за англійським законодавством являв собою різновид контракту.

Для визнання шлюбу дійсним і законним необхідно було додержання п'яти умов, а саме: добровільність, не перебування вже у шлюбі з іншою особою, досягнення шлюбного віку (16 років), особи, які бажають взяти шлюб не могли бути одного полу чи перебувати між собою у родинних зв'язках. В англійському шлюбно-сімейному праві дуже ретельно ставились до поняття «близького рідства», яке безперечно було обставиною для відмови в укладанні шлюбу. До поняття близького рідства включали не тільки родичів по крові, але й осіб, шлюб з яким був неможливим у зв'язку з моральними устоями. Наприклад, вдівець не мав права одружитись на тещі чи невістці [3, с.218]. Проте, на противагу таким моральним звичаям, англійське право традиційно дозволяло шлюб між кузенами, які по суті приходились одне одному двоюрідними братам і сестрою [3, с.221].

Законодавство щодо дітей також зазнало значних змін. Нарешті відбулось визначення правового статусу позашлюбних дітей, було закріплено правовий обов'язок батьків виплачувати аліменти на утримання своїх позашлюбних дітей. При відмові виконання цього обов'язку запроваджувалась можливість розпочати формальний судовий процес щодо визнання батьківства. Закріпилась правова відповідальність батьків за дії їх неповнолітніх дітей.

Закон про дітей та підлітків, 1933 року, передбачав захист дітей у віці до 16 років від грубого поводження з ними з боку батьків, суворо заборонялось виганяти дітей з дому за будь-які провинності [4]. Свідомі прояви агресії щодо дитини, напри-

клад її побиття, розглядались як дії, які призводять до кримінальної відповідальності. Парламентський Акт про освіту, 1944 року, поклав на батьків відповідальність щодо отримання їхніми дітьми освіти. За цим Актом було встановлено шкільну освіту для дітей у віці від 5 до 16 років. При цьому батькам надавалась можливість обрання форми освіти для їх дітей. Певною мірою мали зацікавленість серед населення церковні школи, які крім освіти були спрямовані на духовний розвиток дітей.

З того часу і до сьогодні англійське сімейне право приділяє значну увагу правовому положенню та становищу дітей як учасників сімейних правовідносин. Правові норми щодо дітей містяться як в нормах національного законодавства, так і в міжнародних конвенціях, які Англія визнала та ратифікувала на своїй території. На сьогодні навіть склалась значна прецедентна практика щодо участі дітей під час судового засідання, особливо при розгляді справ щодо визначення місця проживання дитини, режиму розпорядження її майном, у спадкових справах чи при процедурі усиновлення. Більш детально правове положення дітей, як учасників судового процесу, буде розглянуто у 3 Розділі.

Узагальнюючи усе вищевикладене у Розділі можна зробити порівняльно-правовий аналіз історичного розвитку та становлення галузі сімейного права за законодавством України та Англії. Проведення правового аналізу ґрунтується на викладених історичних фактах розвитку сімейного законодавства, урахуваючи особливості його формування як в українській правовій системі, так і в системі права Англії. Можливість проведення порівняльного аналізу існує завдяки виявленню схожих та відмінних рис.

Серед схожих рис формування сімейної галузі права, в зазначених країнах, перш за все необхідно виділити масштабність та тривалість самого процесу розвитку, становлення та вдосконалення сімейних відносин. Коріння зародження сімейного права в обох випадках можна шукати ще від часів римського права, чий відголосок відчутній і сьогодні завдяки проведенню часткової рецепції. З тих же давніх часів і для України, і для Англії, при створенні нормативної бази для регулювання сімейних відносин був відчутний сильний вплив церкви та її установок. Шлюбно-сімейні відносини значний час підпорядковувались волі церкви, яка спочатку намагалась викоренити язичницьку поведінку суспільства, а згодом, і зосередження влади і контролю над сімейною сферою життя.

Узагальнюючи вищевикладене у Розділі та надаючи певний висновок у порівнянні розвитку сімейного права, можна зазначити, що, і в Україні, і в Англії найбільш історичній зміні підляга-

ло змінам положення саме жінок та дітей. Згодом жінки почали отримувати певні права, виходити з під цілковитої влади чоловіка. Їм почало належати майно, згодом жінки отримали право ініціювати розлучення. Статус дітей як народжених у шлюбі, так і тих, які є позашлюбними, є зрівняним в правах. Таке правове закріплення теж мало етапи розвитку, від повного невизнання позашлюбних дітей, осудження, та й до закріплення за їх батьками відповідальності і обов'язку сплачувати аліменти. На англійському сімейному праві не могла не відобразитись феміністська хвиля, яка захопила більшість країн Заходу. Жінки розпочали боротися за свої права, що не могло не знайти своє відображення на формуванні галузі сімейного права в цілому. На сьогодні питання гендерної політики в англійській правовій системі є актуальним.

Щодо відмінних рис процесу розвитку сімейного права слід звернути увагу на зовсім різні умови формування правових систем взагалі. Англійське право формувалось із значною кількістю прецедентів, тобто своїм власним досвідом. В Україні ж склалась зовсім інша ситуація. Багато років Україна об'єктивно не могла розвиватись як самостійна незалежна держава.

В часи Київської Русі, з прийняттям християнства, був вплив Візантійського права. В часи Російської імперії Україна, також, вимушена була сприймати імперативно встановлені норми щодо сімейного життя та регулювання сімейних відносин. Ніякого прояву державності чи впровадження у життя нових, більш національних та індивідуальних норм не допускалося. Надалі Україна перебувала у складі Радянського Союзу. І знов таки українське законодавство мало бути у відповідності до законодавства СРСР. Саме у радянські часи було прийнято декілька кодифікацій сімейного права. Останній радянський сімейний кодекс навіть існував і в незалежній Україні. Щодо Англійського сімейного права, воно, на відміну від Українського, не мало стороннього впливу та розвивалось у відповідності до сучасних потреб суспільства.

На сьогодні і Україна, і Англія є самостійними та незалежними суб'єктами міжнародних відносин, будучи учасниками міжнародних договорів та конвенцій. Міжнародна спільнота вже давно визнала важливість розвитку сімейного права, виходячи з первинної природи сімейних відносин. Особлива увага приділяється правам дитини та їх захисту.

Легального, законодавчо закріпленого поняття сімейного права не існує ні в законодавстві Англії, ні в українському. Виходячи з загальної теорії права, сімейне право – це галузь суспільних відносин, яка регулюється нормами сімейного права. Тобто, сімейне право є сукупністю юридичних

норм та правил, які регулюють взаємовідносини між членами родини. Предметом сімейного права є особисті немайнові та майнові відносини, що впливають із шлюбу, споріднення, усиновлення, опіки та піклування, які не заборонені законом, не суперечать моральним засадам суспільства і ґрунтуються на рівності та майновій самостійності їх учасників [5, с.14].

Висновки. Отже, історичний розвиток та формування призвели до відокремлення сімейної галузі права, надавши їй специфічні риси, визначивши своє коло суспільних відносин, розробивши спеціальні нормативно-правові акти щодо регулювання.

На сьогодні можна стверджувати, що сімейне право має бути розглянуто: як самостійна галузь права, адже і українські і англійська правові системи визнають за сімейним правом відокремленість та самостійність; як наука, так як сімейне право має важливе суспільне значення та вивчення окремих інститутів сімейного права призводить до вдосконалення регулювання сімейних правовідносин та правової системи в цілому; та як навчальна дисципліна, адже правова освіта і в Україні, і в Англії запроваджує вивчення галузі сімейного права щодо національних правових систем, та щодо міжнародного визнання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Murphy and B. Stark– On the growing significance of international family law – 2005.
2. Харитонов С.О. Рецепція римського права в Англії та її особливості / С.О. Харитонов, М.О. Гейко // Римське право і сучасність (Шерешевські читання): Матеріали міжнародної наукової конференції (4 грудня 2010 р. м. Одеса). – ч.1. – 2010. – 156 с.
3. В. Hale, D. Pearl, E. Cooke and Bates The Family, Law and Society (5-th edition). – 2002.
4. Children's Rights and Developing Law (2-nd edition). – p. 199.
5. Сімейне право України: Підручник / за ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубєвої. – К.: Істина. – 2010 р. – 320 с.

Глиняна Катерина Михайлівна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ПРАВА У АНГЛІЙСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Досліджено та проаналізовано проблеми розвитку сімейного права в англійській правовій системі. Визначено значення рецепції римського права, розглянуті етапи реформування та зміни в галузі сімейних правовідносин Англії та Уельсу. Особливу увагу приділено порівняльному аналізу сімейних правовідносин в англійській правовій системі та сучасного права України.

Ключові слова: правова система, держава, сім'я, сімейне право, рецепція, прецедент, правовий статус дитини.

Глиняная Екатерина Михайловна

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СЕМЕЙНОГО ПРАВА В АНГЛИЙСКОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ

Исследованы и проанализированы проблемы развития семейного права в английской правовой системе. Определено значение рецепции римского права, рассмотрены этапы реформирования и изменения отрасли семейного права Англии и Уэльса. Особое внимание уделено сравнительному анализу семейных правоотношений в английской правовой системе и современного права Украины.

Ключевые слова: правовая система, государство, семья, семейное право, рецепция, прецедент, правовой статус ребенка.

Hlyniiana Kateryna Mykhailivna

FEATURES OF FAMILY LAW IN THE ENGLISH LEGAL SYSTEM

Researched and analyzed formation problems and development of family law in the England legal system. Determined the term of Roman lawreception, the stages of reform and changes in the area of family legal relationships of England and Wales. Particular attention is given to the comparative analysis of family legal relationships in the English legal system and the current law of Ukraine.

Keywords: legal system, state, family, family law, reception, precedent, legal status of the child.

УДК 347.627 (477+4)

Сафончик Оксана Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

Постановка проблеми. В Україні, як і в інших країнах, розгляд питань по моральні, етичні, культурні та соціальні аспекти шлюбно-сімейних правовідносин, зокрема їх припинення, на сьогодні є найбільш актуальним. Шлюбно-сімейні правовідносини, як зазначають багато вчених, це є основа розвитку та становлення суспільства, і регламентується положеннями сімейного права. Крім того, актуальним питанням є й припинення шлюбно-сімейних стосунків між подружжям, в тому числі, розірвання шлюбу та наслідки такого припинення.

За сімейним законодавством України припинення шлюбно-сімейних правовідносин розуміється зумовленим настанням певних юридичних фактів припинення правовідносин, які виникли між чоловіком та дружиною за юридично оформленим шлюбом. Шлюб припиняється внаслідок його розірвання між жінкою та чоловіком за їх ініціативою або одного з них, або в разі смерті одного з подружжя (ст. 104 СК України). Слід звернути увагу, що припинення шлюбу відрізняється від визнання шлюбу недійсним, так як перше має правові наслідки (майнові та немайнові відносини колишнього подружжя), а друге має зворотну силу і припиняє правові наслідки з моменту укладення шлюбу.

Отже, зважаючи на викладене дуже складне завдання стоїть перед суспільством та державою щодо належного нормативно-правового регулювання шлюбно-сімейних правовідносин, що сприятиме зміцненню сім'ї, становленню шлюбних відносин. При цьому, вказане регулювання повинно здійснюватися в межах, які не будуть обмежувати волі чоловіка та жінки щодо створення або припинення шлюбно-сімейних відносин.

Стан дослідження теми. Теоретичну основу дослідження склали наукові праці таких правознавців, як Ч.Н. Азімов, Т.Ф. Алексеєнко, С.С. Алексеєв,

М.В. Антокольська, О.М. Бандурка, О.Б. Безпалько, С.М. Братусь, Я.Р. Веберс, Є.М. Ворожейкін, Д.В. Генкін, В.С. Гопанчук, К.А. Граве, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, О.О. Єрошенко, Н.М. Єршова, І.В. Жилінкова, О.С. Іюffe, О.М. Калітенко, В.М. Косак, Н.С. Кузнєцова, К.Б. Левченко, В.В. Луць, Н.Ю. Максимов, Р.П. Мананкова, В.П. Маслов, Г.П. Матвєєв, О.А. Підпригора, О.А. Пушкін, З.В. Ромовська, В.О. Рясенцев, В.М. Самойленко, В.І. Семчик, Р.О. Стефанчук, Є.А. Суханов, В.А. Тархова, Ю.К. Толстой, Є.О. Харитонов, К.Л. Цимбал, Ю.С. Червоний, Я.М. Шевченко та інших.

Метою статті є науковий аналіз, систематизація, оцінка, розробка пріоритетних напрямів сімейного права в галузі виникнення та припинення шлюбно-сімейних правовідносин, теоретичних та практичних проблем, що виникають у сфері шлюбно-сімейних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Між дружиною та чоловіком після припинення шлюбно-сімейних відносин виникають майнові та немайнові правовідносини, що є одним з актуальніших питань при розгляді проблематики сімейних стосунків після розірвання або припинення шлюбних відносин, та яка виникає при становленні інституту шлюбно-сімейних відносин в контексті євроінтеграції України.

Розірвання шлюбу як юридичний факт викликає певні юридичні наслідки. Між подружжям припиняються особисті права та обов'язки (статті 51, 52, 54, 55, 56 СК України). Відповідно до ст. 113 СК України після розірвання шлюбу особа, яка змінила своє прізвище у зв'язку з реєстрацією шлюбу, має право надалі іменуватися цим прізвищем або відновити своє дошлюбне прізвище [2].

Для вирішення цього питання згода іншого з подружжя не потрібна. Після розірвання шлюбу та одержання відповідного свідоцтва особа має право на повторний шлюб (ст. 116 СК України) [2].

Зрозуміло, що в один і той самий час особа може знаходитися лише в одному шлюбі, в цьому знаходить своє втілення принцип моногамії. Тому особа може набути права на шлюб тільки після припинення попереднього шлюбу. З припиненням шлюбу закон пов'язує питання щодо визначення походження дитини, щодо виникнення у подружжя права на утримання, щодо спільної сумісної власності подружжя тощо [10, с. 256].

Аналіз деяких нормативно-правових актів країн ЄС дає змогу дійти висновку, що як і в Україні, майнові відносини між подружжям включають майнові відносини спільної власності та обов'язки з аліментного утримання подружжя. Наприклад, у Польщі регулювання майнових відносин здійснюється на підставі закону (режим спільності) або договору [5, с. 172]. При цьому існує таке поняття як «особисте майно подружжя», що включає власність, яка належала дружині та чоловіку до вступу в шлюб, майно отримане в шлюбі в дар або за заповітом, якщо у відповідних документах на перехід права власності не зазначено, що майно увійде до складу загального, майно призначене для особистого користування або здійснення професійної діяльності, майно придбане в якості компенсації збитку, що є допомогою з тимчасової непрацездатності чи інвалідності, та майно куплене на кошти, виручені від продажу майна, що підлягає держреєстрації, та зареєстрованого на ім'я кожного з подружжя.

Всі інші категорії власності належать до спільного майна подружжя, управління яким здійснюється спільно (угоди з такою власністю можна проводити лише за згодою подружжя або за наявності довіреності).

При розлученні, тобто припиненні шлюбних відносин, як за законодавством України так і за нормативно-правовими актами та законодавством ЄС, особисте майно подружжя не підлягає поділу. Якщо чоловік і дружина при розірванні шлюбу вступили в режим роздільного проживання або один з них збанкрутував, режим спільності майна може бути припинений. Крім того за законодавством країн ЄС виділення часток у спільному майні дружини та чоловіка може бути виконано при визнанні одного з них недієздатним, в разі позбавлення одного з них прав володіти певним майном, користуватися і розпоряджатися певною власністю або при неналежному управлінні цим майном. Розділ здійснюється шляхом розподілу активів і пасивів в рівних частках. Частки кожного з подружжя перебувають у його виключної власності. При цьому для нащадків може бути встановлений узуфрукт (право користуватися майном одного з батьків).

Припинення майнових відносин між дружиною та чоловіком, які перебувають у шлюбі може

відбуватися шляхом розділу спільного майна на частки під час припинення шлюбу – розлучення (ст. 72 СК України) [2], або після цього, при фактичному припиненні відносин між дружиною та чоловіком, в разі смерті одного з них, або в разі наявності договірному режиму майна (шлюбний договір).

В разі відсутності будь-яких претензій щодо розділу спільного майна, дружина та чоловік укладають про розділ спільного майна відповідну угоду за певною формою, яка засвідчується нотаріально, за власним бажанням дружини або чоловіка, що в подальшому має правову визначеність у взаємовідносинах між дружиною та чоловіком в інтересах третьої особи (найчастіше в інтересах дитини).

Отже, за наявності вказаної вище правочину, спільне майно дружини та чоловіка розподіляється на рівні частки, однак при певних обставинах частки можуть бути визначені в іншій пропорції урахуванням інтересів третьої особи. Так, від принципу визначення рівних часток дружини і чоловіка суд може відступити, в інтересах виховання і утримання дітей, тому що подружжя разом зобов'язане виховувати і утримувати дітей. Так, інтереси дітей повинні бути враховані при розподілі житлової площі між подружжям. При цьому, припинення шлюбно-сімейних відносин між дружиною та чоловіком не обов'язково припиняє їх майнові відносини (ст. 68 СК України) [2].

Розподіл спільного майна між дружиною та чоловіком, які припинили шлюбно-сімейні відносини, застосовується норма ч. 2 ст. 72 СК України [2], яка передбачає встановлення трирічного терміну для подання позову на розділ спільного майна, який обчислюється з моменту коли один з колишнього подружжя дізнався про порушення свого права на майно (ч. 1 ст. 261 ЦК України) [1].

При вирішенні спорів про майно в судовому порядку, варто з'ясувати обставини, джерело і час придбання майна, з'ясувати обсяг спільного майна, що існувало на момент фактичного припинення ведення спільного господарства.

Крім наведеного вище, майнові права та обов'язки дружини і чоловіка, які виникають під час шлюбу, поширюють юридичні наслідки реалізації зазначених майнових правовідносин на осіб, які припинили шлюбно-сімейні відносини, а також на відносини з іншими особами – дітьми. Наприклад, реалізація права на батьківство жінкою або чоловіком (ст.ст. 49-50 СК України), після припинення шлюбних відносин не звільняє батьків від зобов'язань утримувати дитину до досягнення нею повноліття (ст. 180 СК України), або до 23 років, якщо дитина продовжує навчання і потребує матеріальної допомоги (ст. 199 СК України) [2]. Отже, батьки зобов'язані утримувати свою дитину неза-

лежно від того, одружені вони чи розлучені. Стаття 173 СК України регулює майнові відносини між батьками та дитиною, а саме закріплює принцип роздільності майна між ними, що має значення в разі розділу спільного майна подружжя. При цьому речі, які належать дітям, взагалі не враховуються. Також, правові наслідки майнового характеру, які виникають при припиненні шлюбних відносин, можуть наступити для дитини у випадку спадкування майна в разі смерті одного з батьків.

В окремих правових системах країн Євро-союзу є нетрадиційні наслідки припинення шлюбно-сімейних відносин, наприклад у Франції при припиненні шлюбно-сімейних відносин у колишнього подружжя може виникнути деліктна відповідальність, тобто обов'язок відшкодувати моральну або матеріальну шкоду (ст. 234 ЦК Франції) [9].

Отже, аналізуючи деякі аспекти зарубіжного та вітчизняного сімейного права може дійти висновку, що основними правовими наслідками припинення шлюбно-сімейних відносин є виникнення певних майнових обов'язків матеріальна допомога та підтримка, поділ спільного майна, обов'язок одного з батьків утримувати та виховувати дітей.

Для значної кількості законодавств країн світу є характерним встановлення у різних комбінаціях кумулятивних прив'язок щодо вирішення питань припинення шлюбу та його правових наслідків (наприклад, Естонія, Італія, Португалія, Румунія, Туніс, Угорщина, Швейцарія та ін.) [5, с. 143-145].

За законодавством України припинення шлюбно-сімейних відносин не припиняє права спільної сумісної власності подружжя на майно, набуте за час шлюбу, для цього необхідно його розділити. До вимог про поділ майна, заявлених після припинення шлюбних відносин, застосовується позовна давність у три роки (ч. 2 ст. 72 СК України) [2]. З моменту розірвання шлюбу втрачається право на одержання спадщини за законом після смерті колишнього чоловіка або дружини, право на пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою другого з подружжя за встановленими у законі підставами тощо. Однак припинення шлюбних відносин не впливатиме на обсяг батьківських прав, а саме право одного з батьків, який проживає окремо, брати участь у вихованні дитини, а другий з колишнього подружжя не може йому в цьому перешкоджати. Усі питання виховання та утримання дітей, після припинення шлюбно-сімейних відносин, вирішуються за взаємною згодою батьків, або в судовому порядку.

Висновки. Підсумовуючи, необхідно відмітити, що між дружиною та чоловіком після припинення шлюбно-сімейних відносин виникають майнові та немайнові правовідносини, що є одним з актуальніших питань при розгляді проблематики сімейних стосунків після розірвання або припинення шлюбних відносин, та яка виникає при становленні інституту шлюбно-сімейних відносин в контексті євроінтеграції України. У зв'язку з чим зазначена проблема потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40.
2. Сімейний кодекс України : Закон від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Антокольская М.В. Семейное право: Учебник. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М., 2000. – С. 131.
4. Лозова Г. Цивільні та сімейно-правові характеристики змісту шлюбного договору // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 2. – С. 44-46
5. Мироненко І.В. Міжнародне приватне право: Навчальний посібник / І.В. Мироненко. – К. : Алерта, 2012. – 272 с.
6. Німецьке цивільне уложення / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://booksnow1.scholarsportal.info/ebooks/oca9/23/germancivilcod00germ/germancivilcod00germ.pdf>.
7. Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні Мін'юст України: наказ, Правила від 18.10.2000 № 52/5 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>.
8. Розгон О.В. Укладання шлюбу громадянина України з іноземцем за кордоном / О.В. Розгон // Мала енциклопедія нотаріуса. – № 6. – 2015. – С. 1-8.
9. Саїтов А. Французький цивільний кодекс 1804 року: історія і сучасність // Журнал ЮРИСТ. – 2004. – № 12 (42). – С.3-15.
10. Сімейне право України: Підручник / За ред. В.С. Гопанчука. – К.: Істина, 2002. – С. 304.
11. Сімейні правовідносини. Законодавство. Позовні заяви: Збірник нормативних актів /Ред. В. Г. Гончаренко, О. В. Дзера, О.М. Джужа та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 319 с.
12. Червоний Ю.С. Понятие и особенности семейных правоотношений // Суспільство. Держава. Право: Наук.-практ. журн. – 2002. – № 1. – С. 17.

Сафончик Оксана Іванівна

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

В запропонованій статті надається загальна характеристика припинення шлюбно-сімейних правовідносин та правових наслідків їх припинення (майнових та немайнових). При цьому наголошується, що основними правовими наслідками припинення шлюбу є виникнення певних майнових обов'язків між колишнім подружжя а саме: матеріальна допомога та підтримка, поділ спільного майна, яке подружжя придбало за час шлюбу, а також обов'язок одного з батьків, який проживає окремо, приймати участь у вихованні дітей та утримувати їх (сплачувати аліменти). У законодавстві більшості країн світу є характерним встановлення у різних комбінаціях кумулятивних зв'язків щодо вирішення питань припинення шлюбу та його правових наслідків.

Ключові слова: шлюб, сімейні правовідносини, шлюбно-сімейні правовідносини, припинення шлюбу.

Сафончик Оксана Ивановна

ПРАВОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ПРЕКРАЩЕНИЯ БРАЧНО-СЕМЕЙНЫХ ОТНОШЕНИЙ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ И СТРАН ЕВРОСОЮЗА

В предложенной статье дается общая характеристика прекращения брачно-семейных правоотношений и правовых последствий их прекращения. При этом отмечается, что основными правовыми последствиями прекращения брака является возникновение определенных имущественных обязанностей между бывшим супругом, а именно: материальная помощь и поддержка, разделение общего имущества, которое супруги приобрели за время брака, а также обязанность одного из родителей, который проживает отдельно, принимать участие в воспитании детей и содержать их (платить алименты).

В законодательстве большинства стран мира является характерным установка в различных комбинациях кумулятивных связей по решению вопросов прекращения брачно-семейных правоотношений и их правовых последствий.

Ключевые слова: брак, семейные правоотношения, брачно-семейные правоотношения, прекращение брака.

Safonchuk Oksana Ivanivna

LEGAL CONSEQUENCES OF THE TERMINATION OF THE MARRIAGE AND FAMILY RELATIONS ACCORDING TO THE LEGISLATION OF UKRAINE AND EU COUNTRIES

The article gives a general description of the termination of the marriage and family relations and the legal consequences of such termination (economic and moral). It is noted that the main legal consequences of termination of marriage is the occurrence of certain property obligations between the former spouses namely: material assistance and support, division of joint property which the spouses acquired during marriage, and the obligation of one parent, who lives separately, to participate in the upbringing of children and maintain them (pay alimony). In the legislation of most countries it is typical to provide variety of combinations of cumulative connections on the issues of termination of marriage and its legal consequences.

Keywords: marriage, family relationship, marriage and family relationships, marriage termination.

УДК 347.12:341.215.2

Драгомирова Юлія Василівна,

аспірантка кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ

Постановка проблеми. Згідно зі ст. 51 Конституції України [1]: «Сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою». Держава повинна бути зацікавлена у міцній та стійкій сім'ї, в зв'язку з чим вона прагне створити гарантії для того, щоб за життя, подружжя шлюб без вагомих причин не розривався. Але чинне законодавство закріпило принцип свободи розірвання шлюбу. Цей принцип є невід'ємною частиною свободи вступу у шлюб. Суб'єктивне право на розірвання шлюбу виникає у подружжя з моменту його укладення, а реалізується воно внаслідок звернення до суду або органу РАЦС із заявою про розірвання шлюбу.

Стан дослідження теми. Дисертаційні дослідження українських вчених розглядають окремі питання щодо припинення шлюбу, такі як: «Правове регулювання припинення шлюбу за законодавством України» (О. І. Сафончик, 2004 р.), «Укладення та розірвання шлюбу за законодавством України» (О. Ю. Бикова, 2005 р.), «Правове регулювання розлучення за сімейним законодавством України» (К. М. Глиняна, 2006 р.), «Припинення шлюбу за законодавством України» (А. Б. Болховітінова, 2009 р.). Питання розірвання шлюбу розглядають праці В. І. Борисової, М. М. Дякович, І. В. Жилінкової, О. Ієвіні, В. П. Мироненко, З. В. Ромовської та інших дослідників сучасного та радянського періодів.

Метою даного дослідження є аналіз науково-теоретичних аспектів правового регулювання розірвання шлюбу за законодавством України та Республіки Польщі.

Виклад основного матеріалу. На протяжні останніх десяти років в Україні було розірвано понад п'ятдесят відсотків шлюбів. На думку багатьох вчених говорить, що в Україні процедура розірвання шлюбу є достатньо простішою і не такою затратною, ніж в інших країнах Євросоюзу. Також ще однією із причин можна назвати, що чинне законодавство України фактично не передбачає об-

меження права одного із подружжя на розірвання шлюбу, але є і винятки (наприклад: забороняється подавати позовну заяву про розірвання шлюбу під час вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини).

Слід зазначити, що ж взагалі розуміється під правовим регулюванням. В юридичній літературі одні вчені дотримуються думки, що правове регулювання – це правовий вплив, тобто сукупність різних видів і форм впливу права на суспільні відносини, на поведінку та свідомість людей. Інші вчені вважають, що правове регулювання – це вплив права на суспільні відносини за допомогою системи спеціальних юридичних засобів, тому що не кожна правова категорія регулює суспільні відносини.

Під правовим регулюванням суспільних відносин слід розуміти лише одну із форм впливу права на суспільні відносини – вплив за допомогою правових засобів: норм права, правовідносин, актів реалізації.

Так, Я. М. Шевченко розглядає особливості правового регулювання сімейних відносин шляхом встановлення понять «правове регулювання» і «сім'я», в результаті чого робить висновок, що існування сім'ї не завжди пов'язане з тим, як відбувається правове регулювання суспільних відносин, породження існування сім'ї. Не правове регулювання породжує сім'я, так само, як і не право власності породжує відносини власності [7, с. 10]. Отже, можна зробити висновок, що правове регулювання суспільних відносин, які пов'язані з існуванням і розірванням шлюбу та сім'ї, лише обумовлює об'єктивну закономірність існування та розірвання шлюбу та сім'ї. При цьому рівень правового регулювання має важливе значення як для існування шлюбу, так само і для його припинення, особливо в аспекті захисту прав та інтересів колишнього подружжя, їхніх дітей.

Що стосується поняття «припинення шлюбу», то у навчальній та науковій літературі найчастіше визначається, як припинення на майбутнє правовідносин між подружжям, які виникли із зареєстрованого дійсного шлюбу на підставі певних юридичних фактів.

Відповідно до чинного законодавства шлюб припиняється в результаті смерті одного з подружжя, оголошення одного подружжя померлим, або шляхом його розірвання.

Розірвання шлюбу – одна з підстав припинення шлюбу (ч. 2 ст. 104 Сімейного кодексу України [2]), що здійснюється органами РАЦС або судом.

Ані сімейне законодавство, ані доктрина права не містять на сьогоднішній день чіткого визначення поняття «розірвання шлюбу». У більшості літератури звертається увага лише на той факт, що розірвання шлюбу є різновидом припинення шлюбу за життя подружжя.

З точки зору чинного законодавства та доробок сімейного права зазначається, що розірвання шлюбу – це визначена в законодавстві процедура припинення на майбутнє особистих немайнових та майнових подружніх правовідносин живих чоловіка та жінки, які знаходяться у дійсному зареєстрованому шлюбі. Ця процедура може відбуватися тільки у чітко визначеному законом порядку, за наявності відповідних підстав та мотивів.

Можна вважати, що укладення шляхом реєстрації цивільного шлюбу за умов і в порядку, яке передбачено законом. Можна зробити висновок, якщо немає дійсного зареєстрованого шлюбу, то не може бути його розірвання, тобто це загальна об'єктивна існуюча підстава.

Але також не можна забувати і про спеціальні підстави (мотиви і причини), за наявності яких шлюб може бути розірвано. Під мотивом слід вважати внутрішню волю хоча б одного із подружжя, або їх обох розірвати шлюб, що виражається зовні. А до причин (підстав) розірвання шлюбу ми може віднести саме ті факти реальної дійсності, які свідчать, що подальше подружнє життя чоловіка та жінки буде суперечити інтересам одного з них, їх обох або їхніх дітей, які мають істотне значення.

К. М. Глиняна пропонує до системи підстав розірвання шлюбу зарахувати дві групи підстав, а саме загальну (основна) та спеціальні підстави. При цьому наявність зареєстрованого шлюбу є загальною і однаковою підставою для кожного випадку розірвання цивільного шлюбу, незалежно від сторін, тривалості шлюбу. А що ж стосується спеціальних підстав, то вони, як правило, є своєрідними і особливими в кожному конкретному випадку і залежать вже від багатьох різних обставин. До таких підстав можна віднести: зраду одного з подружжя, зловживання спиртними напоями та наркотич-

ними речовинами, незмога або небажання мати дітей, визнання одного з подружжя недієздатним тощо [5, с.16].

Для розірвання шлюбу за чинним законодавством обов'язково повинна мати місце вся система підстав. Якщо ж немає загальної чи спеціальних, то не може йти мова про розірвання шлюбу.

Розірвання шлюбу в органі РАЦС, як правило здійснюється за таких умов: по-перше подружжя має право подати спільну заяву про розірвання шлюбу, по-друге подружжя не повинне мати дітей, по-третє орган РАЦС складає актовий запис про розірвання шлюбу після спливу одного місяця від дня подання такої заяви, якщо вона не була відкликана, по-четверте орган РАЦС не з'ясовує причини розірвання шлюбу, по-п'яте орган РАЦС не вживає заходів щодо примирення подружжя. Все це регулюється ст. 106 Сімейного кодексу України [2].

Що стосовно процедури розірвання шлюбу судом у порядку окремого провадження здійснюється за таких умов: по-перше подружжя повинно подати спільну заяву про розірвання шлюбу, по-друге подружжя повинно мати дітей. Але, окрім спільної заяви, подружжя повинно надати суду письмовий договір, в якому повинні бути передбачені такі умови щодо дітей: 1) з ким із подружжя будуть проживати діти; 2) яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той з батьків, хто буде проживати окремо; 3) про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей; 4) також подружжя подає до суду договір про розмір аліментів на дитину, який має бути нотаріально посвідчений [6].

Але в літературі зазначається, якщо батьки уклали так званій «договір про розірвання шлюбу», тобто досягли згоди на утримання дитини, не обов'язковим є судовий порядок розгляду цієї категорії справи [3, с. 112].

У випадках, коли у подружжя відсутня згода, то один із подружжя має право подати позов про розірвання шлюбу. У такому випадку: суд з'ясовує фактичні взаємини подружжя; суд з'ясовує справжні причини позову про розірвання; суд вживає заходів щодо примирення подружжя; суд повинен встановити чи є підстави для розірвання шлюбу; якщо суд дійде висновку, що шлюб підлягає розірванню, то він повинен вжити заходи щодо захисту інтересів дітей; суд повинен розглянути цю справу не більше ніж два місяці з дня відкриття провадження у справі; згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України № 11 від 21 грудня 2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» [4], суд повинен забезпечити участь у судовому засіданні, як правило, обох сторін.

Що ж стосується Республіки Польщі, то для багатьох поляків сімейні цінності залишаються головним в системі життєвих координат, але кількість розірвань шлюбу в релігійній Польщі збільшується з кожним роком.

Згідно даних, які були надані польськими судами, то на протязі багатьох років основними причинами розірвання шлюбів в Польщі залишаються невідповідність характерів чоловіка та дружини, зради та пияцтво.

Як і в інших країнах, розірвання шлюбу в Польщі є формальним розірванням дійсного шлюбу між подружжям. Розірвання шлюбу провадиться в судовому порядку. Винесене судом рішення про розірвання шлюбу є підставою для внесення змін до актового запису про шлюб. Орган РАЦС не веде окремої книги запису про розірвання шлюбу. Всі питання, що стосуються розірвання шлюбу, в Польщі виконуються у відповідності з Сімейним кодексом [8].

У заяві про розлучення позивач зобов'язаний вказати причини, які привели його до переконання про неможливість продовження спільного життя, а так само при наявності спільних дітей, вказати, з ким із батьків вони залишаться.

Але навіть, якщо при повному розладі між подружжям, суд має право не розривати шлюб, якщо внаслідок розлучення можуть постраждати інтереси спільних неповнолітніх дітей. Розлучення не допускається і тоді, коли його ініціює чоловік, винний у розладі спільного життя, крім тих випадків, коли чоловік чи жінка висловить свою згоду. Розірвати шлюб за взаємною згодою можна в Округному суді за місцем проживання пари. При відсутності будь-яких претензій з боку чоловіка або дружини розлучення можливе вже на першому засіданні.

Регулювання майнових відносин – спільної власності і обов'язків по аліментному змісту подружжя – здійснюється на підставі закону про режим спільності або відповідно до шлюбного договору. Під особистим майном подружжя мається на увазі власність, яка належала їм ще до вступу в шлюб; отримана в шлюбі в дар або за заповітом; призначена для особистого користування або здійснення у професійній діяльності; придбана в якості компенсації збитку (допомога по тимчасовій непрацездатності або інвалідності) та інше. При розлученні особисте майно подружжя не належить розподілу. Поділ спільного майна здійснюється шляхом розподілу активів і пасивів в рівних частках. Якщо між подружжям був укладений шлюбний договір, то при розлученні розділ майна здійснюється згідно з його положеннями.

З 15 грудня 1999 року у Польщі було введено новий інститут сімейного права – сепарація – відокремлений режим проживання подружжя без

загального господарювання, яке визначає суд за заявою одного або обох членів подружжя. Взагалі сепарація має такі ж наслідки як розірвання шлюбу, але без можливості негайно після цього укласти повторний шлюб і повернути дошлюбне прізвище. Діти, що народилися після трьохсот днів з моменту вступу в силу рішення суду про сепарацію, є позашлюбними дітьми.

Тобто подружжя живе окремо, але веде спільне господарство і в будь-який момент можуть зійтися без всяких юридичних складнощів. Досить звернутися до суду із заявою про скасування сепарації. Багато польських пар, які вирішили розірвати шлюб, вибирають саме сепарацію, оскільки процедура цивільного розлучення не тільки обходиться недешево, але і займає багато часу (наприклад, у Варшаві – до двох років). Сепарацію прийнято розглядати не тільки як шанс врятувати шлюб, а для того, щоб остаточне рішення про розірвання шлюбу приймати, коли охолонуть емоції, але і як альтернатива для віруючих людей, для яких розпад сім'ї асоціюється з гріхом. Хоча, на думку юристів, сепарація є черговою пробою підпорядкування державного права релігійному.

Ще однією альтернативою розлучення в Польщі можна назвати анулювання шлюбу, яке тягне за собою такі ж наслідки для неповнолітніх дітей подружжя і їх майнових відносин, як при розірванні шлюбу. Згідно Сімейного кодексу [8] анулювання шлюбу може бути прийнято виключно за рішенням суду. Подружжя-католики можуть «згадати», що десять років тому вони повінчалися не за правилами і звернутися із заявою про анулювання шлюбу. Шлюб може бути анульований у разі порушення правил вступу в нього по канонічним перешкодам (вік менше 18 років, загальна втрата працездатності, психічне захворювання, двоєженство, спорідненість), дефектів декларації про наміри (необізнано взяли шлюб, помилка в ідентичності одного з подружжя, примусовий шлюб), недолік довіреності для одруження (недійсна або скасована довіреність).

Процедура анулювання церковного шлюбу давно піддавалася критиці і за дорожнечу, і за складність. Без анулювання католики, які розводяться і знову одружуються, вважаються перелюбниками і не допускаються до причастя. Розлучившись подружжя може спробувати довести, що їхній шлюб ніколи і не задовольняв вимогам церкви. У вересні 2015 Римський папа Франциск радикально реформував процедуру анулювання церковного шлюбу, укладеного в Католицькій церкві, тим самим істотно спростивши процес. Реформа запроваджує прискорену процедуру анулювання шлюбу, якщо обоє з подружжя не мають заперечень, дозволяє зроби-

ти його без шлюбного трибуналу, а також скасовує систему автоматичних апеляцій.

І поки церква проявляє лояльність до подружжя, яким не вдалося зберегти сім'ю, уряд Польщі з метою скоротити число невдалих шлюбів вже не перший рік планує штрафувати подружні пари за розлучення. Плата за судові витрати при розлученні обходиться громадянам Польщі в \$ 200, що, на думку влади, занадто дешево.

Висновки. Процедура розірвання шлюбу в Україні та Республіці Польщі є дуже схожими, але все ж таки є певні відмінності. Чинне законодавство України не передбачає таку процедуру, як се-

парація – відокремлений режим проживання подружжя без загального господарювання, яка була введена у Польщі 15 грудня 1999 року. На мою думку, було б не погано ввести цей режим і на території України, оскільки це б спростило процедуру розірвання шлюбу в Україні і у випадку, коли лише подружжя вирішить зійтись не потрібно буде ще раз реєструвати шлюб. Також наше законодавство так не взаємодіє із церквою, як наприклад у Польщі. Що ж стосовно цього питання, то на мій погляд не потрібно цю практику використовувати і в Україні, так як у нас церковний шлюб не прирівнюється до дійсно зареєстрованого шлюбу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
3. Крыжовой Д. В. Некоторые процедурно-процессуальные вопросы расторжения брака в Украине: в срезе защиты собственных неимущественных прав [Текст] / Д. В. Крыжовой // Актуальні проблеми юридичної науки: зб. Тез Міжнар. наук. конф. «Одинадцять осінні юридичні читання» (Хмельницький, 23-24 листопада 2012 року): у 4-х ч. – Ч. 3 – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2012. – С. 111-113.
4. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 11 від 11.12.2007 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – №1.
5. Глиняна К. М. Правове регулювання розлучення за сімейним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юридич. Наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / К. М. Глиняна. – Одеса, 2006. – 20 с.
6. Дутко А. О. Розірвання шлюбу за законодавством України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/31503/A>
7. Шевченко Я. Н. Совершенствование законодательства о семье (Теоретические проблемы соотношения гражданского и семейного законодательства). – К.: Наук. думка, 1986. – 167.
8. Kodeks Rodzinny i Opiekunicy // Dz. U. z 1964 r. nr 9, poz. 59, tekstjednolityDz. U. z 2015 r. poz. 2082

Драгомирова Юлія Василівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ

Проведено науково-теоретичний аналіз правового регулювання розірвання шлюбу в Україні та Республіці Польща. Проаналізовано процедури розірвання шлюбу за рішенням суду у порядку окремого та позовного провадження. Розглянуті мотиви, причини, та умови розірвання шлюбу за законодавством України та Республіки Польщі.

Ключові слова: припинення шлюбу, розірвання шлюбу, причини розірвання шлюбу, сепарація, анулювання шлюбу.

Драгомирова Юлія Васильевна

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РАСТОРЖЕНИЯ БРАКА ЗА ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ УКРАИНЫ И РЕСПУБЛИКИ ПОЛЬШИ

Проведен научно-теоретический анализ правового регулирования расторжения брака в Украине и Республике Польша. Проанализированы процедуры расторжения брака по решению суда в порядке особого и искового производства. Рассмотрены мотивы, причины и условия расторжения брака по законодательству Украины и Республики Польша.

Ключевые слова: прекращение брака, расторжения брака, причины расторжения брака, сепарация, аннулирование брака.

Dragomyrova Iuliia Vasilyvna

LEGAL REGULATION OF THE DIVORCE UNDER THE LAWS OF UKRAINE AND THE REPUBLIC OF POLAND

In the article the scientific and theoretical analysis of the legal regulation of divorce in Ukraine and the Republic of Poland. The analysis procedure of divorce by court order in a separate and action proceedings. Author determined motives, reasons and conditions of divorce under the laws of Ukraine and the Republic of Poland.

Keywords: termination of marriage, divorce, reasons for divorce, separation, annulment of marriage.

ми права. Припускається, що правове відношення як правова структура – це не суспільне відношення, врегульоване нормами права, а самостійне суспільне відношення, суб'єктів якого пов'язують або ставлять у правову залежність юридичні права та обов'язки, і яке здійснює регулюючий вплив на поведінку людей окремо або у взаємозв'язку з іншою суспільною структурою.

Як здається, розбіжності у розумінні сутності правовідносин значною мірою зумовлені ігноруванням необхідності диференційованого підходу до характеристики правовідносин на загальному та галузевому рівнях.

Проте саме диференціація визначення правовідносин на рівні загального поділу права на приватне та публічне дає змогу більш точно встановити співвідношення суспільних відносин, правовідносин та норм права, якими можуть регулюватися (визнаватися) суспільні відносини.

З певними застереженнями можна стверджувати, що суспільні відносини у приватній сфері є первинними стосовно правовідносин, оскільки можуть виникати на підставі домовленості сторін, внаслідок фактичних дій учасників таких відносин тощо. На існування цивільних відносин не впливає наявність або відсутність актів цивільного законодавства. У кожному разі, права та обов'язки сторін цивільних відносин мають основою норми природного права, що забезпечує їхнє залучення у правову сферу. У підсумку можна характеризувати цивільні правовідносини як юридичний зв'язок між формально рівними суб'єктами, котрі є носіями цивільних прав і обов'язків, навіть, незалежно від врегулювання їх актами законодавства.

Разом із тим, таке твердження є некоректним стосовно суспільних відносин, що знаходяться у сфері публічного права. Оскільки публічне право є продовженням публічної влади і проявом останньої, то воно, як правило, виступає чинником встановлення не тільки правовідносин, але й самих публічних відносин, визначаючи, коли, чому і для чого формуються ті чи інші стосунки між державою, її фігурантами та окремими особистостями.

Традиційно характер зв'язку правової норми з правовим відношенням визначається як реалізація правової норми. Власне норма є лише загальним правилом поведінки. Результатом її дії є правове відношення, виникненню якого сприяють також різноманітні чинники: матеріальні умови життя суспільства, традиції тощо. При цьому найважливішим вважається те, що реальні життєві відносини здійснюються у відповідності з приписами правової норми, і саме в цьому проявляється реалізація правової норми, перетворення її у акт конкретної поведінки. З цієї точки зору правовід-

ношення розглядається як результат дії норми права, як різновид суспільних відносин, котрі за своєю формою є індивідуально-визначеним зв'язком уповноважених та зобов'язаних осіб, а за своїм безпосереднім змістом є взаємодією цих осіб, котрі реалізують свої права та виконують покладені на них обов'язки.

Але таке твердження є справедливим лише для аналізу правовідносин публічного права, а також може бути виправданим на загальнотеоретичному рівні. Разом із тим, воно не відповідає сутності правовідносин приватного права.

Деякі норми, що встановлюють засадничі положення, взагалі не реалізуються у правовому відношенні безпосередньо, а впроваджуються у життя через інші норми, які конкретизують їх. Таких норм, зокрема, багато у Конституції. Не реалізуються безпосередньо у правовому відношенні й норми, що встановлюють правовий статус суб'єктів права (правовідносин). Такі норми визначають передумови участі суб'єктів у право і реалізуються також за посередництва інших норм права. (Аби не перевантажувати статтю посиланнями, відсилаємо читача до наших публікацій, де ці питання розглядалися раніше [4, с. 11-18]).

Отже правовідносини загального характеру, що ґрунтуються на нормах природного права, приватноправові відносини не знаходяться у такому безпосередньому зв'язку з правовою нормою, як правовідносини публічні.

Таким чином, найголовнішим критерієм поділу правовідносин слід визнати сферу права, у якій вони виникають. Звідси випливає, що відповідно до розмежування сфери приватного та публічного права необхідно розрізняти приватні та публічні правовідносини.

Однак тут варто зазначити, що поділ права на публічне і приватне у сучасній юриспруденції потребує застереження щодо двох моментів.

По-перше, хоча право в цілому має офіційний, державний і у цьому сенсі «публічний» характер, слід мати на увазі, що поняття «публічне» може застосовуватися у юриспруденції також і в більш вузькому значенні. У цьому значенні поняття «публічне» стосується лише тієї частини права, котра пов'язана з функціонуванням держави як суб'єкта правовідносин.

По-друге, публічне та приватне право – це не галузі права у їхньому традиційному розумінні, а сфери, зони права, котрі можна назвати «супергалузями». Будучи супергалузями загального феномену права, що існують на наднаціональному рівні, вони охоплюють групу галузей національного права.

Сфера публічно-правова враховує інтереси, передусім, публічні, загальні, а отже такі, що з деякою мірою умовності можуть бути названі «державними». У цій сфері суб'єктивне право формується за нормативним, вольовим принципом. Тому, коли йдеться про публічне право, саме держава за допомогою законодавчих актів визначає публічний інтерес. Він домінує у цих відносинах. Тут виражається воля держави і за допомогою правових норм відбувається узгодження індивідуальних інтересів у синтезованому інтересі публічному.

Враховуючи, що публічне та приватне право за своєю сутністю є наднаціональними феноменами, котрі на рівні національних правових систем проявляються у відповідних галузях національного права, логічною підставою наступної класифікації на рівні національних правових систем є «галузєва» ознака. З врахуванням цієї ознаки проводиться віднесення правовідносин до конституційно-правових, цивільно-правових, адміністративно-правових, карно-правових, процесуально-правових тощо – відповідно до галузі національного права, котра із врахуванням поставлених перед нею завдань забезпечує регламентацію суспільних відносин певного типу властивими їй юридичними прийомами та засобами. Зокрема, поділ права на публічне та приватне слугує підґрунтям розмежування на національному рівні права цивільного і адміністративного, як двох визначальних галузей регулятивного права.

Проте було б спрощенням обмежитись розрізненням у структурі національного права лише цих двох основних галузей як відповідників права приватного і публічного. Структура права виглядає більш складною внаслідок необхідності забезпечити на національному рівні юридичну першооснову усіх інших галузей національного права, що зумовлює існування та пріоритетність конституційного права. Тому ядром національної правової системи слід визнати: конституційне право – як основу усіх інших галузей, інститутів і норм, а також галузі «першого рівня» – цивільне, адміністративне, карне (кримінальне) право, процесуальне-право.

Від названих трьох основних галузей матеріального права (цивільного, адміністративного, карного) та галузей процесуального права (карно-процесуального, адміністративно-процесуального, цивільно-процесуального) вибудовуються генетичні, функціональні та структурні зв'язки до відповідних похідних галузей матеріального та процесуального права.

Відповідно можна поділити правовідносини на види в залежності від галузей національного права (законодавства): на конституційно-правові,

цивільно-правові, адміністративно-правові, карно-правові тощо.

Важливим є розрізнення правовідносин у залежності від функцій та завдань, що постають перед галуззю права, в межах якої виникають правовідносини. Із врахуванням цих чинників можливий поділ правовідносин на два основні види:

1) регулятивні правовідносини – це правовідносини, через які здійснюється безпосереднє правове регулювання (впорядкування) суспільного життя – встановлення юридичних прав та обов'язків тощо;

2) охоронні правовідносини – це правовідносини, які «забезпечують застосування юридичної відповідальності та інших юридичних санкцій.

У залежності від того, чи є правовідносини регулятивними чи охоронними, визначаються підстави їхнього виникнення: перші виникають з правомірних дій суб'єктів, другі – з протиправних дій і пов'язані з застосуванням державного примусу.

Таким чином усі правовідносини за різними підставами можна поділити на:

- 1) відносини приватного та публічного права;
- 2) галузеві правовідносини: конституційно-правові, цивільно-правові, адміністративно-правові, карно-правові тощо;
- 3) відносини регулятивні та охоронні;
- 4) відносини матеріальні та процесуальні;
- 5) відносини правозастосовчі та правотворчі (правостворюючі).

При цьому визначальним є загальний поділ правовідносин на ті, що виникають у галузі приватного права, і ті, що виникають у галузі публічного права.

Значення такої класифікації полягає в тому, що саме в залежності від того, чи є відносини публічно-правовими чи приватноправовими, визначається їхній зв'язок з певною галуззю національного права, а відтак, якими є їхні властивості. Отже, при аналізі ІТ-правовідносин у першу чергу, мають бути визначені властивості правовідносин з урахуванням їхнього існування у контексті дихотомії «приватне право – публічне право».

Крім того, беремо до увагу ту обставину, що «ІТ-правовідносини» за своєю сутністю є регулятивними правовідносинами, котрі є типовими для цивільного права.

Отже, цивільні правовідносини, передусім, є результатом регулювання відносин між учасниками цивільних відносин, а тому виступають як врегульовані (впорядковані) нормами права цивільні відносини.

Характеристику цивільних правовідносин на цьому рівні доцільно почати із з'ясування того питання, що мається на увазі під «регулюванням»

(або ж «впорядкуванням»), як таким. Адже від того, що ми вкладаємо в поняття «регулювання», залежить не лише визначення сутності «регулятивних цивільних правовідносин», а й взагалі, розуміння можливості правового впливу на правомірну поведінку приватних осіб. При цьому від розуміння поняття «регулювання» залежить і з'ясування того питання, з боку якого суб'єкта може здійснюватися такий вплив: з боку держави, самоврядних органів, одне одним тощо.

«Правове регулювання» визначається як один із основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави. При цьому зазначається, що правове регулювання є різновидом соціального регулювання, а його предметом виступають правові, політичні, економічні та інші суспільні відносини, впорядкування яких неможливе без використання норм права.

Елементами механізму правового регулювання є: 1) норми права, зафіксовані в законах та інших правових актах, якими визначається модель можливої та необхідної поведінки суб'єктів суспільних відносин; 2) юридичні факти; 3) власне правовідносини; 4) акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів суспільних відносин, тобто дії цих суб'єктів у межах приписів відповідних правових норм; 5) правові санкції щодо порушників норм права [5, с. 40-41].

Виходячи з такого розуміння правового регулювання, розглянемо далі зв'язок останнього з регулятивними цивільними правовідносинами.

Оскільки метою правового регулювання є впорядкування суспільних відносин, то йдеться про «соціальне регулювання» або ж «соціальне управління», котре може бути визначене як вплив на суспільство і окремі його ланки (членів суспільства) з метою впорядкування суспільних відносин, збереження якісної специфіки, вдосконалення та розвитку.

Слід підкреслити діалектичну єдність суб'єктивних та об'єктивних чинників, що зумовлюють потребу в соціальному регулюванні.

Суб'єктивний чинник – це прагнення колективів і окремих особистостей втілити цінності в процесі функціонування соціальної системи.

Крім того, суспільству, яке за своїм характером є системним об'єктом, властива органічна тенденція впорядковувати своє існування. Така тенденція є об'єктивним процесом і в кінцевому підсумку не залежить від волі людей, хоча, звичайно, вони можуть впливати на вибір тієї чи іншої форми впорядкування суспільного життя: наприклад, на встановлення форми держави, правових норм тощо.

Таким чином, впорядкування існування суспільства – це об'єктивна його потреба, але досягається ця мета за допомогою і в результаті взаємодії різноманітних об'єктивних та суб'єктивних факторів, впливу елементів системи один на одне. Внаслідок такого впливу і взаємодії вся система в цілому і кожен її елемент, зокрема, в певних умовах часу і простору існують найбільш оптимальним чином, що дозволяє говорити про певне саморегулювання суспільства або, у кожному разі, про існування такої тенденції.

Разом із тим, наявність певної тенденції суспільства до саморегуляції ще не дає достатніх підстав стверджувати, що закони функціонування та розвитку суспільства реалізуються автоматично.

Звідси випливає, що соціальне регулювання є предметом свідомої діяльності людей, яка ґрунтується на існуючих об'єктивних законах і разом з тим враховує їхні бажання.

Засобами соціального регулювання є: надання права робити щось; покладення обов'язку вчиняти певні дії; заборона вчиняти певні дії; застосування засобів соціального примусу та інших заходів впливу до порушників встановлених правил. Ці основні способи соціального регулювання доповнюються допоміжними: рекомендаціями, як те чи інше робити чи не робити; заохоченням, тобто заходами морального і матеріального стимулювання за виконання чи невиконання якихось дій.

Сукупність завдань соціального регулювання вирішується шляхом узгодження інтересів публічних (державних), колективних та приватних. У випадках неефективності соціального регулювання суперечності між цими інтересами можуть поглиблюватись у зв'язку, наприклад, зі зміною характеру політичних, культурних та економічних відносин, зміни умов господарювання, побутового життя тощо.

Об'єктами регулятивних цивільних правовідносин є поведінка людей. а також конкретні блага, стосовно яких складаються відносини між людьми: 1) речі; 2) дії (послуги); 3) результат дій (результат робіт); 4) результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності; 5) інформація; 6) особисті немайнові блага, які охороняються законом (вони є, головним чином, об'єктами цивільних охоронних правовідносин).

Під таким кутом зору дещо детальніше охарактеризуємо інформацію – задокументовані або публічно оголошені відомості про події та явища, які мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі, і які становлять реальну чи потенційну «особистісну» (як інформація про особу) або «комерційну» цінність (як інформація про майнове становище особи).

Вид регулятивних цивільних правовідносин, які виникають стосовно інформації, залежать від виду останньої. Так, фізичні та юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, одержаною за власні кошти, або яка є предметом їх професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу, як правило, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють систему захисту. Тобто, у зазначених випадках можуть виникати конкретні регулятивні цивільні правовідносини. Права і обов'язки, що виникають стосовно об'єкту, тут визначаються у диспозитивному порядку.

Разом із тим, це правило не стосується інформації, яка відповідно до закону є таємницею – державною, комерційною, службовою, професійною тощо. При цьому державна та службова таємниці взагалі вилучені з кола об'єктів цивільних правовідносин і регулюються нормами публічно-правового характеру. Разом із тим, вони можуть бути об'єктом охоронних цивільних правовідносин (наприклад, при завданні моральної шкоди у результаті їхнього розголошення).

З розуміння поняття «регулювання», як феномену, що забезпечує функціонування соціальних систем, тобто, впорядкування відносин між окремими особистостями та їхніми об'єднаннями, впливає той висновок, що регулювання системи може здійснюватися двома шляхами: 1) регулювання спеціальним суб'єктом; 2) саморегулювання.

Якщо у першому випадку регулювання здійснюється спеціально уповноваженим суб'єктом, що має можливість владного впливу на поведінку інших осіб (державна, органи місцевого самоврядування тощо), то у другому – регулювання відносин учасників відносин здійснюється самими цими учасниками на основі домовленості між ними.

У кожному разі, регулятивні цивільні правовідносини є засобом і результатом соціального регулювання. У зв'язку з цим виникає необхідність розмежування регулятивних цивільних правовідносин та регулятивних адміністративно-правових відносин, з якими, власне, і пов'язують виконання управлінських функцій.

Порівнюючи два згаданих види правовідносин, передусім, слід звернути увагу на таку характерну рису, властиву для всіх публічних правовідносин взагалі, як те, що вони є свого роду «первинними» стосовно суспільних (владних) відносин. Правовідносини у галузі публічного права взагалі, а отже і в галузі адміністративного права, виникають, змінюються та припиняються тільки на підставі правових норм, що містяться в актах законодавства, котрі безпосередньо породжують правовідносини і реалізуються через них. Між цими явищами (нормою, встановленою актом адміністративного законодавства, та адміністративно-правовими відносинами) існує причинний зв'язок. Саме у публічних, зокрема, адміністративно-правових відносинах досягається мета правової норми, проявляється її реальна сила та ефективність.

Що стосується сфери приватного права, то у ній суспільні відносини можуть опосередковуватися й іншими (не юридичними) нормами. Тому тут можлива ситуація, коли цивільні відносини сторін взагалі можуть не потребувати правового втручання.

Можна припустити, що саме у зв'язку з цим у остаточній редакції ЦК. відсутня згадка про цивільні «правовідносини», а йдеться про «цивільні відносини» (ст. 1-10), «цивільні права та обов'язки» (ст. 11-14) тощо, чим переслідувалася мета підкреслити відносну незалежність існування цивільних (тобто, приватноправових) відносин від норм актів цивільного законодавства та державного примусу [6, с. 41]. Адже до регулювання цивільних відносин акти цивільного законодавства, засоби публічного (державного) впливу тощо можуть застосовуватися, а можуть і не застосовуватися, якщо між учасниками таких відносин не виникло суперечки, або суперечка, яка виникла, урегульована за взаємною згодою сторін цих відносин.

Зазначені положення можуть слугувати підґрунтям аналізу сутності правовідносин у галузі ІТ-права та їхнього співвідношення з категоріями «ІТ-відносини», «ІТ-правовідносини», «інтернет-правовідносини» тощо, знімаючи, до речі, питання про доцільність характеристики відносин у цій сфері, як «не правових в чистому вигляді» і не «фактичних» відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Литвинов С.П. Правовідносини в інтернет-праві // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – С.145-149.
2. Єфремова К.В. До перспектив правового регулювання інтернет-правовідносин: господарсько-правовий аспект // Право та інноваційне суспільство. – 2014. – № 1. – С.5-11.
3. Барабаш О.О. Загальна характеристика інтернет-правовідносин// ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. – С. 23-28.
4. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Цивільні правовідносини : моногр. / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova. 2-ге вид., перероб. і доп. – Одеса: Фенікс, 2011. – С. 11-18.
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. : Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл. – Т.5. – 2003. – С. 40-41.
6. Кодифікація приватного (цивільного) права України / За ред. проф. А. Довгерта. – К.: Український центр правничих студій, 2000. – С. 41.

Харитонов Євген Олегович, Харитонова Олена Іванівна

«ІТ-ПРАВОВІДНОСИНИ» І ЗАГАЛЬНА КАТЕГОРІЯ ПРАВОВІДНОСИН: ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

У статті досліджується «ІТ-правовідносини» та їх співвідношення із загальною категорією «правовідносини». Доводиться, що при характеристиці «ІТ-правовідносини» має враховуватись поділ правовідносини на: відносини приватного та публічного права, регулятивні та охоронні тощо. При аналізі «ІТ-правовідносин», у першу чергу, мають бути визначені їх властивості з урахуванням того, що вони належать до сфери приватного права. Крім того, необхідно враховувати, що «ІТ-правовідносини» за своєю сутністю є регулятивними правовідносинами.

Ключові слова: ІТ-право, ІТ-правовідносини, цивільне право, інтернет-правовідносини.

Харитонов Евгений Олегович, Харитонова Елена Ивановна

«ИТ-ПРАВООТНОШЕНИЯ» И ОБЩАЯ КАТЕГОРИЯ ПРАВООТНОШЕНИЙ: К ПРОБЛЕМЕ СООТНОШЕНИЯ

В статье исследуется «ИТ-правоотношения» и их соотношение с общей категорией «правоотношения». Доказывается, что при характеристике «ИТ-правоотношений» должно учитываться разделение правоотношения на: отношения частного и публичного права, регулятивные и охранительные и тому подобное. При анализе «ИТ-правоотношений», в первую очередь, должны быть определены их свойства с учетом того, что они относятся к сфере частного права. Кроме того, необходимо учитывать, что «ИТ-правоотношения» по своей сути является регулятивными правоотношениями.

Ключевые слова: ИТ-право, ИТ-правоотношения, гражданское право, интернет-правоотношения.

Kharytonov Evhen Olehovych, Kharytonova Olena Ivanivna

“IT LEGAL RELATIONSHIPS” AND THE GENERAL CATEGORY OF LEGAL RELATIONSHIP: THE PROBLEMS OF CORRELATION

The article investigates “IT legal relationships” and their correlation with the general category of “legal relationship”. It is proved that the characteristic of the “IT-relationship” should take into account the division of legal relationship son relations of private and public law, regulatory and enforcement relations, and the like. When analyzing “IT-relations”, their properties should be defined in the first place, considering the fact that they belong to the sphere of private law. It is also should be taken into account that “IT legal relationships” are inherently regulatory legal relations.

Keywords: IT-law, IT-legal relationships, civil law, Internet relationships.

УДК 347.77/78

Позова Діна Дмитрівна

кандидат юридичних наук, асистент кафедри
права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВІДНОСИН

Постановка проблеми. В умовах становлення та розвитку інформаційного суспільства інформаційні технології (ІТ) виявилися глибоко інтегрованими у різні сфери суспільного життя, забезпечуючи збір, обробку, перетворення, накопичення, використання, розповсюдження та захист інформації на локальному, загальнодержавному, регіональному та міжнародному рівнях. У зв'язку із застосування новітніх технологій, провідне місце серед яких посідає насамперед мережа Інтернет, виникають, змінюються та припиняються найрізноманітніші суспільні відносини, які регулюються за допомогою методів як приватного, так і публічного права або завдяки поєднанню елементів обох цих методів. Зазначене зумовлює необхідність наукового осмислення правової природи та особливостей правового регулювання відносин у сфері ІТ, правового режиму об'єктів, залучених до сфери дії таких відносин, що, у свою чергу, матиме не лише теоретичне, але й прикладне значення.

Стан дослідження теми. Питання, пов'язані з визначенням правової природи відносин, які виникають, змінюються та припиняються у зв'язку з функціонуванням та використанням інформаційних технологій, а також розумінням сутності ІТ-права як правового явища, щочастіше стають предметом наукових дискусій. Так, деякі аспекти окресленої проблематики порушувалися у працях російських та вітчизняних правників: О.А. Баранова, Ю.Є. Булатецького, А.Б. Венгерова, Д.В. Грібанова, М.Б. Касьонові, В.О. Копилова, С.В. Малахова, І.М. Рассолова, О.М. Селезньова, В.С. Цимбалюка та ін. Разом із тим, питання джерел правового регулювання інформаційно-технологічних відносин потребує більш детального вивчення.

Тому **метою** даної статті є визначення системи джерел правового регулювання відносин, які виникають, змінюються та припиняються у зв'язку із застосуванням інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, слід відзначити те, що у найбільш загальному вигляді відносини, які виникають у галузі функціонування ІТ, за своєю правовою природою є неоднорідними та в залежності від суб'єктного та об'єктного складу, змістовного наповнення, методів і принципів правового регулювання можуть бути цивільними, господарськими, адміністративними, фінансовими, корпоративними тощо. Проте підхід, за яким до предмета регулювання ІТ-права включається весь спектр цих відносин, не дозволяє виявити специфіку власне інформаційно-технологічних відносин. По суті на рівні доктринальних досліджень не робляться спроби відмежувати та виокремити власне відносини, що виникають у галузі інформаційних технологій, – так звані «інформаційно-технологічні» відносини. Останні або розмиваються в межах інформаційних відносин, або ототожнюються з інтернет-відносинами. Разом із тим, Інтернет як інформаційно-телекомунікаційна система є лише одним із середовищ ІТ, у той час як інформаційні технології мають більш широке застосування та впровадження. У разі включення до предмета ІТ-права всіх правовідносин, які виникають у сфері ІТ, різної галузевої приналежності, коло джерел ІТ-права невиправдано розширюється, включаючи відповідно норми адміністративного законодавства (щодо визначення компетенції органів державної влади з формування і використання інформаційних ресурсів, електронного урядування); податкового законодавства (в частині оподаткування у сфері ІТ); кримінального законодавства та законодавства про адміністративні правопорушення (в частині створення системи кібернетичної безпеки та відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері); законодавства про працю (щодо регулювання трудових відносин в ІТ-сфері) та ін.

Разом із тим, слід погодитися з висловленою в літературі позицією, що переважна більшість сус-

пільних відносин, що формуються, розвиваються і реалізуються в Інтернет, включаються до предмету цивільно-правового регулювання [1, с. 13]. Переслідуючи мету окреслення кола власне інформаційно-технологічних відносин як предмета ІТ-права, доречно виходити з того, що більшість таких відносин за своєю правовою природою є цивільними (майновими та особистими немайновими), складаються із приводу різних об'єктів цивільних прав (результатів інтелектуальної творчої діяльності, робіт та послуг у сфері ІТ тощо) та будуються на засадах юридичної рівності, вільного волевиявлення, майнової самостійності їх учасників.

Не вдаючись наразі до наукової полеміки щодо розуміння сутності джерел права, а також співвідношення категорій «джерело права» та «форма права», відзначимо лише те, що нами цей термін використовуватиметься у формально-юридичному значенні як форми зовнішнього вираження волі законодавця та інших суб'єктів правотворчості, як способу закріплення та існування загальнообов'язкових, формально-визначених правил поведінки, забезпечених силою державного примусу.

Здійснюючи спробу окреслити систему джерел правового регулювання відносин, які виникають у галузі функціонування та реалізації ІТ, у першу чергу, слід вести мову про акти законодавства, які стосуються ІТ. Таким основоположним актом є Конституція України, яка закріплює низку прав і свобод людини та громадянина, що визначають її правовий статус в інформаційному середовищі, у тому числі у сфері використання інформаційних технологій (статті 31, 32, 34, 41 Основного Закону України).

Оскільки норми Основного Закону України закладають лише основи регулювання суспільних відносин, які виникають у державі, подальшу регламентацію відповідні групи відносин здобувають вже на рівні окремих актів спеціального законодавства. З-поміж останніх у сфері ІТ доцільно виокремлювати такі дві групи: 1) ті, що повністю присвячені регулюванню питань, пов'язаних з інформатизацією, розвитком інформаційного суспільства, створенням і застосуванням інформаційних систем, їх мереж, інших інформаційних технологій (в частині регулювання саме інформаційно-технологічних відносин); 2) ті, що містять окремі норми, які підлягають застосуванню до відносин, пов'язаних з функціонуванням та використанням ІТ.

З-поміж нормативних актів першої групи слід відзначити наступні: Закон України «Про інформацію», Закон України «Про науково-технічну інформацію», Закон України від «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», Закон

України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», Закон України «Про Національну програму інформатизації», Закон України «Про телекомунікації», Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» тощо. Положення цих законів стосуються як суто інформаційних, так і інформаційно-технологічних відносин.

Що стосується другої групи законодавчих актів, що містять окремі норми, які підлягають застосуванню до відносин, пов'язаних з функціонуванням та використанням ІТ, то до них належать здебільшого кодифіковані акти. З огляду на визначену правову природу власне інформаційно-технологічних відносин як предмета ІТ-права, таким основним кодифікованим актом є Цивільний кодекс України.

Так, особливе значення для регулювання сфери ІТ мають положення книги IV «Право інтелектуальної власності» та глави 75 розділу III «Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності», якими визначено об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності, їх права, основні засади охорони та захисту прав інтелектуальної власності, цивільно-правові договори, які опосередковують використання об'єктів права інтелектуальної власності та розпорядження майновими правами на ці об'єкти. Крім того, для урегулювання відносин, які виникають при створенні та діяльності компаній у галузі ІТ або здійсненні відповідної діяльності на індивідуальній основі, застосовуються положення розділу II «Особи» книги першої ЦК України. До відносин у сфері ІТ також можуть застосовуватися положення глави 62 «Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт», глави 63 «Послуги. Загальні положення», глави 82 «Відшкодування шкоди» тощо.

З-поміж інших законодавчих актів, які застосовуються у сфері ІТ, можна назвати Закон України «Про авторське право і суміжні права»; Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»; Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»; Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»; Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»; Закон України «Про телебачення і радіомовлення» та ін.

До підзаконних нормативно-правових актів у сфері регулювання ІТ належать, зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2012 р. № 295 «Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг»; Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 р. № 253 «Про затвердження Порядку

легалізації комп'ютерних програм в органах виконавчої влади» та ін.

До системи джерел регулювання інформаційно-технологічних відносин включаються також міжнародні договори відповідно до вимог ст. 9 Конституції України. З-поміж таких міжнародних договорів можна назвати Європейську конвенцію про транскордонне телебачення, ратифіковану із заявою та застереженням відповідним законом від 17.12.2008 р.; Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (діє на засадах тимчасового застосування в частині виключної або змішаної компетенції ЄС) тощо.

Слід відзначити, що екстериторіальний характер побудови та функціонування мережі Інтернет зумовлює необхідність поєднання міжнародного та національного правового регулювання. На цей час міжнародно-правове регулювання відносин в мережі Інтернет здійснюється через засоби так званого «м'якого права» у вигляді різноманітних рекомендацій, резолюцій та декларацій, що видаються міжнародними організаціями (Міжнародний союз електрозв'язку, Всесвітня організація інтелектуальної власності, ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, Інтернет корпорація з присвоєння імен та номерів та ін.). Зокрема, до таких документів належать прийняті на 32-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО Рекомендації щодо розвитку та використання багатомовності та загального доступу до кіберпростору, Декларація про свободу комунікацій в Інтернеті, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 28 травня 2003 р.; Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, затверджена резолюцією 55/2 Генеральної Асамблеї від 08.09.2000 р.; Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті», прийнята Організацією Об'єднаних Націй 12.12.2003 р. та ін. Положення таких документів формально не є обов'язковими, і їх дотримання з боку держав ґрунтується виключно на авторитеті тих суб'єктів, що їх приймають. До того ж норми «м'якого права» хоча й не містять конкретних зобов'язань суб'єктів міжнародних правовідносин, проте впливають на законотворчий процес на національному рівні.

До системи джерел ІТ-права, на наш погляд, також слід відносити цивільно-правовий договір. Як вже зазначалося, більшість інформаційно-технологічних відносин за своєю природою є цивільними. Зважаючи на те, що правове регулювання сфери ІТ на сьогоднішній день носить радше фрагментарний характер та здійснюється шляхом пристосування вже існуючих правових конструкцій та норм

до більш прогресивних та новітніх за своїм змістом і наповненням суспільних відносин у сфері ІТ, саме конструкція цивільного договору здатна врахувати особливості цієї сфери та дозволяє подолати наявні прогалини у законодавчому регулюванні. Можливості для цього закладені у формулюванні ст. 6 ЦК України, відповідно до якої сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства (так звані «не поійменовані договори»). Крім того, передбачено, що сторони мають змогу укласти один із передбачених актами цивільного законодавства договорів (так звані «поійменовані договори»), але врегулювати в ньому свої відносини, які взагалі не врегульовані цими актами, або якщо врегульовані, то відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати їх на власний розсуд. Єдиним застереженням до цього є неможливість відступити від імперативних положень актів цивільного законодавства, а саме: 1) якщо в цих актах прямо вказано про це; 2) якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства випливає з їх змісту або із суті відносин між сторонами.

Наступну сходинку в ієрархічній системі джерел ІТ-права посідають звичаї, під якими слід розуміти правила поведінки, які не встановлені актами законодавства, але є усталеними у певній сфері відносин. Відповідно до ст. 7 ЦК України цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема звичаєм ділового обороту. Звичай може бути як зафіксований у відповідному документі, так і не мати певної форми закріплення. Умовою застосування звичаю є відсутність суперечностей між ним та договором або актами цивільного законодавства, у іншому випадку такий звичай не застосовується. Звичай опосередковано можуть виражатися в нормах, правилах, порядках, але істинне їх розуміння передбачає, в першу чергу, наявність уявлення про відповідні звичаї. Їхня роль у регламентації інформаційних відносин зростає у випадку, коли законодавцем не визначено нормативного регулювання відносин, але вони існують і потребують певного порядку, можливості функціонування [2, с. 53].

Слід погодитися з висловленою в науковій літературі точкою зору про те, що класичний нормативіський підхід не відповідає сучасній тенденції розширення кола джерел права, посиленню їх ролі, а також правозастосовчій практиці, яка фактично склалася, а також необхідності включення до системи джерел права України як формально закріплених, так і формально незакріплених на сьогоднішній момент джерел [3, с. 18]. З огляду на це

до системи джерел ІТ-права також необхідно відносити судову практику. Стосовно доцільності та наявності передумов визнання судового прецеденту та судової практики в якості джерела права в Україні до цього часу точиться багато дискусій. Разом із тим, на сьогоднішній день вже скалилися певні підстави для того, щоб все ж таки визначити судову практику як одне з джерел права в Україні. Так, слід погодитися з тим, що усталена судова практика поряд із позитивним правом (законодавством) також набуває обов'язкового значення з урахуванням: 1) ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини»; 2) ст. 360-7 ЦПК України, ст. 111-28 ГПК України, ст. 244-2 КАС, ст. 458 КПК, з яких випливає обов'язковість рішень Верховного Суду щодо того варіанту тлумачення і застосування норм матеріального права, неоднакове застосування яких стало підставою для розгляду справи Верховним

Судом; 3) сформульованого Європейським Судом з прав людини положення про те, що «закон є чинним положенням з урахуванням практики його тлумачення компетентними судами» (рішення у справі Лейла Шахін проти Туреччини»). Останнє стосується як усталеної практики судів у конкретних справах, так і роз'яснень вищих судів, у яких виражається усталена практика [4, с. 61].

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що особливості інформаційно-технологічних відносин зумовлюють те, що за інтенсивністю свого розвитку вони завжди випереджатимуть законотворчий процес. У зв'язку з цим побудова системи джерел їх правового регулювання має бути спрямована на подолання можливих прогалин, з одного боку, та, з іншого боку, давати учасникам цих відносин змогу самостійно врегулювати свої відносини з дотриманням загальних засад законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Малахов С.В. Гражданско-правовое регулирование отношений в глобальной компьютерной сети Интернет : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / С. В. Малахов. – М., 2001. – С. 13.
2. Селезньова О.М. Джерела інформаційного права / О. М. Селезньова // Правова інформатика. – 2014. – № 3. – С. 53.
3. Дрішлюк А.І. Щодо методології дослідження джерел цивільного права України / А. І. Дрішлюк // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». – 2013. – Т. 13. – С. 487; Дрішлюк А. І. Поняття джерела права та його форми / А. І. Дрішлюк // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 1. – С. 18.
4. Новітнє вчення про тлумачення правових актів : навч. посіб. з курсу тлумачення правових актів для суддів, що проходять підвищення кваліфікації, і кандидатів на посади суддів, що проходять спеціальну підготовку / В. Г. Ротань, І. Л. Самсін, А. Г. Ярема та ін. ; відп. ред. В. Г. Ротань. – Х. : Право, 2013. – С. 61.

Позова Діна Дмитрівна

СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВІДНОСИН

Стаття присвячена дослідженню системи джерел правового регулювання відносин, які виникають, змінюються та припиняються у зв'язку із застосуванням інформаційних технологій. Надано характеристику окремим видам джерел інформаційно-технологічних відносин.

Ключові слова: інформаційно-технологічні відносини, інформаційні технології, мережа Інтернет, джерела правового регулювання.

Позова Дина Дмитриевна

СИСТЕМА ИСТОЧНИКОВ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Статья посвящена исследованию системы источников правового регулирования отношений, которые возникают, изменяются и прекращаются в связи с применением информационных технологий. Охарактеризованы отдельные виды источников информационно-технологических отношений.

Ключевые слова: информационно-технологические отношения, информационные технологии, сеть Интернет, источники правового регулирования.

Pozova Dina Dmytrivna

SOURCES OF LEGAL REGULATION OF RELATIONS ON THE INTERNET

The article is devoted to the research of the system of sources of legal regulation of relations that arise, change and stop to exist in connection with the use of information technologies. Some types of sources regulating information and technological relations are characterized.

Keywords: information and technological relations, information technologies, the Internet, sources of legal regulation.

ЦИВІЛІСТИКА БЕЗ КОРДОНІВ

УДК 349.6

Чумаченко Інна Євгенівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОДНО-ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Постановка проблеми. Водно-земельні правовідносини мають складний характер. Це обумовлено особливістю самих водних об'єктів, які не можуть існувати без певної земельної площі. Тому, правові відносини, що пов'язані з наданням водного об'єкта, подальшого його використання, та деякі інші відносини розуміються як водно-земельні. При їх регулюванні виникає складний комплекс проблем, що потребує рішення відповідно до норм земельного та водного законодавства.

Стан дослідження. Окремі аспекти водно-земельних відносин досліджувалися у працях В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкової, О.М. Дроваль, І.І. Каракаша, М.В. Краснової, П.Ф. Кулинича, А.М. Мірошніченка, В.В. Носіка, М.В. Шульги та інших.

Метою цієї статті є дослідження і аналіз співвідношення земельного та водного законодавства з приводу регулювання відносин, що виникають в галузі використання та охорони водних об'єктів та земель водного фонду.

Виклад основного матеріалу. Захисним бар'єром водних об'єктів від шкідливої дії зовнішнього середовища як природного, так і антропогенного характеру є землі водного фонду. Правовий режим земель водного фонду визначається як земельним, так і водним законодавством, а саме главою 12 Земельного кодексу України (далі – ЗКУ) [1], главами 1 та 18 Водного кодексу України (далі – ВКУ) [2], а також іншими актами земельного і водного законодавства.

Відповідно до ч. 1 ст. 58 ЗКУ [1] до земель водного фонду належать землі, зайняті: морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а та-

кож землі, виділені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів; штучно створеними земельними ділянками в межах акваторій морських портів. Майже такий перелік містить ст. 4 ВКУ [2], за винятком такого виду земель, як «штучно створені земельні ділянки в межах акваторій морських портів». З наведеного випливає, що землі водного фонду підрозділяються на дві групи: безпосередньо покриті водою (водопокриті) і прилеглі до водойм, тобто призначені для використання й охорони вод.

Водопокриті, а також водообслуговуючі землі є природним середовищем і операційною базою для судноплавства, лісосплаву, іригації і інших потреб водного господарства. Зокрема, на них розташовані гідротехнічні споруди; вони призначені для збереження й раціонального використання гідроресурсів; слугують вмістилищем для водних об'єктів, а також зоною водозбору і водокористування. Саме в результаті цих особливостей землі водного фонду утворюють захисний природний (ландшафтний) бар'єр для водних об'єктів.

Правове регулювання користування та охорони водопокритих та водообслуговуючих земель здійснюється практично в усіх цивілізованих країнах і йде своїми коріннями у глиб століть. У римському праві були ґрунтовно розроблені водні і земельні сервітуті, передбачалося право забору води із сусідньої ділянки. У Стародавньому Римі існувала державна власність на дно і відповідні острови в руслі публічних річок. При осушенні русла відбувалось придбання дна і островів засохлої дельти прибережними власниками.

Основною складовою земель водного фонду є землі, на яких розмішені водні об'єкти, і до яких відносяться землі, зайняті внутрішніми морями і територіальним морем, озерами, водосховищами, річками, каналами й іншими водними об'єктами. До іншої групи земель водного фонду належать

землі, не покриті водою, але прилеглі до водних об'єктів. Ці землі призначені в основному для охорони поверхневих вод від забруднення, засмічення, збереження водності, будівництва й експлуатації споруд, що забезпечують задоволення питних, господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, курортних і інших потреб населення, а також сільськогосподарських, промислових, енергетичних, природоохоронних, транспортних, рибогосподарських та інших державних і суспільних потреб.

Так, відповідно до п. «а» ст. 58 ЗКУ [1] до земель водного фонду належать землі, зайняті морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами. Згідно зі ст. 1 ВКУ водний об'єкт – це природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води (море, річка, озеро, водосховище, ставок, канал, водоносний горизонт) [2].

Також, до складу цих земель відносяться землі, які зайняті болотами, що є своєрідним природно-територіальним комплексом, особливим видом водних екосистем, для яких характерні специфічні мікрокліматичні умови, надлишкове зволоження, наявність вологолюбної рослинності та процес формування торфу. Для їх формування важливу роль відіграють поверхневі й ґрунтові води, також вони самі сприяють живленню рік і озер водою.

Включення островів до категорії земель водного фонду зумовлено знаходженням їх серед вод, віддаленістю від суші, невід'ємним зв'язком зі станом водного об'єкта, в якому вони розташовані, тощо. Поняття такої дефініції як «острів» відсутнє як у ЗКУ, так і у ВКУ, проте, згідно з Конвенцією ООН з морського права від 10 грудня 1982 року [3], острів – це природно утворений простір суші, оточений водою, що знаходиться вище рівня води при приливі.

До виду земель водного фонду відносять також землі, зайняті прибережними захисними смугами вздовж морів, річок і навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; береговими смугами водних шляхів; виділені під смуги відведення для гідротехнічних та інших водогосподарських споруд і каналів. Вони призначені головним чином для охорони водних об'єктів від забруднення, засмічення, виснаження та здійснення певної господарської діяльності, пов'язаної з використанням водних об'єктів. Для цих земель встановлюється особливий режим використання.

Так, прибережна захисна смуга – частина водоохоронної зони відповідної ширини вздовж річки, моря, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території водоохоронної зони (ст. 1 ВКУ) [2].

Для забезпечення експлуатації та захисту від забруднення, пошкодження і руйнування каналів зрошувальних і осушувальних систем, гідротехнічних та гідрометричних споруд, водойм і гребель на берегах річок виділяються земельні ділянки смуг відведення з особливим режимом використання (ст. 64 ЗКУ) [1]. Земельні ділянки в межах смуг відведення надаються для створення водоохоронних насаджень, берегоукріплювальних та протиерозійних гідротехнічних споруд, будівництва переправ тощо. Відповідно до наказу Державного комітету України у справах містобудування і архітектури «Про затвердження Методики обстеження і паспортизації гідротехнічних споруд систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів» № 252 від 19 грудня 1995 року [4], гідротехнічні споруди визначаються як споруди для використання водних ресурсів, а також для боротьби з шкідливим впливом вод: греблі й дамби різного призначення та їхні конструктивні елементи; водоскиди, водоспуски, споруди водовідведення: тунелі, канали, труби, лотки; регуляційні споруди, накопичувачі промислових відходів, ставки, відкриті водозабори, гідромеханічне та механічне обладнання, призначене для нормального функціонування споруд.

Відповідно до ч. 2 ст. 58 ЗКУ [1] для створення сприятливого режиму водних об'єктів уздовж морів, навколо озер, водосховищ та інших водойм встановлюються водоохоронні зони, розміри яких визначаються за проектами землеустрою. Статтями 58–64 ЗКУ вбачається, що землями, які сприяють охороні вод, є водоохоронні зони, прибережні захисні смуги, смуги відведення, берегові смуги водних шляхів. Разом із тим статтею 93 ВКУ [2] додатково виокремлено ще один вид земельних ділянок, що призначені для виділення зон санітарної охорони, які встановлюються з метою охорони водних об'єктів у районах забору води для централізованого водопостачання населення, лікувальних і оздоровчих потреб та поділяються на пояси особливого режиму.

У зв'язку із прийняттям Закону України «Про морські порти України» від 17 травня 2012 року [5] до складу земель водного фонду було віднесено землі, зайняті штучно створеними земельними ділянками в межах акваторій морських портів (п. «Г» ст. 58 ЗКУ). Відповідно до п. 17 ст. 1 зазначеного Закону, «штучно створена земельна ділянка – земельна ділянка, створена (намита, насипана, створена із застосуванням інших технологій) в межах акваторії морського порту».

Законом України від 2 грудня 2010 року «Про внесення змін до Водного і Земельного кодексів України щодо прибережних захисних смуг» [6]

було внесені відповідні зміни до чинного законодавства. Так, відповідно до ч. 1 ст. 60 ЗКУ вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності встановлюються прибережні захисні смуги. А визначення прибережної захисної смуги закріплено у ст. 1 ВКУ, якою є частина водоохоронної зони відповідної ширини вздовж річки, моря, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території водоохоронної зони.

Прибережні захисні смуги встановлюються по берегах річок та навколо водойм уздовж урізу води (у меженний період) шириною: для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 гектари – 25 метрів; для середніх річок, водосховищ на них, водойм, а також ставків площею понад 3 гектари – 50 метрів; для великих річок, водосховищ на них та озер – 100 метрів. При крутизні схилів більше трьох градусів мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється.

Уздовж морів та навколо морських заток і лиманів встановлюється прибережна захисна смуга шириною не менше двох кілометрів від урізу води (ч. 3 ст. 60 ЗКУ, ч. 9 ст. 88 ВКУ).

Відповідно до ст. 88 ВКУ прибережні захисні смуги встановлюються на земельних ділянках всіх категорій земель, крім земель морського транспорту. Землі прибережних захисних смуг перебувають у державній та комунальній власності та можуть надаватися в користування лише для цілей, визначених ВКУ. У межах існуючих населених пунктів прибережна захисна смуга встановлюється з урахуванням містобудівної документації.

Прибережні захисні смуги встановлюються за окремими проектами землеустрою. Проекти землеустрою щодо встановлення меж прибережних захисних смуг (з установленою в них пляжною зоною) розробляються в порядку, передбаченому законом.

У межах прибережної захисної смуги морів та навколо морських заток і лиманів встановлюється пляжна зона. Відповідно до ст. 1 ВКУ пляжна зона – це прилегла до урізу води частина прибережної захисної смуги уздовж морів, навколо морських заток і лиманів з режимом обмеженої господарської діяльності. Її ширина визначається залежно від ландшафтно-формуючої діяльності моря, але не менше 100 метрів від урізу води, що включає: території, розташовані між лінією максимального відпливу та лінією максимального напливу хвиль, зареєстрованих під час найсильніших штормів, а також територію берега, яка періодично затоплюється хвилями; прибережні території – складені піском, гравієм,

камінням, ракушняком, осадовими породами, що сформувалися в результаті діяльності моря, інших природних чи антропогенних факторів; скелі, інші гірські утворення.

Пляжна зона не встановлюється у межах прибережної захисної смуги морів та навколо морських заток і лиманів на земельних ділянках, віднесених до земель морського транспорту, а також на земельних ділянках, на яких розташовані військові та інші оборонні об'єкти, рибогосподарські підприємства.

Законодавством закріплені вимоги щодо використання та охорони пляжної зони. Так, згідно ст. 88 ВКУ користування пляжною зоною у межах прибережної захисної смуги морів та навколо морських заток і лиманів здійснюється з дотриманням вимог щодо охорони морського середовища, прибережної захисної смуги від забруднення та засмічення і вимог санітарного законодавства. До узбережжя морів, морських заток і лиманів у межах пляжної зони забезпечується безперешкодний і безоплатний доступ громадян для загального водокористування, крім земельних ділянок, на яких розташовані гідротехнічні, гідрометричні та лінійні споруди, санаторії та інші лікувально-оздоровчі заклади, дитячі оздоровчі табори. У разі надання права користування пляжною зоною користувачі зобов'язані забезпечити безперешкодний та безоплатний прохід вздовж берега моря, морської затоки чи лиману. У межах населених пунктів місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування виділяються та облаштовуються пляжні зони для безперешкодного та безоплатного користування.

Також, згідно до ч. 3 ст. 62 ЗКУ та ч. 3 ст. 90 ВКУ у межах пляжної зони прибережних захисних смуг забороняється будівництво будь-яких споруд, крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних.

Прибережні захисні смуги є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності (ч. 1 ст. 61 ЗКУ, ч. 1, ст. 89 ВКУ). В зв'язку з цим земельним та водним законодавством встановлені обмеження господарської діяльності та використання земельних ділянок прибережних захисних смуг уздовж річок, навколо водойм та на островах. Так, забороняється: розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і залісення), а також садівництво та городництво; зберігання та застосування пестицидів і добрив; влаштування літніх таборів для худоби; будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, навігаційного призначення, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів; миття та обслуговування транспортних засобів і техніки; влаштування зва-

лищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, скотомогильників, полів фільтрації тощо.

Також, об'єкти, що знаходяться у прибережній захисній смузі, можуть експлуатуватись, якщо при цьому не порушується її режим. Не придатні для експлуатації споруди, а також ті, що не відповідають встановленим режимам господарювання, підлягають винесенню з прибережних захисних смуг (ч. 3 ст. 89 ВКУ).

Згідно до ч. 1 ст. 90 ВКУ прибережна захисна смуга уздовж морів, морських заток і лиманів входить у зону санітарної охорони моря і може використовуватись лише для будівництва військових та інших оборонних об'єктів, об'єктів, що виробляють енергію за рахунок використання енергії вітру, сонця і хвиль, об'єктів постачання, розподілу, передачі (транспортування) енергії, а також санаторіїв, дитячих оздоровчих таборів та інших лікувально-оздоровчих закладів з обов'язковим централізованим водопостачанням і каналізацією, гідротехнічних, гідрометричних та лінійних споруд.

Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 62 ЗКУ та ч. 2 ст. 90 ВКУ у прибережних захисних смугах уздовж морів, морських заток і лиманів та на островах у внутрішніх морських водах забороняється: влаштування полігонів побутових та промислових відходів і накопичувачів стічних вод; влаштування вигребів для накопичення господарсько-побутових стічних вод об'ємом понад 1 кубічний метр на добу; влаштування полів фільтрації та створення інших споруд для приймання і знезаражування рідких відходів; застосування сильнодіючих пестицидів.

Для забезпечення експлуатації та захисту від забруднення, пошкодження і руйнування каналів зрошувальних і осушувальних систем, гідротехнічних та гідрометричних споруд, водойм і гребель згідно з ч. 1 ст. 63 ЗКУ на берегах річок виділяються земельні ділянки смуг відведення з особливим режимом використання.

Розміри смуг відведення та режим користування ними встановлюються за проектом, який розробляється і затверджується водокористувачами за погодженням з обласними, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства. Земельні ділянки в межах смуг відведення надаються центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного гос-

подарства, та іншим організаціям для спеціальних потреб і можуть використовуватись ними для створення водоохоронних лісонасаджень, берегоукріплювальних та протиерозійних гідротехнічних споруд, будівництва переправ, виробничих приміщень.

Відповідно до ч. 1 ст. 64 ЗКУ берегові смуги водних шляхів встановлюються на судноплавних водних шляхах за межами населених пунктів для проведення робіт, пов'язаних із судноплавством. Основні принципи і механізм встановлення цих смуг і користування ними визначені Порядком встановлення берегових смуг водних шляхів та користування ними, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 347 від 14 квітня 1997 року [7].

Розміри земельних ділянок у берегових смугах судноплавних водних шляхів для проведення робіт, пов'язаних із судноплавством, і розміщення необхідних споруд для річкового флоту визначаються за проектами землеустрою щодо відведення земельних ділянок або за іншою документацією із землеустрою, на підставі якої здійснюється формування земельних ділянок, що погоджується та затверджується в порядку, встановленому ст. 186 ЗКУ.

У межах берегових смуг водних шляхів дозволяється: влаштування причалів, установа пристроїв для навантаження і розвантаження самохідних суден і барж, тимчасових пристроїв для швартування суден і наплавних споруд, а також тимчасове зберігання вантажів та механічної тяги суден; установа берегових навігаційних знаків; установа гідрометрологічних постів; зберігання твердого палива для суден підприємств і організацій водного транспорту, а також тимчасове зберігання суднового обладнання; влаштування тимчасових зимових приміщень і проведення інших робіт у разі випадкової зимівлі чи виходу з експлуатації судна.

Висновки. Користувачі берегових смуг водних шляхів зобов'язані: користуватись береговими смугами за призначенням; суворо дотримувати встановленого режиму використання смуг відведення для водних шляхів; вживати заходів для охорони земель берегових смуг водних шляхів від ерозії, зсувів, руйнування, підтоплення і забруднення; забезпечувати непроникнення стічних вод, отрутохімікатів і мінеральних добрив через берегові смуги водних шляхів у річки та водойми. На берегових смугах водних шляхів забороняється діяльність, що суперечить їх цільовому призначенню, а господарська діяльність обмежується відповідно до ст. 89 ВКУ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
2. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
3. Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 року, ратифікована Законом України від 3 червня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 31. – Ст. 254
4. Про затвердження Методики обстеження і паспортизації гідротехнічних споруд систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів: наказ Державного комітету України у справах містобудування і архітектури від 19 грудня 1995 року № 252 // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0466-95>
5. Про морські порти України: Закон України від 17 травня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 7. – Ст.6.
6. Про внесення змін до Водного і Земельного кодексів України щодо прибережних захисних смуг: Закон України від 2 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 18. – Ст.122.
7. Про затвердження Порядку установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними: постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 347 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 16. – Ст. 80.

Чумаченко Інна Євгенівна

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОДНО-ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Стаття присвячена дослідженню правового взаємозв'язку положень земельного та водного законодавства щодо регулювання суспільних відносин з приводу використання та охорони водних об'єктів та земель відповідної категорії.

Ключові слова: землі водного фонду; водний об'єкт; склад земель водного фонду; цільове призначення земель водного фонду; прибережні захисні смуги; берегові смуги водних шляхів.

Чумаченко Інна Евгениевна

О ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ ВОДНО-ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Статья посвящена исследованию правовой взаимосвязи положений земельного и водного законодательства в части регулирования общественных отношений в сфере использования и охраны водных объектов и земель соответствующей категории.

Ключевые слова: земли водного фонда; водный объект; состав земель водного фонда; целевое назначение земель водного фонда; прибрежные защитные полосы; береговые полосы водных путей.

Chumachenko Inna Evgenivna

ABOUT THE LEGAL ADJUSTING OF THE WATER-LANDED RELATIONS

The article is devoted to the study of the legal relationship between the provisions of land and water legislation in the regulation of public relations in the sphere of use and protection of water bodies and lands of the appropriate category.

Keywords: Lands of the water fund; Water body; The composition of the lands of the water fund; The purpose of the lands of the water fund; Coastal protective bands; Coastlines of waterways.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Бігняк Олександр Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент

кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

LECTURE COURSE OF CORPORATE LAW

LECTURE 2. SUBJECTS OF CORPORATE RELATIONS. CONCEPTS AND TYPES OF CORPORATE RIGHTS AND LIABILITIES

Among the topics most studied by scholars and being popular in the legal doctrine, an important aspect is the participation of persons in corporate legal relations, including their acquiring of corporate rights, features of their implementation etc. The problem is the lack of legislative settlement of the corporate relations, the lack of legislative interpretation of special terminology, the obsolescence of certain normative acts. Social relations in the field of corporate law are characterized by a fast development, but there is a lack of legal provisions for their settlement. Consequently, the legal doctrine is full of controversial provisions, and generalization of judicial practice and recommendations of the Presidium of the Supreme Economic Court which should be based on special legislation, increasingly act as a single regulator of the relations in the field of corporate law.

In particular, the law science has no clearly defined notion of a member (subject) of corporate relations, but there are many approaches to determine the corporate relations themselves, which in various researches have different meaning, which respectively makes different the composition of their members.

Definition of subject composition of corporate relations has a practical value, as it is the basis to enable certain subjects to protect their violated rights arising from such relations, including in court.

Thus, we consider it necessary to define the concept of corporate relations, to establish the range of the subjects which can be regarded as the members and to establish the nature of participation of subjects in these relations.

In view of parts 1, 3 of Art. 167 of the Economic Code of Ukraine (hereinafter – the ECU) the corporate relations are the relations governing by the law which arise, change and terminate as

to the corporate rights of the person whose part is determined in the statutory capital (property) of an economic organization, including legal capacity of this person to participate in the management of the economic organization, to receive certain part of the profits (dividends) of this organization and its assets in case of liquidation of the latter in accordance with the law, and other powers foreseen by the law and the statutory documents.

The law science has several approaches to improve the above definition. In particular, the corporate relations, according to V.S. Kononov, include relations between economic entities, cooperatives and their members.

N.S. Kuznetsova believes that “there are two general approaches to corporate relations in the doctrine: wide and narrow. In a broader sense, corporate relations include all legal relations where one of the members is a corporation as a legal form of legal entity which conducts business activity. In the narrow (strict) sense these are liability relations between the corporation (its bodies) and the members as to the management of business, providing information etc.

A.B. Babayev’s differentiation of corporate relations into internal and external corporate relations according to the criterion of primary and secondary subject composition of such relations is particularly expedient.

At the same time, it is difficult to accept the fact that members of internal corporate relations, according to the author, are only the bodies of the legal person, and the members of external corporate relations are only the subjects of civil law.

Thus, the main members are, in particular: the state, as an owner of corporate rights (represented by competent authorities, institutions) and all legal and natural persons who were or are, at their own

will, members of the relations which arise, change and terminate as to corporate rights, and have a property interest as a result of such relations.

As to the notion of additional member of corporate relations, we adhere to the opinion that such members, in particular, are: the state, as an owner of corporate rights (represented by competent authorities, institutions) and all legal and natural persons who are not owners of corporate rights and economic organizations the property which has a share of other person, which, however, were or are members of the relations which arise, change and terminate as to corporate rights by virtue of government's acts and powers which they acquired under the law; at that they do not have any property interest in the results of the corporate relations.

Keeping the said differentiation, these are members of corporate relations: 1) legal entities; 2) individuals; 3) the state. Thus, each of these groups has members both of internal corporate (main members) and external corporate (additional members) relations.

In a group of legal entities, we suggest attribute to the main members: 1) economic entities (their associations) as owners of corporate rights; 2) economic organizations in the property which there is a share of other persons; 3) other legal entities, the corporate rights of which have been violated, challenged or not recognized.

Additional members of the group of legal entities shall include: 1) Commissioner of state corporate rights management being a legal person; 2) State Commission for Securities and Stock Market; 3) Registrars of rights of securities holders; 4) Economic courts of all instances.

In the group of individuals being members of corporate relations, following should be attributed to the basic members: 1) members of economic organizations being individuals (founders, shareholders, investors), including those who withdrew; 2) other individuals whose corporate rights have been violated, challenged or not recognized, and to the additional members are: Commissioner of state corporate rights management being an individual.

Therefore, we suggest considering the peculiarities of the legal status of some members of corporate relations (besides those already considered by us above), as well as the grounds of non-attributing of certain categories of persons (bodies) to the latter.

In this context a special attention should be paid to the country's status as a party in the corporate relations, represented by its special statutory bodies and institutions. At that, we can not agree with those

authors who attribute the state to the category of legal entities. Thus, the state can act simultaneously as a basic member when considering it as an owner of corporate rights, as well as as an additional member, represented by competent authorities and institutions which, in accordance with the law, are statutory to perform several functions as to the owners of corporate rights and do not have any property interest in the corporate relations arising between the basic members.

Economic entities are classical subjects in relation to which the corporate rights exist.

However, not all legal entities are economic entities, only a separate group of them. Economic entities, in particular, include: joint-stock companies, limited liability companies, companies with additional liability, full and commandite companies. The last three types are not "popular", as a considerable part of "corporate affairs" refers to joint stock companies and limited liability companies (Art. 116 of the Civil Code of Ukraine, Art. 88 of the Economic Code of Ukraine, Art. 10 of the law of Ukraine *On Economic Entities*), which will be described in detail below.

Legal entities, as any organizations, do not appear all of a sudden. The basis for their creation is always the will of people. The right to create a legal entity is a lawful ability to take actions foreseen by law which will result in creation of a legal entity, i.e. the right to choose the name of the organization, its location, to choose the legal form, to form a legal entity, to register the organization with a state registrar, and in case of denial, to appeal this denial.

Most of all, the founders of legal entities are individuals. Foreign citizens and stateless individuals also have the right to create a legal person.

Regardless of the type of legal entity, whether it is a company or institution, legal relations arise between it and its founders.

The corporate law is complex and includes the following elements:

1) organizational – the right to participate in administration, the right to vote, the right to obtain information on the activities of legal entities. Along with the rights, there are organizational liabilities: to carry out the decisions of the authorities; not to interfere with their actions in achieving the company's objectives; not to disclose trade secrets and confidential information.

2) property-related – the right to receive a part of profits from the activities of legal persons, the right to receive a part of assets in case of liquidation. Property liabilities being elements of corporate law are: liability to pay one's contribution; to be responsible for the company's liabilities with one's property, if foreseen by the law; to make additional contributions.

The above property and organizational elements constitute the corporate law only in the aggregate. In other words, the corporate is an aggregate of all rights and liabilities which a person has as to certain legal entity. Specific content of the corporate law, its correlation of property and organizational elements are determined by the legal form of legal entity.

An analysis of relevant legislative acts allows distinguishing such powers of the members of economic entities:

A) to participate in the management of corporate affairs in the manner prescribed by the Articles, except as provided by law;

B) to participate in the distribution of profits of the company and to receive its share (dividends);

C) to withdraw his membership in the prescribed order;

D) to obtain information about the company in the manner prescribed by the constituent documents;

E) to alienate shares in the statutory (share) capital of the company, of securities certifying the membership in the company in the manner prescribed by law.

The range of property rights of the company's members depends, as a rule, on the form of the company.

One of them is the right to receive a share of profits (dividends) of the company in proportion to their share in statutory (shared) capital.

The income is the defining property interest for which the member of the company invests his assets in the statutory fund.

Not all the members have the right to obtain a share of profits of the company, but only those who are its members as of the beginning of the term of payment of the dividends.

The procedure of exercising this right is referred by the legislators to the local regulation.

Constituent documents or an agreement between its members may provide various options for distribution of profit, which are different from the legally defined principle, but the law forbids depriving members of this right under the constituent documents.

The following right set forth by law for members of all economic entities is the right to alienate shares in the company's statutory capital, securities certifying the membership in the company in the manner prescribed by law.

The scholars list the main derivative ways of acquiring corporate rights: cession of a share, sale of shares, inheritance.

Members of all forms of economic entities have another property right: the right to receive a part of the assets in case of its liquidation. It results from

the general rule established by Art. 111 of the Civil Code, under which the property of an economic entity that remains after the satisfaction of the creditors' demands, shall be transferred to the members, unless otherwise provided by the constituent documents of the legal entity or by law.

The second group of legally fixed property-related corporate rights includes those caused by participation in certain form of economic entity. First of all, we mean the preemptive rights.

Members of all economic entities, except for shareholders and general partners, have the preemptive right before third parties in purchasing shares in the statutory (shared) capital.

In addition to the lawful property-related powers of general and special nature, members of economic entities may also have rights established by constituent or other local documents of the company.

Legislators define the corporate law as a combination of two groups of rights – property and non-property.

An analysis of legislative acts defining the rights of members of economic entities allows separating the last group with the following basic powers:

A) to participate in the management of the company in the manner prescribed by the Articles, except as provided by law;

B) to participate in the distribution of income;

C) to withdraw his membership in the prescribed order;

D) to obtain information about the company in the manner prescribed by the constituent documents;

As for the property rights, a list of non-property corporate rights is not exhaustive, as members of economic entities may have other rights established by the constituent documents and the law.

The content of corporate relations is a complex two-element structure covering subjective rights and liabilities of these relations and is built on a 'right-liability' principle.

Like every legal liability, the subjective liability of a member of corporate relations is a kind and extent of his proper behavior which may include the need to take active or passive actions.

Active actions encourage the bound member to act in the interests of other members of the corporate relations, as they are provided by the sanction for failure of liability.

Passive actions are due to a prohibition, inappropriateness of certain acts because their carrying out would be contrary to the rights and lawful interests of other members of the corporate relations.

Certain legal norms have no direct indication to prohibiting the members to make certain actions; however, it derives from its contents.

An analysis of legislation as to the liabilities of the economic entities allows distinguishing three groups of positive and negative corporate liabilities:

- general - inherent to the members of all types of economic entities;
- special - caused by participation in some form of economic entity;
- local - provided by the constituent and other local documents.

The general liabilities include the liability of the members of all economic entities to comply with the requirements of the constituent documents, to carry out the decisions of the general meeting and other management bodies as adopted within their competence. Vesting by the legislator of this duty in the members of economic entities is due to the need to achieve the objectives of the company.

Next set of general liabilities make the members of economic entities to fulfill their liabilities towards the company, including those associated with property membership, as well as to make contributions (pay the shares) in an amount, order and by the means provided by the constituent documents.

Next liability of the members of economic entities: not to disclose trade secrets and confidential information about the company's activity. According to Art. 36 of the Economic Code, a trade secret is data associated with manufacturing, technology, management, financial and other activities of an entity which is not a state secret and disclosure of which may damage its interests.

In addition to general liabilities, the members of companies may have other liabilities that are caused by certain type of economic entities.

For example, the liability of the members of a limited liability company is to inform the company on their withdrawal three months prior to it.

A special shareholders' liability is to pay for the shares in the amount, order and by the means provided by the company's articles.

In addition to the lawful liabilities of general and special nature, the members of economic entities may also have local liabilities. Thus, the company's articles may provide an ability to conclude an agreement between the shareholders according to which additional liabilities are vested in the shareholders, including the liability to participate in the general meeting, and responsibility for non-compliance is foreseen.

AD MULTOS ANNOS

ВІТАЄМО З ЮВІЛЕЄМ КАРАКАША ІЛЛЮ ІВАНОВИЧА – видатного вченого, професора кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія», заслуженого юриста України

Учителю, вже мудрих сімдесят,
На Вашому життєвім видноколі,
Гортає квітень сторінки життя,
І кожна з них – подяка щира долі.

Бо Ви не змарнували днів своїх,
У сніп тугий зуміли пов'язати,
Аби ожинок щедрий їх
Своїм нащадкам вдячним передати.

Під перевеслом тим не тонкі колоски,
Там кожен з них – це ваговитий колос!
Добірні зерна – визрілі думки,
І з Ваших вуст звучить природи голос!

Життєвим полем Ви не просто йшли,
Ви засівали освітянську ниву,
Науці й учням серце віддали,
Служили праву вірно й незрадливо!

На Вашу честь звучить гучне: «Віват»!
Віншує академія Вас, Вчитель!
І хай життя не змінить постулат:
Хай Вам накаже довго ще служити

Природі, праву, матінці-землі,
Студенству, величі науки,
Щоб у здоров'ї многа літ жили,
І від пера щоб не втомились руки!

На життєвому шляху кожної людини зустрічаються такі особистості, які змінюють долю, надають крила, формують світогляд. Ілля Іванович став такою особистістю для усіх нас – його вдячних учнів та послідовників. Його батьківське ставлення, доброзичливість у настановах, щедрість у даруванні ідей та поширенні власних енциклопедичних знань – роблять Іллю Івановича не лише мудрою людиною, досвідченим педагогом, визнаним науковцем – ці якості давно підняли його на високий рівень Вчителя.

Неможливо виміряти чи оцінити той безмежний та безкорисливий вклад, який Ілля Іванович дбайливо зробив у становлення нас як вчених, як викладачів, і нарешті як людей. Власний приклад є запорукою його безспірного авторитету, формує чудовий взірець для наслідування та надихає оточуючих на невпинне професійне і особистісне зростання.

Ілля Іванович – настільки багатогранна та харизматична особистість у сучасній науці, що спілкування з ним завжди породжує нові ідеї, наштовхує на нові цікаві теми для роздумів і творчих пошуків. Генрі Адамс сказав: «Учитель торкається вічності, адже ніколи не знає, де закінчується його вплив». Багаторічний та всебічний вплив нашого Вчителя вже давно викарбував його ім'я у серцях та долях його учнів, колег і послідовників. Саме тому його почесний ювілей є великим святом для кожного з нас.

Нашу глибоку вдячність, безмежну повагу та сердечну шану дорогому Іллі Івановичу важкосповна викласти на папері внаслідок бідності слів порівняно з багатством щирих почуттів. Дорогий наш Учителю, прийміть нашу скромну подяку за титанічну працю і докладені зусилля, за терпіння і мудрість, за натхнення і віру у своїх учнів!

Колектив кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «ОЮА»
(вірш написаний к.ю.н., доцентом кафедри А. Й. Годованюком)

ГРУПА ТЕХНІЧНОГО РЕДАГУВАННЯ

1. **Гончаренко В.О.** – Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри цивільного права, к.ю.н.;
2. **Давидова І.В.** – Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри цивільного права, к.ю.н.;
3. **Некіт К.Г.** – Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри цивільного права, к.ю.н.;
4. **Омельчук О.С.** – Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри цивільного права, к.ю.н.;
5. **Суха Ю. С.** – Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри цивільного права, к.ю.н.;
6. **Спасова К.І.** – Національний університет «Одеська юридична академія», аспірант кафедри цивільного права.

Відповідальний редактор К.Г. Некіт

Підписано до друку 14.09.2017 р. Формат 60x84/8. Ум.-друк. арк. 12,55.
Наклад 100 прим. Зам. № 1709-04.

Віддруковано у ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25. Тел. (048) 7777-591.